

ΑΝΩΤΑΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

ΤΜΗΜΑ:

**Διοίκησης Κοινωνικών- Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων και
Οργανώσεων**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ:

**Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ 1990-2009.
ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΕΣ ΚΑΙ ΝΟΜΙΚΕΣ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ**

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΣΠΟΥΔΑΣΤΩΝ:

ΣΠΗΛΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

ΚΟΚΚΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΑ ΚΑΘΗΓΗΤΗ:

ΧΑΪΝΑΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ

ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ 2011

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	4
II ΣΚΟΠΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΓΕΝΙΚΑ	6
1.1. Ορισμός της μετανάστευσης	12
1.2. Χώρες προέλευσης και χαρακτηριστικά των μεταναστών	13
1.3. Ο όγκος των μεταναστατευτικών ρευμάτων	15
1.4. Η γεωγραφική προέλευση των μεταναστών	16
1.5. Δημογραφική σύνθεση των μεταναστών	17
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η ΥΠΕΡΠΟΝΤΙΑ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ	19
2.1. Ιστορική αναδρομή της υπερπόντιας μετανάστευσης	19
2.2. Οι πρώτοι Έλληνες μετανάστες	20
2.3. Το μεγάλο μεταναστευτικό κύμα	21
2.4. Στατιστικά στοιχεία της μετανάστευσης προς την Αμερική	23
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑ	24
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΤΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΜΕ ΤΟΥΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ	41
4.1 Υγεία	46
4.2 Ευαγγελισμός	46
4.3 Νοσοκομείο Παπανικολάου	49
4.4 Μεταναστευτική Πολιτική-Νομοθεσία στην Ελλάδα	53
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ	55
5.1 Μετανάστες και εργασία	56
5.2 Υπηκοότητα των μεταναστών	58
5.3 Κατανομή μεταναστευτικού πληθυσμού κατά φύλο , ηλικία , οικογενειακή κατάσταση , μόρφωση	60
5.4 Απασχόληση των μεταναστών	62
5.5 Χωροθέτηση του μεταναστευτικού πληθυσμού	64
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	72
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	76 Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η μετανάστευση, γενικότερα, είναι μία κατάσταση η οποία υφίσταται από τις απαρχές της ανθρώπινης ιστορίας. Ο άνθρωπος, από την στιγμή που εξελίχτηκε ως μέρος μίας ευρύτερης κοινωνικής οργάνωσης, είχε την τάση να αλλάζει χώρο διαμονής και παραμονής ανάλογα με τις ανάγκες του. Ένα τρανταχτό παράδειγμα της λογικής αυτής ήταν και η μετανάστευση των πρωτόγονων ανθρώπων προς αναζήτηση τροφής (Ιωακείμογλου, 2004: 55).

Ο άνθρωπος επιλέγει τη λύση της μετανάστευσης προκειμένου να ξεφύγει από καταστάσεις, όπως είναι ο υπερπληθυσμός μίας περιοχής, ο οποίος και συνεπάγεται την έλλειψη των φυσικών αποθεμάτων (φαγητό, νερό, κ.λπ.), η φτώχεια, τα απολυταρχικά καθεστώτα κλπ. Υπάρχουν, όμως, και ορισμένοι οι οποίοι επιλέγουν τη λύση της μετανάστευσης ελκυσόμενοι από νέες ευκαιρίες ή αδυνατώντας να λειτουργήσουν στα πλαίσια καταπιεστικών κοινωνιών. Πολλές φορές, η μετακίνηση ενός πληθυσμού ή μέρους αυτού μπορεί να οφείλεται και σε λόγους συνυφασμένους με στρατιωτικές επιχειρήσεις, όπως μπορεί να είναι ένας πόλεμος ή μία στρατιωτική εκστρατεία.

Η παρούσα εργασία αναπτύσσεται μέσα από τα ακόλουθα κεφάλαια.

Στο πρώτο κεφάλαιο θα μελετήσουμε γενικά τον όρο μετανάστευση, την προέλευση των μεταναστών γεωγραφικά, τη δημογραφική και επαγγελματική σύνθεσή τους. Στο δεύτερο κεφάλαιο θα γίνει μια ιστορική αναδρομή σε σχέση με την μετανάστευση των Ελλήνων και το μεταναστευτικό κύμα στην Ελλάδα. Στο τρίτο κεφάλαιο θα μελετήσουμε τον ρόλο των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία και πως αυτή διαμορφώθηκε καθώς και πως οι μετανάστες συνέβαλαν και με ποιο τρόπο στην οικονομία. Στο τέταρτο κεφάλαιο θα ασχοληθούμε με το θεσμικό πλαίσιο για τους μετανάστες σε σχέση με την υγεία. Στο πέμπτο κεφάλαιο θα αναφερθούμε και θα παρουσιάσουμε στατιστικά και οικονομικά στοιχεία που αφορούν τους μετανάστες. Τέλος θα παραθέσουμε τα συμπεράσματά μας από αυτή την ανασκόπηση και θα προτείνουμε προτάσεις σχετικά με το θέμα που ασχοληθήκαμε.

II ΣΚΟΠΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι να αποσαφηνιστεί το θέμα της μετανάστευσης στην Ελλάδα και ιδιαίτερα οι επιπτώσεις του στο τομέα της υγείας καθώς επίσης οι νομικές και οικονομικές επιπτώσεις που απορρέουν μέσα από αυτή. Αποσκοπεί στην καταγραφή και την χαρτογράφηση των εξελίξεων των τελευταίων χρόνων της μετανάστευσης στη χώρα μας, σε όσο το δυνατόν μεγαλύτερο γεωγραφικό εύρος (περιφέρεια, νομού).

Οι λόγοι και ο τύπος εγκατάστασης των μεταναστών, φύλλο, ηλικία, οικογενειακή κατάσταση, εκπαιδευτικό επίπεδο, χώρες προέλευσης/αποστολής, χρόνος παραμονής στην χώρα μας, εργατικό δυναμικό, απασχολούμενοι, άνεργοι, ποσοστό ανεργίας, μη ενεργός πληθυσμός, θέση εργασίας (μισθωτοί, αυτοαπασχολούμενοι, εργοδότες, συμβοηθούμενα μέλη), κλάδος ή επάγγελμα που ασκούν, καθώς και οι επιπτώσεις του μεταναστευτικού ρεύματος στην απασχόληση είναι τα προς εξέταση ζητήματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΓΕΝΙΚΑ

Το αποτέλεσμα των μεταναστευτικών κυμάτων, τα οποία έχουν τις ρίζες τους σε στρατιωτικές επιχειρήσεις, είναι η δημιουργία αποικιών ανά την υφήλιο. Ένα από τα γνωστότερα παραδείγματα αυτής της τακτικής είναι η δημιουργία της αγγλικής αποικίας στην Ινδία. Η ανθρώπινη ιστορία είναι γεμάτη από παραδείγματα μετακινήσεων πληθυσμών, οι οποίες μπορεί να οφείλονται σε έναν από τους προαναφερθέντες λόγους ή και σε συνδυασμό αυτών.

Σύμφωνα με τον Giddens (1989), τα τελευταία περίπου 350 χρόνια μόνο, 45 εκατομμύρια κόσμου μετανάστευσαν από την Γηραιά Ήπειρο στην Βόρειο Αμερική (Η.Π.Α. και Καναδά), 20 εκατομμύρια στην Κεντρική και Νότια Αμερική και 17 εκατομμύρια στην Αφρική και στην Αυστραλασία.

Σε αυτό το σημείο, αξίζει να σημειώσουμε ότι ως μετανάστευση θεωρείται και η μετακίνηση των μαύρων της Αφρικής, οι οποίοι στάλθηκαν στην Αμερική και στην Ευρώπη ως σκλάβοι. Υπολογίζεται ότι περίπου 15 εκατομμύρια Αφρικανών μεταφέρθηκαν ως δούλοι, μόνο στην Αμερική κατά τον 16^ο και 17^ο αιώνα. Θεωρείται, επίσης μετανάστευση και η εξίσου καταναγκαστική μετακίνηση των Εβραίων κατά την διάρκεια του Δευτέρου Παγκοσμίου πολέμου

Όσον αφορά την περίπτωση της Ευρώπης, η ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μετά τη συνθήκη της Ρώμης, το 1957, εγκαθίδρυσε σταδιακά την ελεύθερη διακίνηση της εργασίας. Στα τέλη της δεκαετίας του '80, η πτώση των Κομμουνιστικών Καθεστώτων στην Ανατολική Ευρώπη και κυρίως στη Σοβιετική Ένωση ήταν το έναυσμα για πολλούς κατοίκους των περιοχών αυτών να αναζητήσουν μία καλύτερη τύχη σε άλλες περιοχές, τόσο της Ευρώπης, όσο και του υπόλοιπου κόσμου.

Για μερικά χρόνια, η Αλβανία παρέμενε η μοναδική Ευρωπαϊκή χώρα η οποία ήταν υπό το καθεστώς του Κομμουνισμού. Οι Αλβανοί μετανάστες στην Ελλάδα, δεν έχουν συμπληρώσει το απαραίτητο χρονικό διάστημα παραμονής στη χώρα μας, προκειμένου να είμαστε σε θέση να φέρουμε εις πέρας μία δυναμική μελέτη επί του θέματος, η οποία να περιλαμβάνει και μελέτες επί της δεύτερης και τρίτης γενιάς. Δυστυχώς, το θέμα της

μετανάστευσης γενικότερα, ως παγκόσμιο φαινόμενο, δεν αντιμετωπίζεται όπως θα έπρεπε να αντιμετωπίζεται και αυτό διότι δεν χρίζει της απαραίτητης προσοχής.

Όσον αφορά την ομαλή ένταξη των μεταναστών στη χώρα υποδοχής, μιλάμε για τη λεγόμενη «αφομοίωση». Πρόκειται για την εξέλιξη των μεταναστών οι οποίοι αφομοιώνονται πλήρως από τον τοπικό πληθυσμό, ο οποίος έχει την ικανότητα να παραμένει απaráλλαχτος από την άφιξη και την εγκατάσταση των μεταναστών στην ήδη υπάρχουσα κοινωνία. Αντιπροσωπεύει μία κατάσταση, κατά την οποία, η κάθε ομάδα μπορεί να διατηρεί την πολιτιστική της κληρονομιά, ενώ παίρνει παράλληλα μέρος στα κοινωνικά δρώμενα της κοινωνίας η οποία την φιλοξενεί (ΟΗΕ & Διεθνής Αμνηστία & Ελευθεροτυπία, 2003).

Όσον αφορά τους Αλβανούς μετανάστες στην Ελλάδα και ιδιαίτερα στην Αθήνα, είναι λίγο δύσκολο να καταλήξουμε σε συμπεράσματα εφόσον ο χρόνος παραμονής στη χώρα μας δεν είναι ακόμα αρκετός. Υπάρχει βέβαια και η άποψη, ότι δεν θα τα καταφέρουν αν δημιουργήσουν μία «μικροκοινωνία» εντός της ελληνικής πραγματικότητας. Αυτοί οι οποίοι υποστηρίζουν αυτή την άποψη, λένε επίσης ότι οι Αλβανοί δεν θα παραμείνουν στην Ελλάδα. Υπάρχουν αμφιβολίες επίσης για το αν θα μπορέσουν να διατηρήσουν την πολιτιστική τους ταυτότητα από την στιγμή που θα μείνουν τελικά στη χώρα μας. Η διατήρηση της ταυτότητας αυτής είναι πολύ σημαντική για τους μετανάστες γενικότερα.

Η λαθρομετανάστευση στην Ελλάδα αποτελεί ένα πολύ σοβαρό πρόβλημα. Η Ελλάδα, όπως και οι άλλες χώρες της Νότιας Ευρώπης μετατράπηκε στα τέλη της δεκαετίας του 1980, και κυρίως από το 1990 και μετά, σε χώρα υποδοχής μεταναστών, από χώρα αποστολής που υπήρξε για πολλές δεκαετίες. Η μεταβολή ήταν ξαφνική και κατέλαβε τη διοίκηση της χώρας, σχεδόν χωρίς προετοιμασία σε κανονιστικό, οργανωτικό και ψυχολογικό επίπεδο (ΟΗΕ & Διεθνής Αμνηστία & Ελευθεροτυπία, 2003).

Παρόλο που το φαινόμενο γίνεται ολοένα και πιο πολύπλοκο, η κατάσταση δεν έχει βελτιωθεί σε μεγάλο βαθμό μέχρι και τις μέρες μας. Τα μέτρα που προτείνονται κάθε φορά και ιδιαίτερα αυτά που πραγματοποιούνται

τελικά, είναι αποσπασματικά και χαρακτηρίζονται από αστυνομική και όχι από προληπτική λογική. Οι βασικές κατηγορίες αλλοδαπών, που παραμένουν και / ή εργάζονται στην Ελλάδα είναι οι εξής:

α) Μετανάστες (νόμιμοι ή παράνομοι).

β) Πρόσφυγες (κυρίως πολιτικοί).

Οι νόμιμοι ή κανονικοί μετανάστες είναι αυτοί που έχουν έρθει στη χώρα νόμιμα και η παρουσία τους έχει καταγραφεί από τις αρμόδιες αρχές και είναι εφοδιασμένοι με την απαιτούμενη άδεια παραμονής και εργασίας. Την κατηγορία αυτή την αποτελούν συνήθως άτομα που ανήκουν στη «διασπορά» ή «ομογένεια» και παλιννοστούν στη χώρα. Ακόμα είναι όσοι προέρχονται από χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τρίτες χώρες για τις οποίες απαιτείται διαδικασία προσέγγισης. Αυτές οι κατηγορίες έχουν απασχολήσει σπάνια τις δικαστικές αρχές (Ιωακείμογλου, 2004).

Οι παράνομοι μετανάστες είναι αυτοί που εισχώρησαν στη χώρα χωρίς νόμιμα ταξιδιωτικά έγγραφα ή εισήλθαν με κανονικά έγγραφα αλλά παραμένουν στη χώρα ως «αντικανονικοί μετανάστες». Οι τελευταίοι κατέχουν το ποσοστό 60% των παράνομων μεταναστών. Ωστόσο είναι δύσκολο να υπολογιστούν, ιδιαίτερα μετά το 1990, όπου εισήλθαν μαζικά αλλοδαποί, κυρίως από την Αλβανία αλλά και άλλες βαλκανικές χώρες (Μακρίδης, 2002). Επειδή η Ελλάδα γειτονεύει με πολλές χώρες αποστολής και εξαιτίας της ευκολίας στην πρόσβαση λόγω των εκτεταμένων συνόρων της, αποτελεί «χώρα αναμονής» για τον τελικό προορισμό των αλλοδαπών. Το διάστημα αναμονής των οποίων διαρκεί περίπου τρία έως πέντε χρόνια.

Σύμφωνα με το άρθρο 1 παρ. 2 (Α) της Σύμβασης της Γενεύης, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 12 του Πρωτοκόλλου της Ν. Υόρκης, υφίσταται και το θέμα της προστασίας των προσφύγων, σε περίπτωση που βρίσκονται εκτός της χώρας υπηκοότητάς τους λόγω φόβου δίωξης εξαιτίας της φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, κοινωνικής τάξης ή πολιτικών πεποιθήσεών τους, και οι οποίοι για το λόγο αυτό δεν μπορούν ή δεν θέλουν να γυρίσουν στη χώρα προέλευσής τους (Europa, 1999).

Τα τελευταία χρόνια, διαπιστώνουμε ότι όλο και πιο πολλά παιδιά, που δεν γνωρίζουν καλά τη γλώσσα μας, έρχονται στα σχολεία μας. Όλο και πιο

συχνά συναντάμε ανθρώπους που δεν είναι Έλληνες στη γειτονιά μας. Όλο και πιο συχνά βλέπουμε στην τηλεόραση ειδήσεις για «ξένους» που κλέβουν, που σκοτώνουν, που ληστεύουν. Δεν θα ήταν υπερβολή να πούμε ότι παρά το γεγονός ότι οι Έλληνες φημίζονται για την φιλοξενία τους, τα τελευταία χρόνια το κλίμα ξενοφοβίας είναι ιδιαίτερα έντονο.

Οι ξένοι που ζουν αυτή τη στιγμή στην Ελλάδα υπολογίζεται ότι είναι γύρω στο 1.000.000. Στη μεγάλη τους πλειοψηφία έχουν έρθει στη χώρα μας παράνομα, γι' αυτό δεν υπάρχουν ακριβή στοιχεία ούτε για το πόσοι πραγματικά είναι, ούτε για τη χώρα προέλευσής τους. Εκτιμάται όμως ότι το 50% είναι μετανάστες από την Αλβανία, 10% από χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, 5% από χώρες της Ασίας (Ιράκ, Ιράν, Πακιστάν, Συρία, Φιλιππίνες), κάποιοι από την Πολωνία, καθώς και τις υπόλοιπες χώρες της Βαλκανικής Χερσονήσου (Βουλγαρία, Ρουμανία) (Γιαννίρη, 2003).

Αρκετοί από του παραπάνω θεωρούν την Ελλάδα ως ενδιάμεση χώρα παραμονής, δηλαδή ο απώτερος στόχος τους είναι να εγκατασταθούν και να ζήσουν σε άλλες χώρες. Οι περισσότεροι, όμως εγκατέλειψαν την πατρίδα τους για οικονομικούς λόγους και αναζητούν στην Ελλάδα δουλειά για να μπορέσουν να συντηρήσουν τις οικογένειες τους που πολλές φορές έχουν παραμείνει πίσω στη χώρα τους.

Οι μετανάστες, όπως είπαμε, στη μεγαλύτερη πλειοψηφία τους, έχουν έρθει παράνομα στη χώρα μας. Όμως, η λαθρομετανάστευση αυτή διευκολύνεται πολύ και από τους εξής παράγοντες:

α) Τη μεγάλη έκταση των θαλάσσιων και χερσαίων συνόρων μας.

β) Τη δράση των σύγχρονων δουλεμπορικών κυκλωμάτων, που μετακινούν από τα παράλια της Τουρκίας στη χώρα μας χιλιάδες απελπισμένους ανθρώπους από τις χώρες της Ασίας (Πετσάλνικος, 2003).

Τρόπος να ελεγχθεί απόλυτα η λαθρομετανάστευση φαίνεται πως δεν υπάρχει. Γι' αυτό, το κράτος αποφάσισε να δώσει υπό όρους «πράσινη κάρτα» σε όσους θελήσουν να νομιμοποιήσουν την παραμονή τους στην Ελλάδα, έτσι ώστε να μπορέσει να ελέγξει το τεράστιο, για τη χώρα μας, κύμα μεταναστών που έχει δεχθεί τα τελευταία χρόνια.

Χρόνο με το χρόνο αυξάνονταν τα παιδιά από ξένες χώρες που

φοιτούσαν στα ελληνικά σχολεία. Στοιχεία του Υπουργείου Παιδείας μας δείχνουν τη γρήγορη αύξηση των εγγραφών των αλλοδαπών μαθητών κατά 23% από το 1994-1997. Από αυτούς το 73% προέρχεται από την Αλβανία, 8% από τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης και μικρότερα ποσοστά από άλλες χώρες (Gabaglio, 2003).

Όσον αφορά την εγκατάσταση των μεταναστών στην ευρύτερη περιοχή της πρωτεύουσας, όλες οι περιοχές δεν προσελκύουν τους μετανάστες στο ίδιο ποσοστό, αλλά κυρίως εγκαθίστανται στο κέντρο της Αθήνας.

Τα παιδιά των μεταναστών έχουν μια τεράστια δυσκολία στο να μάθουν ελληνικά. Στα σχολεία μας δεν υπάρχει μέριμνα ώστε να διδαχθούν ξεχωριστά την ελληνική γλώσσα και στη συνέχεια να ενταχθούν στις κανονικές τάξεις, ούτε έχουν σχολεία δικά τους (Αλβανικά, Πολωνικά κ.λ.π.). Χαρακτηριστικό αυτής της περίπτωσης είναι το παράδειγμα των Πολωνών που έχουν έρθει από τη δεκαετία του '80 στην Ελλάδα, οι οποίοι έχουν μια αρκετά οργανωμένη κοινότητα η οποία συμπεριλαμβάνει και ένα σχολείο πολωνικό. Το απολυτήριο του σχολείου αυτού αναγνωρίζεται στην Πολωνία. Καθώς όμως οι περισσότεροι από αυτούς θέλουν να ενταχθούν στην ελληνική κοινωνία και να ζήσουν στην Ελλάδα, προτιμούν να στέλνουν τα παιδιά τους στα ελληνικά σχολεία, παρόλη τη δυσκολία που αντιμετωπίζουν ως μαθητές (Γιαννίρη, 2003).

Οι μετανάστες που έχουν έρθει στη δεκαετία του '80 έχουν οργανωθεί σε κοινότητες και προσπαθούν να διατηρήσουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τον πολιτισμό τους (Frey, Mammey, 1996). Αντίθετα οι Αλβανοί, που αποτελούν και το μεγαλύτερο τμήμα των μεταναστών και έχουν έρθει τη δεκαετία του '90, είναι ανοργάνωτοι. Πολλοί από αυτούς δουλεύουν για ένα μικρό χρονικό διάστημα στην Ελλάδα, επιστρέφουν στην πατρίδα τους και επανέρχονται μετά από λίγο καιρό και έτσι δε δείχνουν για την ώρα σημάδια προσπάθειας τους να διατηρήσουν τον πολιτισμό και τις παραδόσεις τους.

Στοιχεία του Υπουργείου Εργασίας, δείχνουν ότι οι μετανάστες αποτελούν περίπου το 25% του εργατικού δυναμικού της χώρας μας. Πάνω από τους μισούς είναι άντρες και σχεδόν όλοι κάτω από 50 χρόνων. Οι περισσότεροι απασχολούνται στη γεωργία. Εκτιμάται δε, ότι το 45% της μισθωτής αγροτικής

απασχόλησης είναι μετανάστες. Αυτό δε σημαίνει ότι Έλληνες εργάτες γης έχασαν τη δουλειά τους, αλλά ότι χωριά που είχαν σχεδόν ερημώσει, καλλιέργειες που είχαν εγκαταλειφθεί λόγω έλλειψης εργατικών χεριών αναζωογονήθηκαν. Μ' αυτό τον τρόπο, οι τιμές ορισμένων αγροτικών προϊόντων παρέμειναν σε χαμηλά επίπεδα ή ακόμα και μειώθηκαν (Γιαννίσης, 2003).

Οι υπόλοιποι μετανάστες απασχολούνται κυρίως στις κατασκευές, βιοτεχνίες και βιομηχανίες και λιγότεροι σε ιδιωτικές υπηρεσίες. Οι αμοιβές των παράνομων μεταναστών είναι περίπου 50% χαμηλότερες από τις αντίστοιχες των Ελλήνων. Από στοιχεία, όμως, του Υπουργείου Εργασίας φαίνεται ότι δεν δημιουργούν πρόσθετη ανεργία στη χώρα μας, επειδή οι εργασίες που αναλαμβάνουν είναι από αυτές που δεν προτιμώνται από Έλληνες (Γιαννίσης, 2003).

Στην Ελλάδα, οι ξένοι έγιναν αρχικά δεκτοί με συμπάθεια. Διευκόλυναν τη ζωή των Ελλήνων καθώς πήραν δουλειές που δεν τις έκαναν πια οι ίδιοι. Φιλιππινέζες με χαμηλά μεροκάματα ασχολήθηκαν με άτομα τρίτης ηλικίας, βαριές δουλειές στις οικοδομές τις ανέλαβαν Πολωνοί και Αλβανοί κ.λπ. Το κύμα, όμως, των προσφύγων αυξήθηκε πάρα πολύ τη δεκαετία του '90, με την κατάρρευση των καθεστώτων του υπαρκτού σοσιαλισμού και κυρίως με τη διάλυση της οικονομιών όπως είναι αυτή της Αλβανίας. Η ανεργία που γίνεται όλο και μεγαλύτερη στη χώρα μας δημιούργησε αρνητικό κλίμα για τους ξένους.

Το μεγάλο ποσοστό των ανέργων στην χώρα μας λανθασμένα αποδόθηκε στην ύπαρξη των ξένων εργατών. Επιπλέον, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης δίνουν ιδιαίτερη έμφαση σε ειδήσεις για κλοπές ή άλλες εγκληματικές πράξεις, τις οποίες αποδίδουν, με ελλιπή στοιχεία τις περισσότερες φορές, σε ξένους. Έτσι, ένα κλίμα φόβου απέναντι στους μετανάστες άρχισε να δημιουργείται στην Ελλάδα. Έρευνα ενός ιδιωτικού ραδιοφωνικού σταθμού που έγινε την άνοιξη του '98 απέδειξε ότι πάνω από το 75% του πληθυσμού θεωρεί ότι υπάρχει πράγματι αύξηση της εγκληματικότητας στην Ελλάδα, νιώθει φόβο και ανασφάλεια και θεωρεί αναποτελεσματική τη δράση της αστυνομίας (Πετσάλνικος, 2003).

Πολλοί πιστεύουν ότι η λύση για την αντιμετώπιση της εγκληματικότητας είναι οι αυστηρότερες ποινές στους παραβάτες, καθώς και η απέλαση όλων των λαθρομεταναστών (Σιούτη, 2003).

Από στοιχεία του Υπουργείου Δημοσίας τάξης, που αναφέρονται στο έτος 1995, φαίνεται ότι στο σύνολο των διαπραχθέντων αδικημάτων, το ποσοστό των Ελλήνων δραστών πλησιάζει το 95%. Στις ανθρωποκτονίες από πρόθεση, οι Αλβανοί δράστες πλησιάζουν το 3% ενώ στις υποθέσεις ναρκωτικών οι Αλβανοί δράστες είναι μόλις το 1%. Είναι αλήθεια ότι το 1997, το ποσοστό των Αλβανών που είναι αναμεμιγμένοι σε υποθέσεις ναρκωτικών φτάνει το 5%.

Είναι αλήθεια ότι στην Ελλάδα δεν υπάρχει εμφανής ρατσισμός, όπως ίσως τον συναντάμε σε χώρες της βόρειας Ευρώπης. Δεν έχουν, ακόμα τουλάχιστον, εμφανιστεί στη χώρα μας ακραία φαινόμενα βίας εναντίον των «ξένων» ή διαδηλώσεις για την απέλασή τους κ.λπ. Ορισμένα στοιχεία, όμως, που δείχνουν ξενοφοβικές αντιλήψεις και τάσεις, κερδίζουν καθημερινά έδαφος στην χώρα μας (Νανούρης, 2003). Σκοπός της εργασίας είναι να προορισθεί η θέση των μεταναστών στην Ελληνική κοινωνία και ειδικά στο θέμα της υγείας.

1.1. Ορισμός της μετανάστευσης

Ο όρος μετανάστευση περιλαμβάνει την ιδέα της κίνησης, την αλλαγή τόπου διαμονής και μπορεί να αναφέρεται σε κάθε μετακίνηση - οριστική ή προσωρινή – ομάδων ανθρώπων, προς τόπους διαφορετικούς από εκείνους που μένουν. Αναφέρεται είτε σε οριστικές μετακινήσεις ανθρώπινων ομάδων, είτε σε εποχικές κινήσεις για εργασία.

Με την τεχνική έννοια του όρου η μετανάστευση χαρακτηρίζει τη μετακίνηση ανθρώπων με κάποια διάρκεια, με σκοπό την εργασία, από ένα κράτος σε άλλο. Ο ορισμός αυτός αποκλείει από την έννοια της μετανάστευσης όλες εκείνες τις μετακινήσεις, με οριστικό ή προσωρινό χαρακτήρα, στο εσωτερικό του ίδιου του κράτους, που χαρακτηρίζονται ως εσωτερική μετανάστευση. Η μετατόπιση ατόμων ή ομάδων στο εσωτερικό

μιας χώρας για αναζήτηση καλύτερα αμειβόμενης εργασίας ή καλύτερων όρων ζωής είναι σύνθηρες φαινόμενο και καθημερινό στις κοινωνίες όλων των τύπων, ιδιαίτερα στις καλύτερα οργανωμένες. Έτσι εξηγούνται τα φαινόμενα της αστυφιλίας, χαρακτηριστικά της σύγχρονης εποχής (Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής).

Υπάρχουν ακόμα και μαζικές μεταναστεύσεις που οφείλονται σε πολεμικές συρράξεις ή συνοριακές μεταβολές. Πρόκειται για εξαιρετικές περιπτώσεις, ενώ γενικά όταν μιλάμε για μετανάστευση εννοούμε την ειρηνική και ελεύθερη μετακίνηση ατόμων ή ομάδων, που οφείλεται τις περισσότερες φορές σε οικονομικοκοινωνικές ανισότητες που υπάρχουν μεταξύ φτωχών και υπανάπτυκτων χωρών και χωρών με υψηλό οικονομικό δυναμικό ή υψηλή γεωργό-βιομηχανική ανάπτυξη.

Μεταναστεύσεις λαών στην εθνολογία είναι οι σε μεγάλη κλίμακα μαζικές μετακινήσεις ανθρώπινων ομάδων τόσο προσωρινού όσο και οριστικού χαρακτήρα. Διαφέρουν από τις μορφές μετακίνησης στο εσωτερικό όσο και από τις μορφές εκπατρισμού που πραγματοποιούνται με κίνητρο την αναζήτηση εργασίας. Τέλος, εκτός από τις μετακινήσεις εντός των ηπείρων, υπάρχει και η υπερπόντια μετανάστευση όπως αυτή που μελετάμε στην παρούσα εργασία (Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής).

1.2 ΧΩΡΕΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ

Το φαινόμενο της μετανάστευσης στην Ελλάδα δεν έχει απογραφεί με ακρίβεια. Δεν υπάρχει καθαρή εικόνα, οι έρευνες είναι περιορισμένες και αποσπασματικές. Εκτός από τον καταγεγραμμένο και νόμιμο όγκο των μεταναστών, υπάρχει και ένα πολύ υψηλό ποσοστό τους, που διαμένει ή/και εργάζεται στη χώρα παράνομα. Επομένως, είναι δύσκολο αφενός να υπάρξει απολύτως έγκυρος υπολογισμός του μεγέθους και των χαρακτηριστικών τους. Εδώ γίνονται εκτιμήσεις με την χρησιμοποίηση στοιχείων από διάφορες πηγές, έρευνες.

Ξεκινώντας από τις απογραφές του 1991 και 2001 παρατηρούμε ότι ο αριθμός των αλλοδαπών σημείωσε ραγδαία αύξηση. Το 1991 ο αριθμός των διαμενόντων στην Ελλάδα ήταν 167.276 (1,6% του πληθυσμού), το 2001

έφτασε στις 797.093, (7,27% του πληθυσμού) σχεδόν δηλαδή στον πενταπλάσιο αριθμό.

Πίνακας 1.1: Πληθυσμός της Ελλάδας κατά υπηκοότητα

Έτος	Έλληνες Υπήκοοι		Ξένοι Υπήκοοι στην Ελλάδα	Πραγματικός Πληθυσμός
	Στην Ελλάδα	Στο Εξωτερικό		
1981	9.568.993	98.343	171.424	9.740.417
1991	10.092.624	41.910	167.276	10.259.900
2001	10.166.987	39.608	797.093	10.964.080

Πηγή: ΕΣΥΕ

Στην απογραφή δε γίνεται καμία διάκριση των αλλοδαπών σε οικονομικούς μετανάστες, πρόσφυγες, εργαζόμενους από άλλες χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης κ.ο.κ.

Εκτός της ομάδας των αλλογενών αλλοδαπών η οποία αποτελεί την πολυπληθέστερη μεταναστευτική ομάδα υπάρχουν και οι ομογενείς μετανάστες με σημαντικό πληθυσμό. Οι Πόντιοι που αριθμούν 150-160χιλιάδες άτομα και οι Βορειοηπειρώτες 50 χιλιάδες άτομα. Ακόμα υπάρχουν (Χλέτσος, 2008):

1. Οι αναγνωρισμένοι πολιτικοί πρόσφυγες κατά την έννοια της Σύμβασης της Γενεύης, οι οποίοι ανέρχονται σύμφωνα με εκτιμήσεις σε 6-7 χιλιάδες. Οι πρόσφυγες στην πλειονότητά τους είναι κουρδικής καταγωγής και προέρχονται από το Βόρειο Ιράκ το Ιράν και τη Τουρκία.
2. Αλλοδαποί απασχολούμενοι ως ναυτεργατικό δυναμικό στην ελληνόκτητη εμπορική ναυτιλία, οι οποίοι ανέρχονται σε 13-15 χιλιάδες.

Διάφορες μελέτες και έρευνες υπολογίζουν τον αριθμό του συνόλου των αλλοδαπών στην Ελλάδα να κυμαίνεται μεταξύ 870.000 και 1.000.000, δηλαδή, να αποτελούν το 8-9% του συνολικού πληθυσμού της χώρας το

2001.

Η απογραφή του 2001 έδωσε για τον Νομό Χανίων 150.387 κατοίκους από τους οποίους οι 13.289 είναι αλλοδαποί. Σε αναλογία το 8,8% του πληθυσμού είναι αλλοδαποί, 1,5 μονάδα περισσότερο από της Ελλάδας και της Κρήτης.

Πίνακας 1.2: Πληθυσμός της Κρήτης - Αλλοδαποί

	ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	Αλλοδαποί
ΚΡΗΤΗ	601.131	45.495
ΝΟΜΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	292.489	17.658
ΝΟΜΟΣ ΛΑΣΙΘΙΟΥ	76.319	7.255
ΝΟΜΟΣ ΡΕΘΥΜΝΗΣ	81.936	7.293
ΝΟΜΟΣ ΧΑΝΙΩΝ	150.387	13.289

Πηγή: ΕΣΥΕ

1.3. Ο όγκος των μεταναστατευτικών ρευμάτων

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της Ελλάδος, από το 1821 που ξεκίνησε η ελληνική επανάσταση μέχρι το 1977, μετανάστευσαν από την Ελλάδα, προς αναζήτηση καλύτερης μοίρας, συνολικά 1.800.000 Έλληνες. Μέχρι το 1940 είχε μεταναστεύσει το 28% του παραπάνω αριθμού. Ο μεγάλος αριθμός των μεταναστών έφυγε μετά την μεταπολεμική περίοδο και ειδικά μετά το 1960. Αυτοί που έφυγαν προπολεμικά είχαν ως προορισμό κυρίως την Αμερική, σε ποσοστό 90% περίπου, ενώ οι μεταπολεμικοί μετανάστες κατευθύνθηκαν κυρίως προς την Ευρώπη (60%), προς τον Καναδά (20%) και προς την Αυστραλία (13%). (Κασιμάτη, 1984 :17).

Ο παρακάτω πίνακας καταγράφει αναλυτικότερα αυτά τα ποσοστά:

Περίοδοι	Σύνολο	ΗΠΑ	Άλλες χώρες
1821-1899	15.919	15.914	5
1900-1921	402.538	383.993	18.545
1922-1940	92.734	63.076	29.658
1946-1954	68.473	25.209	43.264
1955-1959	86.409	42.083	62.326
1960-1964	106.845	18.946	87.899
1965-1969	142.767	49.308	93.459
1970-1974	80.168	38.747	41.421
1975-1977	22.803	11.774	11.029
1821-1977	1.018.656	631.050	387.606

Πηγή: Κασσιμάτη Κ.,(1984),Μετανάστευση –Παλινοόστηση. Η προβληματική της δεύτερης γενιάς», Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα 1984, σελ.15.

1.4. Η γεωγραφική προέλευση των μεταναστών

Μεγάλη ποικιλία παρουσιάζεται και στην προέλευση των Ελλήνων μεταναστών κατά γεωγραφικό διαμέρισμα. Από κάθε γεωγραφικό διαμέρισμα υπήρχε μεγάλος αριθμός μεταναστών αλλά αυτός ο αριθμός ποικίλε ανάλογα με τη χρονική περίοδο όπως φαίνεται και στον κάτωθι πίνακα:

Γεωγραφικό Διαμέρισμα	1955-1959	1960-1964	1965-1969	1970-1974	1975-1977
Περιφέρεια Πρωτεύουσας	34.641	59.795	67.555	39.538	13.518
Στερεά Ελλάδα-Εύβοια	4.794	12.852	17.198	10.920	2.891
Πελοπόννησος	20.510	39.516	43.515	18.747	4.071
Ιόνιοι Νήσοι	2.620	9.898	12.484	5.183	1.110
Ήπειρος	2.582	24.275	24.409	17.584	2.919
Θεσσαλία	2.347	16.778	21.466	19.764	2.500
Μακεδονία	23.163	125.824	135.290	89.594	16.442
Θράκη	16.194	28.755	25.211	19.295	3.146
Νήσοι Αιγαίου	10.459	21.701	22.513	12.002	2.752
Κρήτη	2.202	11.646	10.620	8.471	1.285
Δεν δήλωσαν	24.251	45.260	8.950	8.698	6.576
Σύνολο	143.763	396.300	389.211	249.796	57.210

Πηγή: Κασσιμάτη Κ.,(1984),Μετανάστευση –Παλινοόστηση. Η προβληματική της δεύτερης γενιάς», Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα 1984, σελ.15.

1.5. Δημογραφική σύνθεση των μεταναστών

Αναφορικά με το φύλο των μεταναστών, διαφορές παρατηρούνται μετά το 1955 όπου μέχρι εκείνη την στιγμή η συντριπτική τους πλειοψηφία ήταν άνδρες. Από το 1955 μέχρι το 1964 οι άνδρες αποτελούσαν το 62% των μεταναστών και στην αμέσως επόμενη περίοδο το ποσοστό των ανδρών μειώθηκε στο 55% (Κασιμάτη, 1984:21).

Οι λόγοι αυτού του φαινομένου, δηλαδή της σταδιακής μείωσης του ανδρικού ποσοστού, είναι δύο. Ο πρώτος λόγος ήταν ότι η ελληνική κοινωνία και οικογένεια θεωρούσε ότι οι άνδρες ήταν αυτοί που διέθεταν τα απαραίτητα προσόντα ώστε να ανταπεξέλθουν στις δυσκολίες που θα παρουσιάζονταν στην χώρα που θα τον υποδέχονταν. Ο δεύτερος λόγος είναι ότι αυτοί που είχαν οικογένειες, αρχικός τις άφηναν πίσω λόγω των πιθανών δυσκολιών που τυχόν θα αντιμετώπιζαν (Κασιμάτη, 1984 :21).

Από την πλευρά ηλικίας το μεγαλύτερο ποσοστό σε όλες σχεδόν τις πενταετίες έφτανε από το 76% έως το 89% και αφορούσε τις ηλικίες 15 με 44 ετών. Οι συγκεκριμένες ηλικίες θεωρούνται οι πιο παραγωγικές και λόγω του μεγάλου αριθμού μεταναστών αυτών των ηλικιών, η Ελλάδα στερούνταν σε μεγάλο βαθμό μεγάλο παραγωγικό κομμάτι του πληθυσμού της (Κασιμάτη, 1984 :21).

Πίνακας 1.3. Επαγγελματική σύνθεση των μεταναστών

Επάγγελμα	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971
Απασχολούμενοι σε ελεύθερα επαγγέλματα, τεχνικοί και άλλοι παρεμφερείς	462	512	613	947	1131	1212	852	955	987	632	692	775	809	727
Διευθυντές και ανώτερα διοικητικά στελέχη	4	1	2	9	86	126	114	72	114	77	141	122	138	77
Υπάλληλοι γραφείου	471	488	54	56	1213	1561	1942	1677	1582	891	865	962	745	926
Πωλητές	155	122	17	10	394	490	622	567	567	442	729	980	1336	614
Γεωργοί, ψαράδες, κτηνοτρόφοι, υλοτόμοι, κτλ.	1904	2784	29	572	6203	7719	28725	28520	21213	5788	10891	32675	28510	14540
Μεταλλωρύχοι, λατόμοι, κτλ.	8	15	-	-	25	69	137	45	31	14	128	50	28	12
Απασχολούμενοι σε μεταφορές και επικοινωνίες	311	359	25884	24129	680	795	1553	1595	1348	894	561	1126	1347	1126
Απασχολούμενοι στη βιοτεχνία και βιομηχανία καθώς και χειρωνακτές μη ταξινομημένοι άλλοι	5418	4209	312	289	49267	54070	27786	29721	27719	6383	9152	13410	15723	9977
Παρέχοντες υπηρεσίες προσωπικές και ψυχαγωγικές	448	609	243	512	1246	1540	1497	1436	1238	790	863	-	1237	840
Πρόσωπα μη δυνάμενα να ταξινομηθούν ανάλογα με το επάγγελμα	1368	849	101	61	2238	7246	1158	345	440	377	517	1553	742	740
Χωρίς επάγγελμα	15931	13733	199	238	23571	25144	41263	52324	46637	26442	26327	38630	42066	32166
Σύνολο	24520	23684	27454	26426	34054	100072	105569	117167	86896	42730	50866	91552	92681	61745

Πηγή: <http://www.digilib.lib.unipi.gr>

Στον παραπάνω πίνακα μελετάτε η επαγγελματική ενασχόληση των μεταναστών. Παρατηρείται ότι μέσα στα εξεταζόμενα χρόνια έχει αυξηθεί ο αριθμός των μεταναστών, με αποτέλεσμα να απασχολούνται περισσότεροι στην ελληνική αγορά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η ΥΠΕΡΠΟΝΤΙΑ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ

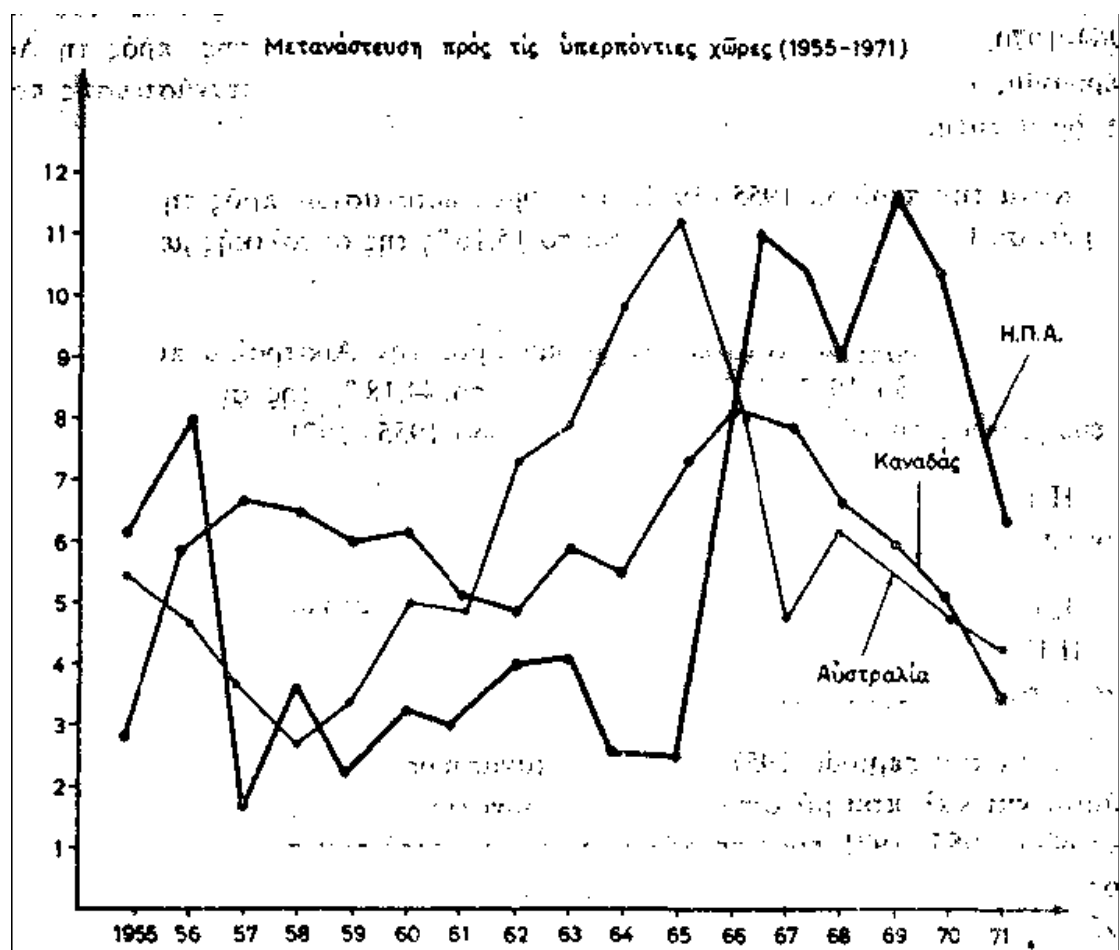
2.1. Ιστορική αναδρομή της υπερπόντιας μετανάστευσης

Προπολεμικά, η Αμερική και πιο συγκεκριμένα η Βόρεια Αμερική αποτέλεσε τον πόλο έλξης για μεγάλο αριθμό μεταναστών προερχόμενο από την Ευρώπη. Η μετανάστευση αυτή, από την Ευρώπη προς την Αμερική, αποτελεί το πιο μεγάλο μεταναστευτικό ρεύμα της σύγχρονης εποχής (Μουσούρου, 2003:28).

Η ακμή αυτού του μεταναστευτικού ρεύματος ήταν την περίοδο 1840 με 1914, δηλαδή για 75 ολόκληρα χρόνια. Ο κύριος όγκος των μεταναστών ήταν κυρίως αγρότες οι οποίοι αρχικώς μετακινήθηκαν με σκοπό να εργαστούν σε γεωργικές εργασίες αλλά στο τέλος εργάστηκαν σε βιομηχανικές εργασίες λόγω της ανάγκης που είχε δημιουργηθεί από την εκβιομηχάνιση της Αμερικής.

Μετά τον Α' Παγκόσμιο πόλεμο το 1914 ο μεγάλος αριθμός μεταναστών από την Ευρώπη προς την Αμερική άρχισε να μειώνεται. Η μείωση αυτή έγινε μεγαλύτερη μετά την περίοδο 1921-1924 γιατί οι Αμερικάνοι θέσπισαν το σύστημα των ποσοστώσεων σύμφωνα με το οποίο ελέγχονταν ποσοτικά και ποιοτικά ο αριθμός των μεταναστών που έμπαινε στην χώρα. Η οικονομική κρίση του 1929 στην Αμερική ήταν το καταλυτικό γεγονός που σταμάτησε την μεγάλη εισροή μεταναστών στην χώρα (Μουσούρου, 2003:28).

Την περίοδο 1879 με 1914 περίπου 35 εκατομμύρια Ευρωπαίοι μετανάστευσαν και οι περισσότεροι από αυτούς για την Αμερική. Για την μετακίνηση αυτή υπήρχαν τέσσερις λόγοι κυρίως. Ο πρώτος λόγος ήταν στην Ευρώπη οι άνθρωποι μάθαιναν ότι στην Αμερική υπήρχαν τεράστιες εκτάσεις οι οποίες προφέρονταν για εκμετάλλευση. Ο δεύτερος λόγος ήταν ότι ο πληθυσμός στην Ευρώπη αυξάνονταν με ραγδαίους ρυθμούς. Ο τρίτος λόγος ήταν ότι τα μεταφορικά μέσα είχαν αναπτυχθεί με τέτοιο τρόπο ώστε να επιτρέπονται τέτοιου είδους μετακινήσεις. Τέλος, ο τέταρτος λόγος ήταν οι προσωπικοί λόγοι των μεταναστών που διέφεραν ανάλογα με την χώρα προέλευσης τους (Μουσούρου, 2003:28).

Σχήμα 1

Πηγή: <http://www.digilib.lib.unipi.gr>

2.2. Οι πρώτοι Έλληνες μετανάστες

Πότε ακριβώς έφτασαν οι πρώτοι Έλληνες στην Αμερική δεν έχει

εξακριβωθεί πλήρως. Σύμφωνα με κάποια στοιχεία που υπάρχουν αλλά δεν είναι επιβεβαιωμένα, ο πρώτος Έλληνας που πάτησε το πόδι του στην Αμερική, ήταν κάποιος Θεόδωρος, που αποβιβάστηκε στην περιοχή της Florida στις 14 Απριλίου 1528. Προς τιμήν του, έχει φιλοτεχνηθεί ένα άγαλμα για τον πρώτο Έλληνα των ΗΠΑ, τα αποκαλυπτήρια του οποίου έγιναν στις 8 Ιανουαρίου 2005, στο Clearwater της Florida (Παπαϊωάννου, 1999:35).

Οι καταγραφές που υπάρχουν για την πρώτη μαζική μεταφορά μεταναστών από την Ελλάδα στην Αμερική, αναφέρονται στο 1767, όταν Βρετανοί ιδιοκτήτες φυτειών, μετέφεραν συμβασιούχους εργάτες από την Μακεδονία στην περιοχή της Florida και πάλι. Από αυτούς περίπου 400 Έλληνες εγκαταστάθηκαν στην αποικία Νέα Σμύρνη, που ιδρύθηκε από ένα Σκωτσέζο. Λόγω των βάρβαρων συνθηκών εργασίας που επικρατούσαν, πολλοί άποικοι πέθαναν και οι υπόλοιποι εγκατέλειψαν την αποικία αυτή και εγκαταστάθηκαν στη St. Augustine. Τα ίχνη των πρώτων αυτών Ελλήνων αποίκων έχουν χαθεί από τα μέσα του 18ου αιώνα.

Λίγο αργότερα, Έλληνες έμποροι άρχισαν να καταφθάνουν το 19ο αιώνα σε λιμάνια της χώρας. Το 1864, μία τέτοια ομάδα εμπόρων ίδρυσαν στη Νέα Ορλεάνη την πρώτη ελληνοορθόδοξη εκκλησία της Αμερικής. Υπολογίζεται ότι λίγο πριν το 1890 υπήρχαν λιγότεροι από 15.000 Έλληνες στις ΗΠΑ (Παπαϊωάννου, 1999: 35).

2.3. Το μεγάλο μεταναστευτικό κύμα

Στις αρχές του 20ου αιώνα, εμφανίστηκε το πρώτο μεγάλο μεταναστευτικό κύμα από την Ελλάδα προς την Αμερική και μόνο κατά την περίοδο 1890-1917, περίπου 450.000 Έλληνες έφτασαν στις ΗΠΑ. Υπολογίζεται ότι κατά την περίοδο αυτή, περισσότεροι από δέκα τέσσερα εκατομμύρια Ευρωπαίοι πέρασαν στην Αμερική, αναζητώντας βελτίωση του βιοτικού τους επιπέδου και των συνθηκών εργασίας. Εκείνο το μεταναστευτικό ρεύμα ανακόπηκε το 1917, ύστερα από την είσοδο της Αμερικής στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο (Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, 1972:123).

Αρχικώς, η μετανάστευση από την Ελλάδα είχε προσωρινό χαρακτήρα. Οι άνθρωποι ξενιτεύονταν για λίγα χρόνια και επέστρεφαν στις οικογένειές τους.

Αργότερα η μετανάστευση έλαβε μόνιμο χαρακτήρα.

Οι Έλληνες μετανάστες, μέχρι το 1924, με το που έφταναν στην Αμερική δεν είχαν κάποιο συγκεκριμένο προορισμό αλλά πήγαιναν κυρίως σε πόλεις όπου υπήρχε κάποιος φίλος τους ή συγγενής τους για να τους βοηθήσει. Εργασιακά, κάνανε όποια δουλειά μπορούσαν να βρουν. Συνήθως, οι Έλληνες εκείνης της εποχής εργάζονταν ως στιλβωτές υποδημάτων, λαντζέρηδες, εργάτες μεταλλείων, βιομηχανικοί εργάτες ή εργάτες σιδηροδρόμων.

Με την πάροδο κάποιων χρόνων, αρκετοί Έλληνες μπόρεσαν να συγκεντρώσουν τα απαραίτητα χρήματα ώστε να ξεκινήσουν τις δικές τους επιχειρήσεις, μικρού μεγέθους βέβαια, όπως πλυντήρια, εστιατόρια ή καταστήματα τροφίμων. Τα εστιατόρια έδειχναν να είναι η μεγαλύτερη προτίμηση τους σε τέτοιο σημείο που το 1950 ήταν 30 φορές πιο πιθανό να είναι μάγειρες ή εστιατορες απ' ότι μετανάστες άλλης εθνικής καταγωγής (www.sae.gr).

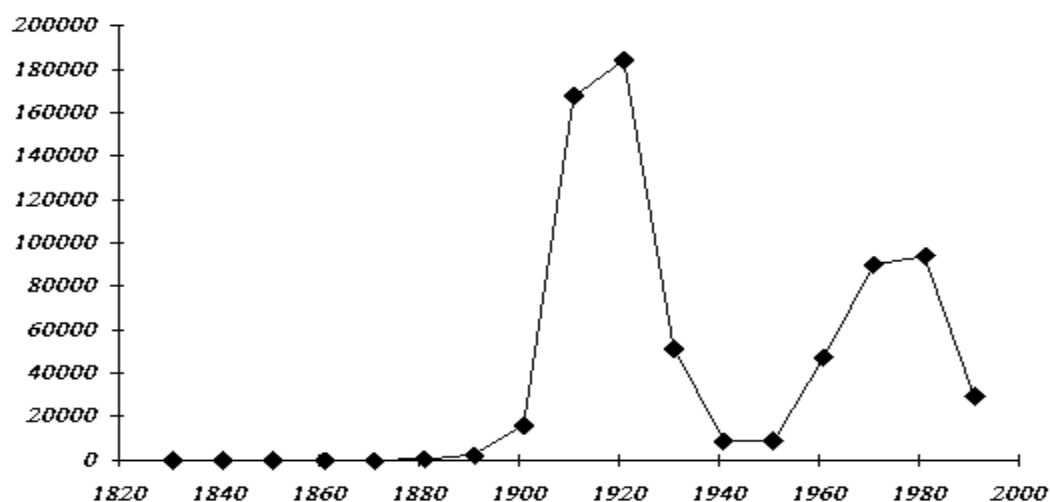
Οι επιχειρήσεις των Ελλήνων μεταναστών είχαν τις κατάλληλες προδιαγραφές να είναι επιτυχημένες σε οποιαδήποτε πόλη της Αμερικής. Υπήρχε όμως ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό που τους εξασφάλιζε σίγουρη επιτυχία: η δημιουργία ελληνικών κοινοτήτων. Όπως έχουμε ήδη αναφέρει, οι Έλληνες συνήθιζαν να πηγαίνουν κοντά σε συγγενείς ή φιλικά πρόσωπα. Αυτή η συνήθεια συντέλεσε σε περιοχές να μαζεύονται αρκετοί Έλληνες ώστε να δημιουργούν μία μικρή κοινότητα. Στις κοινότητες αυτές σταδιακά άρχισαν να συγκεντρώνονται φίλοι και συγγενείς, οι ελληνικές επιχειρήσεις να εδραιώνονται περισσότερο και κατά συνέπεια και άλλοι Έλληνες να συγκεντρώνονται σε συγκεκριμένες περιοχές, κυρίως κοντά σε βιομηχανικά αναπτυσσόμενες πόλεις (www.sae.gr).

Η επιλογή των βιομηχανικών πόλεων επιβεβαιώνεται από το γεγονός ότι τα μεγαλύτερα ποσοστά Ελλήνων είναι συγκεντρωμένα στην Νέα Υόρκη, στο Λος Άντζελες, στο Σικάγο, στο Καίμπριντζ και στην Μασαχουσέτη.

Έχουμε ήδη αναφέρει ότι η μετανάστευση προς την Αμερική δεν ήταν ομοιόμορφη αλλά παρουσίαζε διακυμάνσεις. Το ίδιο συνέβη και με τους Έλληνες μετανάστες. Οι δύο χρονικές περίοδοι που παρουσιάζουν μεγάλη

αύξηση για τους Έλληνες μετανάστες προς την Αμερική είναι αυτές του 1900-1930 και του 1950-1980, όπως φαίνεται και στο παρακάτω διάγραμμα που καταγράφει την ελληνική μετανάστευση από το 1821 μέχρι το 1991.

*Αριθμός μεταναστών από την Ελλάδα προς τις ΗΠΑ
(1821-1991)*

Πηγή:<http://www.sae.gr>

2.4. Στατιστικά στοιχεία της μετανάστευσης προς την Αμερική

Παρόλο την μείωση του μεταναστευτικού κύματος προς την Αμερική, τα ποσοστά των Ελλήνων που μετανάστευαν εκεί ήταν και πάλι μεγαλύτερα από τους υπόλοιπους υπερπόντιους προορισμούς:

Έτος	Καναδάς	Η.Π.Α.	Αυστραλία	Δυτ. Γερμανία
1955	2,86	6,15	5,51	0,312
1956	5,85	8,01	4,72	0,23
1957	6,61	1,61	3,66	0,25
1958	6,56	3,45	2,75	0,35
1959	6,00	2,25	3,34	0,44
1960	6,21	3,18	5,07	3,78
1961	5,19	3,09	4,84	5,46
1962	4,81	3,98	7,26	8,71
1963	5,89	4,07	7,86	11,36
1964	5,58	2,58	9,80	12,89
1965	7,35	2,48	11,27	14,16
1966	8,32	10,89	7,94	7,99
1967	7,63	10,50	4,80	1,71
1968	6,52	8,78	6,03	3,30
1969	6,06	11,34	6,04	10,45
1970	5,10	10,25	4,84	11,75

1971	3,46	7,39	4,26	7,04
Σύνολο	100	100	100	

Πηγή:<http://www.sae.gr>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Όλοι οι άνθρωποι, ξεχωριστά, έχουν μία ιδιαίτερη, προσωπική αντίληψη του κοινωνικού χώρου, ο οποίος τους περιβάλλει και ο οποίος έχει την τάση να περιστρέφεται γύρω από την παγκοσμιοποίηση της οικονομίας, της πολιτικής αλλά και της ρευστότητας. Το στήσιμο, κατά κάποιο τρόπο, διαχωριστικών κοινωνικών συνόρων εντός της κοινωνίας στην οποία ζούμε και αναπτυσσόμαστε, εξαιρεί και περιθωριοποιεί κάθε άτομο, το οποίο δεν ανήκει ή δεν πιστεύει στις σταθερές της (Giorgo, 2002).

Είναι επίσης, σημαντικός ο ρόλος που έχουν τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης τα οποία δημιουργούν και συντηρούν ένα ιδιαίτερα αρνητικό κλίμα ξеноφοβίας απέναντι στους μετανάστες.

Με την συμφωνία του 1985, για την άρση των εμποδίων ανάμεσα στις κοινωνίες της Ε.Ε. και μετά την κατάρρευση του υπαρκτού Σοσιαλισμού (Ανατολική Ευρώπη), ξεκινά μία νέα περίοδος μετανάστευσης προς τις χώρες της Ε.Ε. και παράλληλα μια αύξηση του «άγχους» των χωρών υποδοχής για την διασφάλιση των εθνικών συνόρων τους. Γίνονται προσπάθειες για την πλήρη εναρμόνιση των πολιτικών των χωρών της Ε.Ε. αλλά η προσπάθεια αυτή και λόγω των παραγόντων που προαναφέραμε, όπως είναι η παγκοσμιοποίηση, έχει οδηγήσει στην ανάπτυξη ορισμένων τάσεων, όπως είναι οι φυλετικές προκαταλήψεις και ο εθνο-ρατσισμός. Υπάρχει ανάγκη για αναζήτηση νέων μεταναστευτικών προσεγγίσεων οι οποίες να συμβαδίζουν με το γενικότερο κοινωνικό γίγνεσθαι της Ε.Ε (Sarris, Zografakis, 1999).

Τα κοινά στοιχεία του νέου μεταναστευτικού κύματος στην Ε.Ε. είναι τα εξής:

1. Η αύξηση πολιτικών προσφύγων / λαθρομεταναστών.
2. Η αύξηση ασυνόδευτων γυναικών και ανηλίκων.

3. Χώρες, που έστειλαν μετανάστες, έγιναν χώρες υποδοχής (Ελλάδα).
4. Η εμφάνιση νέου κύματος μετανάστευσης από τις πρώην σοσιαλιστικές χώρες (Πολωνία) (ΟΗΕ & Διεθνής Αμνηστία, Ελευθεροτυπία, 05/01/2003).

Μέσα στις παραπάνω ομάδες συναντάμε και άτομα τα οποία έρχονται αρχικά με μία τρίμηνη τουριστική άδεια, λαθρομετανάστες, άτομα τα οποία πηγαινοέρχονται με προσωρινές άδειες παραμονής, εποχικούς μετανάστες, κ.λ.π. Όλες όμως οι παραπάνω ομάδες μεταναστών δεν υπολογίζονται στον επίσημο αριθμό μεταναστών του κάθε κράτους.

Ακόμα και σε περιπτώσεις δουλεμπορίας, κατάφορης δηλαδή καταπάτησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, οι χώρες «υποδοχής» δεν είναι σε θέση να αντιμετωπίσουν την κατάσταση επαρκώς (US Department of Labor, 1989).

Σε αυτό το σημείο, θα έπρεπε να υπογραμμίσουμε το γεγονός ότι οι μετανάστες, προκειμένου να εξασφαλίσουν τους πόρους διαβίωσής τους, έχουν μετατραπεί σε φτηνό εργατικό δυναμικό, που είναι κατώτερο του εθνικού αποδεκτού επιπέδου, στις χώρες υποδοχής. Με την παρουσία του έθνους-κράτους, οι κάτοικοι αποτελούν παράγοντα πλούτου ο οποίος θα έπρεπε να παραμείνει στα πλαίσια του κράτους αυτού.

Οι λόγοι αποδήμησης από πρώην σοσιαλιστικές χώρες είναι η κατάρρευση καθεστώτων, οι κοινωνικές επαναστάσεις και η οργάνωση κοινωνιών σε εθνοθηρησκευτικές βάσεις. Τα άτομα αυτά, πριν ακόμα μεταναστεύσουν στιγματίζονται, κατά κάποιον τρόπο για να αποτελέσουν μέρος του κοινωνικού περιθωρίου των χωρών της Ε.Ε.

Στα πλαίσια όλης αυτής της δυσκολίας για τους μετανάστες, ήρθε να προστεθεί και η υπογραφή της συνθήκης του Schengen της οποίας άρθρα έρχονται σε αντίθεση με την συνθήκη της Γενεύης, και γενικότερα με συνθήκες οι οποίες καλύπτουν τα δικαιώματα των προσφύγων (ΟΗΕ & Διεθνής Αμνηστία & Ελευθεροτυπία, 2003).

Η συνθήκη του Schengen μπορούμε να πούμε ότι δημιούργησε ένα κοινωνικό χώρο άρνησης προς τους μετανάστες, καθώς και μία άρνηση αντιμετώπισης των ιδιαίτερων προβλημάτων τους, όπως για παράδειγμα στην

Ιταλία όπου έγιναν μαζικές απελάσεις Αλβανών (ΟΗΕ & Διεθνής Αμνηστία & Ελευθεροτυπία, 05/01/2003). Ο κοινωνικός χώρος που αναπτύσσεται στα πλαίσια της Ε.Ε. έχει έντονη την άρνηση για οτιδήποτε είναι ξένο προς αυτόν ή διαφορετικό. Η Ε.Ε. τελικά κινδυνεύει από το κύμα των μεταναστών, αλλά και από το κύμα της βίας και της ξενοφοβίας.

Η πόλη αποτελεί το φίλτρο ζωής για τον μετανάστη όπου γίνεται η συνάντηση του νέου με το ήδη υπάρχον. Με τη συνεχή προσέλευση μεταναστών, έχει αλλάξει ριζικά το κοινωνικό πρόσωπο της πόλης. Στην πόλη γίνεται η πρώτη επαφή του μετανάστη με τη χώρα παραμονής του και κυρίως με τους κατοίκους της. Ο κοινωνικός χώρος της πόλης δεν είναι δεδομένος ή αυτόνομος αλλά δημιούργημα τόσο των σχέσεων των ατόμων όσο και της πολιτικής ζωής. Αναζητούμε, μέσα από μία χωροταξική προσέγγιση, τις παραμέτρους που επηρεάζουν τη ζωή των μεταναστών. Υφίσταται δε, μία αμφίδρομη σχέση ανάμεσα στο εσωτερικό και στο εξωτερικό ενός χώρου. Η πόλη αποτελεί, επίσης, το σταυροδρόμι ανάμεσα στην παγκόσμια και τοπική οικονομία (Parademetriou, 1994).

Οι νέοι μετανάστες αποτελούν ένα από τα στρώματα της κοινωνίας στην οποία προσπαθούν να επιβιώσουν. Η θέση τους, στα πλαίσια της κοινωνίας αυτής τοποθετείται περισσότερο στο περιθώριο της οικονομικής και πολιτικής ζωής αυτής. Αντανακλά δε και τα όρια του ανθρωπισμού και της δημοκρατίας. Κάθε φορά που ανασκευάζεται η πόλη, τα δικαιώματα των ατόμων αυτών (εργασία – διαμονή) επηρεάζονται άμεσα (Parademetriou, 1994).

Ο εκτοπισμός του ατόμου προϋποθέτει μία φυσική και ιδεολογική βία από την πλευρά των ισχυρών ομάδων της συγκεκριμένης κοινωνίας. Αυτή η αντιμετώπιση αποτελεί πάγια τακτική στη Δυτική Ευρώπη.

Στο ελληνικό πεδίο της εργασίας έχουν γίνει δραματικές αλλαγές που οφείλονται σε δύο λόγους: α) στη γεωγραφική θέση της Ελλάδας: κοινά σύνορα με κράτη όπου κατέρρευσαν τα εργατικά γραφειοκρατικά καθεστώτα τους και ταυτόχρονα κεντρικό σημείο στο δρόμο από την Ανατολή προς την Ευρώπη και β) στο σχετικά μικρό μέγεθος της χώρας και της αντίστοιχης εσωτερικής αγοράς της εργασίας.

Λόγω της πρώτης παραμέτρου, ένα ρεύμα εξαθλιωμένων μεταναστών

εισβάλλει στην αγορά εργασίας, μετά την κατάρρευση των γειτονικών «σοσιαλιστικών» κρατών τα οποία συνεχίζουν ασταμάτητα μέχρι και στις μέρες μας να την τροφοδοτούν με φθηνά εργατικά χέρια.

Παράλληλα, ένα δεύτερο ρεύμα από τις χώρες της μέσης και Άπω Ανατολής συντηρείται εδώ και πολλά χρόνια από την μόνιμη οικονομική καπιταλιστική και νεοαποικιακή εξαθλίωση των χωρών αυτών. Το ρεύμα των απελπισμένων εντείνεται με τους πολέμους και τις καταστροφές από την βάρβαρη εξωγενή επέμβαση (Κουρδιστάν, Ιράκ, Αφγανιστάν) (Jayet, 1998).

Το εργατικό δυναμικό που προέρχεται από διάφορες χώρες, διαθέτει έναν υψηλό βαθμό εξειδίκευσης, τεχνολογικής εκπαίδευσης και εμπειρίας από τις κατασκευαστικές κρατικές βιομηχανίες αλλά και τις κρατικές σχολές (κυρίως της πρώην ΕΣΣΔ, Πολωνίας, Ρουμανίας και Βουλγαρίας) και τροφοδοτούν συνεχώς κάθε είδους κατασκευαστική δραστηριότητα, (βιομηχανίες, βιοτεχνίες, κατασκευές ηλεκτρομηχανολογικών εγκαταστάσεων, δημόσια έργα και οικοδομή). Αλλά και τα ανειδίκευτα χέρια, που αποτελούν και το μεγαλύτερο ποσοστό) συνεισφέρουν σε κάθε είδους βαριά, εποχιακή ή βοηθητική δουλειά στον αγροτικό τομέα, στα δημόσια έργα και στην οικοδομή. Στην περίπτωση της Ελλάδας πρόκειται κυρίως για Αλβανούς οι οποίοι αποτελούν το 60% του συνολικού πληθυσμού των μεταναστών.

Πολύ μεγάλη είναι επίσης η προσφορά τους στην παροχή των λεγόμενων «βοηθητικών» υπηρεσιών, όπως οικιακοί βοηθοί, αποκλειστικοί νοσοκόμοι για την περιποίηση αρρώστων και ηλικιωμένων, καθαρίστριες κλπ. Αυτοί οι μετανάστες είναι στην πλειοψηφία τους γυναίκες. Οι γυναίκες μετανάστες δυστυχώς συμβάλλουν επίσης και στο κύκλωμα, που ονομάζεται από τους δημοσιογράφους «δουλεμπόριο της λευκής σάρκας» και που «προμηθεύει» με εκατοντάδες νέες γυναίκες από όλες τις χώρες, τα πορνεία και τις παρόμοιες χρυσοφόρες επιχειρήσεις του «υποκόσμου» και των συνεργαζόμενων με αυτόν, μαστροπών.

Οι παραπάνω λόγοι οδήγησαν στην δημιουργία ενός μικροαστικού πληθυσμού, ο οποίος ζει, εργάζεται, παράγει και καταναλώνει δίπλα μας και που το αριθμητικό του μέγεθος ξεπερνά ήδη το εκατομμύριο.

Οι ανασφάλιστοι και ασυνδικάλιστοι «λαθρομετανάστες», εδώ και μια

δεκαετία υφίστανται μια άγρια, απροκάλυπτη αλλά και συστηματική εκμετάλλευση, κυρίως από μικρούς και μεσαίους επιχειρηματίες. Μια μεγάλη μερίδα των αστικών και μικροαστικών στρωμάτων, που αποτελείται από τους εργολάβους και τους υπερεργολάβους των δημόσιων και των ιδιωτικών έργων, από τους μικρούς και μεγάλους αγρότες, κτηματίες και κτηνοτρόφους, από τους μαγαζάτορες και μικρομαγαζάτορες κάθε είδους, αλλά ακόμη και από τους ιδιοκτήτες άθλιων, σχεδόν εγκαταλελειμμένων σπιτιών και διαμερισμάτων, γνώρισαν είτε μια νέα πηγή πλουτισμού είτε μια αναπάντεχη άνοδο στα εισοδήματά τους (Jayet, 1998).

Το γεγονός αυτό ήδη αναγνωρίζεται ως μία πραγματικότητα τόσο από κυβερνητικούς εκπροσώπους, όσο και από τους εκπροσώπους των ίδιων των εργοδοτών. Φυσικά όλοι αυτοί γνωρίζουν ότι είναι αυτό ακριβώς το καθεστώς της μόνιμης ανασφάλειας, της μόνιμης παρανομίας και της απειλής του βίαιου διωγμού που καθλώνει τα μεροκάματα των ξένων εργατών στο κατώτερο επίπεδο. Ο φόβος της απέλασης τους κάνει να υπομένουν τους καθημερινούς εξευτελισμούς, τις εξωφρενικές απαγορεύσεις και τις απάνθρωπες απαιτήσεις των αφεντικών τους.

Οι εργοδότες λειτουργούν αντιμετωπίζοντας τους ξένους εργάτες έτσι ώστε να μην μεταβάλλεται η θέση τους από το καθεστώς της παρανομίας και της προσωρινότητας και κατά συνέπεια να παραμένουν ευάλωτοι στις απαιτήσεις των παραπάνω εργοδοτών. Η επιθυμία των εργοδοτών πραγματοποιείται άμεσα με την πολιτική της κυβέρνησης, αφού οι ξένοι εργάτες που προσπαθούν να νομιμοποιήσουν την ύπαρξή τους αντιμετωπίζουν μια απίστευτη οδύσσεια γραφειοκρατικών δυσκολιών και εξευτελισμών ή μια πρόσθετη εκμετάλλευση εκβιαστικών κυκλωμάτων μεσαζόντων με τις αρχές (Frey, 1996).

Από την άλλη μεριά η ανησυχία των εργοδοτών γίνεται ολοφάνερη, όταν οι επιχειρήσεις της «σκούπας», που εξαπολύει η κεντρική κυβέρνηση πιεζόμενη να επιδείξει σθένος και να πατάξει την λαθρομετανάστευση, παίρνουν τέτοια έκταση ώστε να απειλούν σε τοπικό επίπεδο την ίδια την ύπαρξη της χρυσοφόρας πηγής. Παρατηρείται επίσης συχνά το φαινόμενο των σωβινιστών δημάρχων οι οποίοι εναντιώνονται και αντιδρούν στις μαζικές προεκλογικές επιχειρήσεις τύπου «σκούπας», όταν αυτές συμπίπτουν με την

περίοδο της συγκομιδής των αγροτικών προϊόντων της περιοχής τους (Frey, 1996).

Ένα μικρό τμήμα των εργατικών στρωμάτων που μεταπήδησαν στα μικροαστικά στρώματα σαν μικρό-εργολάβοι και μικροί επιχειρηματίες εκμεταλλεόμενοι τη χρυσή ευκαιρία, καθώς ωφελήθηκαν άμεσα από την εργασία των ξένων, η στάση τους ταυτίζεται με αυτή που περιγράψαμε παραπάνω για τα εργοδοτικά στρώματα. Εντούτοις, οι νέες αυτές δυνατότητες οικονομικής και κοινωνικής ανόδου, σε συνδυασμό με την μεγάλη υποχώρηση του εργατικού κινήματος της δεκαετίας του '90, διαμόρφωσαν και μια νέα αντίληψη που ενίσχυσε τις μικροαστικές προσδοκίες και αυταπάτες σε μεγάλο μέρος της εργατικής τάξης.

Οι Έλληνες εργαζόμενοι αισθάνθηκαν ότι δεν ανήκουν πλέον στο κατώτατο στρώμα της κοινωνικής πυραμίδας. Παρακάτω από αυτούς υπάρχει μια μεγάλη διαθέσιμη μάζα εργαζομένων, την οποία ο καθένας μπορεί να εκμεταλλευτεί κατά βούληση, μόνιμα ή περιστασιακά. Έτσι πίστεψαν ότι δεν είναι πια οι ίδιοι προλετάριοι σαν αυτούς τους ξένους, τους χωρίς ελπίδα κοινωνικής ανόδου. Όλα αυτά συνέβαιναν επειδή ο Έλληνας γεννήθηκε προνομιούχος υπήκοος μιας ανώτερης ευρωπαϊκής χώρας. Πρόκειται κατά συνέπεια για μια ιδιότητα, που αξίζει να την υπερασπίσει, να την διασφαλίσει και από την οποία οφείλει να αποκλείσει όλους αυτούς τους «παρείσακτους» που θα τολμήσουν να διεκδικήσουν κάποια δικαιώματα και να απειλήσουν την προνομιακή του θέση. Είναι αξιοσημείωτες οι καθημερινές διακρίσεις «με κοινή συναίνεση», που υφίστανται στα δημόσια σχολεία όλης της χώρας, τα παιδιά των «Αλβανών», ακόμη και όταν αριστεύουν.

Αν η ύπαρξη των ξένων εργατών ενθάρρυνε τα μικροαστικά όνειρα της ντόπιας εργατικής τάξης, είναι αλήθεια ότι παράλληλα επιδείνωσε άμεσα και δραματικά τη διαπραγματευτική θέση των χειρονακτικά εργαζομένων στον ιδιωτικό τομέα ακινητοποιώντας εδώ και δέκα χρόνια τους κατώτατους μισθούς και τα μεροκάματα. Αλλά και οι εργαζόμενοι στο δημόσιο τομέα αισθάνθηκαν έντονη πίεση με τις συνεχείς αλλαγές προς το χειρότερο των συλλογικών τους συμβάσεων (Fix, 1994).

Τα «απτά» αυτά αποτελέσματα της παρουσίας των ξένων εργατών,

ενίσχυσαν και έδωσαν «σοβαρά» επιχειρήματα, για την ξενοφοβική και εχθρική στάση απέναντι στους ξένους εργάτες, ενός μεγάλου μέρους της εργατικής τάξης.

Ακόμη περισσότερο η εργασία των ξένων, κυρίως των ανειδίκευτων Αλβανών και των Ασιατών, ώθησε στα όρια της εξαθλίωσης τα χαμηλότερα στρώματα των ντόπιων ανειδίκευτων και των εποχιακά εργαζομένων. Επιδεινώνεται, χαρακτηριστικά, η θέση των νομάδων-τσιγγάνων που ασχολούνταν παραδοσιακά με τις εποχιακές εργασίες της συγκομιδής των αγροτικών προϊόντων και που τώρα σπρώχθηκαν βίαια στο κοινωνικό περιθώριο και προκειμένου να επιβιώσουν αναγκάζονται να αναπτύξουν δραστηριότητες που παραβαίνουν τους αστικούς νόμους (Ιωακείμογλου, 2004).

Οι αντιφατικές διαθέσεις της εργατικής τάξης είναι οι πλέον επικίνδυνες, αφού αυτές αποτελούν το κατάλληλο περιβάλλον για την γέννηση ρατσιστικών και φασιστικών πολιτικών τάσεων, αντίστοιχων με αυτές που ήδη βλέπουμε να αναπτύσσονται στις χώρες της δυτικής Ευρώπης με παρόμοια προβλήματα.

Οι πολιτικές εξελίξεις και οι κινητοποιήσεις αλληλεγγύης ήρθε να ανακόψει και να ανατρέψει το κλίμα ρατσισμού και ξενοφοβίας μέσα στην ελληνική εργατική τάξη, σε μεγάλη έκταση και με αμφίδρομο τρόπο.

Διαπιστώνουμε καθημερινά μια σαφέστατη αύξηση της αυτοπεποίθησης και των στοιχειωδών διεκδικήσεων των εργαζόμενων μεταναστών απέναντι στους εργοδότες. Βλέπουμε, επίσης, μια αλλαγή της μοιρολατρικής στάσης σε έντονη διαμαρτυρία απέναντι στις κρατικές αρχές και στα γραφειοκρατικά μαρτύρια που τους επιβάλλουν για την απόκτηση της κάρτας. Παράλληλα, η συμμετοχή των μεταναστών σε οργανώσεις και κινητοποιήσεις αυξήθηκε κατά πολύ.

Η ένταξη των μεταναστών στις συνδικαλιστικές οργανώσεις, η ενίσχυση της αυτοοργάνωσής τους για την αυτοάμυνά τους, η άμεση διεκδίκηση των ασφαλιστικών τους δικαιωμάτων και του κατώτατου μεροκάματου σε επίπεδο αξιοπρεπούς διαβίωσης, μπορούν να δώσουν καρπούς, όχι μόνο για την άμεση βελτίωση της θέσης των ίδιων αλλά και για την αναβάθμιση του

συνολικού ελληνικού εργατικού κινήματος με την ανάπτυξη μιας νέας ανώτερης πολιτικής και διεθνιστικής ταξικής συνείδησης.

Σε αυτό το σημείο, θα πρέπει να ερευνήσουμε σε βάθος το ακόλουθο ρώτημα: Ευθύνονται οι μετανάστες για την ανεργία στην Ελλάδα; Μειώνουν τις θέσεις εργασίας που είναι διαθέσιμες στους Έλληνες; Αν κρίνουμε με βάση την διακήρυξη της Φιλαδέλφειας (1948) για τα ανθρώπινα δικαιώματα, τότε τα παραπάνω ερωτήματα είναι ρατσιστικά. Για τον πολύ απλό λόγο ότι το δικαίωμα στην εργασία και την αξιοπρεπή διαβίωση δεν εξαρτάται από το χρώμα, τη φυλή, το φύλο, τη θρησκεία, την εθνικότητα ή τη γεωγραφική περιοχή στην οποία έτυχε να βρεθούμε. Είναι προφανές, όμως, ότι η λογική των ανθρώπινων δικαιωμάτων δεν αποτελεί λογική της μεγάλης πλειοψηφίας των Ελλήνων. Καλούμαστε, λοιπόν, να απαντήσουμε στο ερώτημα, αν η παρουσία των οικονομικών μεταναστών στην Ελλάδα μειώνει την απασχόληση. Πέραν τούτου, ο «οικονομικός ρατσισμός» των Ελλήνων προσφέρει ηθική νομιμοποίηση σε άλλες πλευρές του ρατσισμού στους κόλπους των υποτελών κοινωνικών τάξεων(Ιωακείμογλου, 2004).

Οι οικονομικές επιπτώσεις της μετανάστευσης έχουν γίνει αντικείμενο έντονων διαφωνιών. Οι συζητήσεις στις Η.Π.Α. είναι πολύ πιο σύνθετες και προσπαθούν να περιλάβουν όλες τις πλευρές του ζητήματος, σε αντίθεση με την Ευρώπη, όπου γίνεται πολύ λιγότερος λόγος για τα οικονομικά πλεονεκτήματα των μεταναστευτικών ρευμάτων. Αυτό έρχεται σε ρήξη με παλιότερες εποχές όταν η μετανάστευση ενθαρρυνόταν(Cross, 1989).

Η συζήτηση, που διεξάγεται κυρίως στις Η.Π.Α., επικεντρώνεται στις επιπτώσεις της μετανάστευσης επί του ρυθμού της οικονομικής μεγέθυνσης, επί των μισθών των αυτοχθόνων εργαζομένων και επί των δημόσιων οικονομικών. Για την Ελλάδα, οι σχετικές έρευνες είναι λιγοστές και έχουν γίνει ελάχιστα γνωστές.

Μια σειρά πρόσφατων οικονομικών μελετών έχουν δείξει ότι είναι δύσκολο να υπάρξουν μονόπλευρα αποτελέσματα και σίγουρες απαντήσεις σχετικά με τις επιπτώσεις της μετανάστευσης στην οικονομία υποδοχής. Αυτό συμβαίνει επειδή οι οικονομετρικές εκτιμήσεις είναι εξαιρετικά εύθραυστες ως προς την ακρίβεια των αποτελεσμάτων τους. Εξαρτώνται δε, σε μεγάλο βαθμό, από

παραδοχές που ενσωματώνονται στην κατασκευή του οικονομικού μοντέλου (δηλαδή στους υπολογισμούς). Τα αποτελέσματα των υπολογισμών προκύπτουν από μαθηματικά μοντέλα που ενσωματώνουν θεωρητικές υποθέσεις – ιδιαίτερα σε σχέση με τον ρόλο του κόστους εργασίας. Ανάλογα, λοιπόν, με τις θεωρητικές υποθέσεις του οικονομικού μοντέλου που υιοθετείται, προκύπτουν διαφορετικά αποτελέσματα (INED, 1991).

Με δεδομένες αυτές τις δυσκολίες, ο συνήθης μέθοδος υπολογισμού που συνίσταται στην αρχική κατάστρωση ενός οικονομικού μοντέλου που θα περιελάμβανε όλους τους εμπλεκόμενους στο πρόβλημα παράγοντες, καταλήγει μοιραία σε ασάφειες και απροσδιοριστίες. Προτιμότερη είναι ίσως η μέθοδος των διαδοχικών προσεγγίσεων, που ενδιαφέρεται αρχικά για μια ορισμένη πλευρά των πραγμάτων – π.χ. τις επιπτώσεις της μετανάστευσης στην αγορά εργασίας – και προοδευτικά ενσωματώνει τις άλλες πλευρές του ζητήματος (INED, 1991).

Όλοι αυτοί οι υπολογισμοί, αναδεικνύουν τις επιπτώσεις της μετανάστευσης στους αυτόχθονες εργαζόμενους, αλλά και τους όρους κάτω από τους οποίους αυτές οι επιπτώσεις υπάρχουν ή δεν υπάρχουν, είναι μικρές ή μεγάλες. Μερικές χαρακτηριστικές περιπτώσεις που προκύπτουν από τα οικονομετρικά μοντέλα είναι και οι παρακάτω:

Η μετανάστευση αυξάνει το ρυθμό μεγέθυνσης του εργατικού δυναμικού. Όμως, ο δυνητικός ρυθμός μεγέθυνσης του προϊόντος (δηλαδή ο μέγιστος ρυθμός με τον οποίο μπορεί να αυξάνεται το ΑΕΠ μακροπρόθεσμα, χωρίς να αναπτύσσονται πληθωριστικές πιέσεις) είναι ίσος προς το άθροισμα της παραγωγικότητας της εργασίας και του ρυθμού μεγέθυνσης του εργατικού δυναμικού. Συνεπώς η μετανάστευση αυξάνει τη δυνατότητα της οικονομίας υποδοχής να αναπτύσσεται ταχύτερα και για περισσότερο χρόνο.

Στην περίπτωση όπου η μετανάστευση μετατρέπει τα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα της οικονομίας υποδοχής, βελτιώνοντας τις επιδόσεις της σε ορισμένους κλάδους παραγωγής, μπορεί να υπάρξουν θετικά αποτελέσματα στο εμπορικό ισοζύγιο.

Εάν η μετανάστευση δημιουργεί επενδυτικές ευκαιρίες στη χώρα υποδοχής, η παραγωγή θα αυξηθεί και μαζί με αυτήν και η απασχόληση των

αυτοχθόνων εργαζομένων.

Η μετανάστευση, εφόσον αφορά σε νόμιμη εργασία, μετατρέπει τα δημόσια έσοδα και αυξάνει τη μάζα των ετήσιων ασφαλιστικών εισφορών. Αυτές οι ευνοϊκές επιπτώσεις στα δημόσια οικονομικά έχουν και σημαντικά δευτερογενή αποτελέσματα: π.χ. η αύξηση της φορολογίας μειώνει το δημόσιο έλλειμμα και συνακόλουθα τα επιτόκια, των οποίων η μείωση επιδρά θετικά στις επενδύσεις, στην παραγωγή και την απασχόληση.

Οι μετανάστες, συνήθως, χρησιμοποιούνται ως εργασιακή δύναμη χαμηλής ειδίκευσης, και επομένως δέχονται χαμηλότερες αμοιβές. Στο βαθμό που παραγωγικότητα της εργασίας τους είναι κατά πολύ μεγαλύτερη από τις αποδοχές τους, το όφελος της οικονομίας υποδοχής είναι μεγάλο. Το εν λόγω όφελος μεγιστοποιείται όταν η εργασία των μεταναστών έχει χαρακτηριστικά διαφορετικά από αυτά των αυτοχθόνων εργαζομένων (Zografakis, 1999).

Ένα σύνηθες πρόβλημα, στο οποίο καλούνται να απαντήσουν τα οικονομικά μοντέλα, είναι η επίπτωση της μετανάστευσης επί των μισθών των αυτοχθόνων εργαζομένων. Πολλές μελέτες δείχνουν ότι η μετανάστευση ασκεί πίεση επί των μισθών, αλλά επίσης ότι αυτό αφορά το μισθό των ίδιων των μεταναστών. Βεβαίως, οι επιπτώσεις είναι διαφορετικές ανάλογα με το τμήμα της αγοράς εργασίας στο οποίο εντάσσονται οι μετανάστες. Για τον κλάδο της οικοδομής π.χ. πολλοί Έλληνες εργαζόμενοι ισχυρίζονται ότι η παρουσία των μεταναστών έχει ασκήσει πίεση για μικρότερους μισθούς των ήδη εργαζομένων στον κλάδο, είτε αυτοί είναι μετανάστες είτε είναι Έλληνες (Zografakis, 1999).

Στις Η.Π.Α., μέχρι πρόσφατα, η πλειοψηφία των οικονομολόγων εκτιμούσαν ότι η παρουσία των μεταναστών είχε θετικό αποτέλεσμα στα μακροοικονομικά μεγέθη της αμερικανικής οικονομίας: οι μετανάστες επιδρούν πολύ λίγο στους μισθούς των αυτοχθόνων εργαζομένων, βελτιώνουν την κερδοφορία, διακατέχονται από επιχειρηματικό πνεύμα και επιτρέπουν στην οικονομία υποδοχής να παραμείνει ανταγωνιστική σε έναν κλάδο ή να αναπτύξει ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα σε έναν άλλο (Parademetriou, 1994).

Αυτές οι θέσεις είχαν τεθεί σε αμφισβήτηση από άλλους οικονομολόγους

που τόνιζαν τις αρνητικές επιπτώσεις του ανταγωνισμού μεταναστών-αυτοχθόνων εργαζομένων, τα υψηλά ποσοστά ανεργίας μεταξύ των αλλοδαπών, την επιβάρυνση των δημόσιων οικονομικών.

Επίσης, στη μετανάστευση αποδιδόταν – και αποδίδεται ακόμη- ένα μέρος της ευθύνης τόσο για την ανάπτυξη οπισθοδρομικών μορφών εκμετάλλευσης της εργασίας, όσο και για την παραβίαση του θεσμικού πλαισίου ρύθμισης των εργασιακών σχέσεων εκ μέρους ενός τμήματος της εργοδοσίας. Υπάρχουν αρκετές πρόσφατες συζητήσεις στις Η.Π.Α. που καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι ο χαρακτήρας των μεταναστευτικών ρευμάτων έχει αλλάξει ριζικά, έτσι ώστε να είναι δύσκολο πλέον στη σημερινή εποχή να μιλάμε για οικονομικά οφέλη σε αντίθεση με το παρελθόν, καθώς τα νέα κύματα μεταναστών επιδεικνύουν μικρότερη κοινωνική κινητικότητα και μικρότερη ικανότητα αναβάθμισης των γνώσεων και των δεξιοτήτων τους (Bojtas, 1994).

Σε ότι αφορά το κρίσιμο ζήτημα των μισθών, προφανώς αφορά κυρίως σε αυτούς εκ των αυτοχθόνων εργαζομένων που έχουν συνθήκες εργασίας παρόμοιες με αυτές των μεταναστών, που καταλαμβάνουν π.χ. θέσεις εργασίας στον ίδιο κλάδο παραγωγής και με το ίδιο περίπου επίπεδο ειδίκευσης. Γι' αυτούς τους εργαζόμενους μπορεί να υπάρχει επιδείνωση του μισθού εξαιτίας της μετανάστευσης (Waldinger, 1996). Το αντίστροφο, ωστόσο, ισχύει για τους άλλους αυτόχθονες εργαζόμενους, που επωφελούνται από την υψηλότερη κερδοφορία των επιχειρήσεων, από την αύξηση της συνολικής ζήτησης που δημιουργεί θέσεις εργασίας σε κλάδους παραγωγής πέραν αυτών στους οποίους συγκεντρώνεται η απασχόληση των μεταναστών. Σύμφωνα με το Υπουργείο Εργασίας των Η.Π.Α., η τεκμηρίωση των συνολικών επιπτώσεων της μετανάστευσης στην αγορά εργασίας δεν επιβεβαιώνει τη θέση σύμφωνα με την οποία οι μετανάστες προκαλούν μια γενική πτώση των μισθών (US Department of Labor, 1989).

Σε ότι αφορά τις επιπτώσεις της οικονομικής μετανάστευσης στα δημόσια οικονομικά, ορισμένες μελέτες δείχνουν ότι αυτές είναι συνολικά θετικές (Fix and Passel, 1994) καθώς οι φόροι που καταβάλλονται από τους μετανάστες υπερβαίνουν τις δαπάνες που προκαλεί η παρουσία τους. Αυτό, πιθανότατα, σχετίζεται με το γεγονός ότι, ενώ τυπικά δικαιούνται των ίδιων παροχών, τις απολαμβάνουν σπανιότερα, ενδεχομένως επειδή συναντούν πραγματικά

εμπόδια (Frey and Mammey, 1996).

Μια ανάλυση του INED (1991) που ανέλυσε τις επιπτώσεις της μετανάστευσης στη Γαλλία, έδειξε ότι παραδοσιακά, οι τελευταίοι εισερχόμενοι μετανάστες καταλαμβάνουν υποδεέστερες εργασίες, πρόσκαιρες και αμειβόμενες με χαμηλούς μισθούς. Αυτό επιτρέπει στους παλαιότερους μετανάστες να μετακινηθούν προς το επάνω μέρος της εργασιακής κλίμακας, όπου οι δουλειές έχουν καλύτερη ποιότητα. Επίσης, καθώς γηράσκει ο πληθυσμός των μεταναστών, μαθαίνει να προστατεύεται από τις αυθαιρεσίες της εργοδοσίας. Εντούτοις, από τη στιγμή που ο καπιταλισμός εισέρχεται σε μακροχρόνια διαρθρωτική κρίση, επιβραδύνεται η μεγέθυνση του προϊόντος και των επενδύσεων, εντείνονται οι αναδιαρθρώσεις, και η πλειοψηφία των «παλαιών» μεταναστών παραμένει εγκλωβισμένη στο κατώτατο τμήμα της εργασιακής πυραμίδας, όπου συναντάει τους νέο-εισερχόμενους μετανάστες.

Η παραπάνω μελέτη του INED (1991) κατέληξε επίσης στο συμπέρασμα ότι η υποκατάσταση αυτοχθόνων εργαζομένων από μετανάστες είναι περιορισμένη, και ότι οι μισθοί των μεν δεν επηρεάζονται σημαντικά από τους μισθούς των δε. Αντιθέτως, οι μισθοί των παλαιών μεταναστών επηρεάζονται σημαντικά από τους μισθούς των νέο-εισερχομένων μεταναστών.

Στα πλαίσια των οικονομικών αναλύσεων, οι διαμάχες είναι άγνωστες: εδώ, οι πολίτες-τηλεθεατές, γνωματεύουν με ευκολία για τη βλαβερή παρουσία των οικονομικών μεταναστών ακολουθώντας τις πιο χονδροειδείς ιδέες και τις πιο στυγνές προκαταλήψεις που διαδίδουν οι τηλεοπτικοί σταθμοί και γενικότερα τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης.

Ο «οικονομικός ρατσισμός» των Ελλήνων βασίζεται στην παραδοχή ότι ο αριθμός των θέσεων εργασίας είναι δεδομένος, σταθερός, αμετάβλητος, και το χειρότερο, ότι καθορίζεται ως δια μαγείας «από την ελληνική οικονομία». Αυτό αποτελεί μια παρεξήγηση: ο αριθμός των θέσεων εργασίας καθορίζεται από την οικονομική πολιτική, δηλαδή από την πολιτική εξουσία. Η Ελλάδα είναι μια πλούσια χώρα που μπορεί να έχει πλήρη απασχόληση, να δώσει εργασία σε όλους, στους ανέργους της και τους μετανάστες της. Εάν αυτό δεν συμβαίνει, οφείλεται στην οικονομική πολιτική, στην πορεία προς την ΟΝΕ, στην κεφαλαιοκρατική αναδιάρθρωση και στην αποδυνάμωση των

συνδικαλιστικών και πολιτικών οργανώσεων των εργαζόμενων τάξεων (Zografakis, 1999).

Πέρα απ' αυτό, ο «οικονομικός ρατσισμός» των Ελλήνων βασίζεται στην ιδέα πως οι μετανάστες επωφελούνται από την ελληνική οικονομία. Αυτό, επίσης, αποτελεί παρεξήγηση: η ελληνική οικονομία, μικροί και μεγάλοι Έλληνες εργοδότες και νοικοκυραίοι εκμεταλλεύονται την εργασία των μεταναστών. Η εργασία των μεταναστών κάνει κατά πολύ πλουσιότερους τους Έλληνες από ότι κάνει τους ίδιους τους μετανάστες. Πόσος είναι ο μέσος βαθμός εκμετάλλευσης ενός μετανάστη; Σε τι αναλογία, δηλαδή επιμερίζεται το προϊόν της εργασίας του μετανάστη σε αμοιβή του ιδίου και σε όφελος του εργοδότη; Σε αναλογία που δεν τολμούσε καν να ονειρευτεί κανένας εργοδότης πριν δεκαπέντε χρόνια (Frey and Mammey, 1996).

Μια εργασία, για τις επιπτώσεις της παράνομης μετανάστευσης στην ελληνική οικονομία (Sarris and Zografakis, 1999) έδειξε ότι η μετανάστευση οδήγησε σε μείωση του πραγματικού διαθέσιμου εισοδήματος δύο ομάδων νοικοκυριών μεταξύ των δεκαπέντε που περιλαμβάνονταν στο μοντέλο υπολογισμού. Διατυπωμένο αλλιώς, αυτό σημαίνει ότι τα 2/3 του πληθυσμού επωφελείται οικονομικά από την παρουσία των οικονομικών μεταναστών, έναντι του 1/3 που «ζημιώνει».

Τελικά, όμως, ο «οικονομικός ρατσισμός» των Ελλήνων βασίζεται κυρίως στην ιδέα ότι η εργασία των μεταναστών μετατοπίζει Έλληνες από την απασχόληση και τους ρίχνει στην ανεργία. Αυτό είναι μια ακόμη παρεξήγηση: η εργασία των μεταναστών δημιουργεί θέσεις εργασίας για Έλληνες, οι οποίες είναι περισσότερες από αυτές που μετατοπίζει. Καμιά μελέτη δεν έχει αποδείξει ότι η εργασία των μεταναστών ευθύνεται, έστω εν μέρει, για την ανεργία στην Ελλάδα. Οι μετανάστες διαιρούνται σε δύο μερίδες: σε αυτούς που αναλαμβάνουν εργασίες για τις οποίες οι Έλληνες δε δείχνουν το παραμικρό ενδιαφέρον και σε αυτούς που καταλαμβάνουν θέσεις εργασίας τις οποίες υπό κανονικές συνθήκες θα κατελάμβαναν Έλληνες εργαζόμενοι (Sarris and Zografakis, 1999).

Έτσι, σε κάποιες εργασίες, σε κάποιους κλάδους, υπάρχει μετατόπιση Ελλήνων από αλλοδαπούς. Εντούτοις, οι μετανάστες που αναλαμβάνουν

εργασίες για τις οποίες οι Έλληνες δεν δείχνουν ενδιαφέρον, όχι μόνο δεν δημιουργούν ανεργία, αλλά αυξάνουν την απασχόληση. Διότι, η εργασία τους δημιουργεί εισοδήματα, όχι μόνο για τον εαυτό τους, αλλά και για τους εργοδότες τους. Τα εισοδήματα αυτά δαπανώνται, μετατρέπονται σε αύξηση της ζήτησης, άρα και της παραγωγής. Η αύξηση της παραγωγής, όμως, επιφέρει αύξηση της απασχόλησης για τους Έλληνες. Η αύξηση της απασχόλησης των Ελλήνων δημιουργεί και πάλι νέα εισοδήματα που δαπανώνται και αυξάνουν την παραγωγή και έτσι στο διηνεκές. Η απασχόληση των μεταναστών έχει πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα και στο εισόδημα και στην απασχόληση των Ελλήνων (Sarris and Zografakis, 1999).

Πόσο μεγάλο, όμως, είναι αυτό το θετικό αποτέλεσμα της εργασίας των μεταναστών στην απασχόληση των Ελλήνων; Υπερκαλύπτει, άραγε, τη μετατόπιση Ελλήνων εργαζομένων από αλλοδαπούς σε ορισμένους κλάδους; Το ποσοστό των μεταναστών που εργάζονται σε εργασίες τις οποίες οι Έλληνες δεν αναλαμβάνουν είναι υψηλό. Αντίστοιχα χαμηλό είναι το ποσοστό των μεταναστών που ανταγωνίζονται τους Έλληνες για τη διεκδίκηση των ίδιων θέσεων εργασίας. Έτσι, κατά πάση πιθανότητα, το θετικό αποτέλεσμα που έχει η εργασία των μεταναστών επί της απασχολήσεως υπερκαλύπτει το αποτέλεσμα της μετατόπισης Ελλήνων από ορισμένους κλάδους, όπως π.χ. η οικοδομή.

Οι περισσότεροι οικονομικοί μετανάστες εργάζονται σε δουλειές στις οποίες δεν ανταγωνίζονται τους Έλληνες. Επομένως, δεν καταλαμβάνουν μια θέση εργασίας την οποία διεκδικούν Έλληνες. Ο μεγαλύτερος όγκος αυτών των εργασιών βρίσκεται στον αγροτικό τομέα και σε ορισμένες ειδικότητες του κλάδου της οικοδομής. Οι μετανάστες αυτοί, όχι μόνο δεν αφαιρούν δουλειά από τους Έλληνες, αλλά δημιουργούν δουλειά γι' αυτούς. Σε πολλές περιπτώσεις, χάρη στη δουλειά των μεταναστών, περισώζεται η δουλειά του εργοδότη, που χωρίς τους μετανάστες θα είχε οδηγηθεί σε παύση της λειτουργίας της επιχείρησής του. Επίσης, η δουλειά των μεταναστών δημιουργεί την αύξηση της ζήτησης, επειδή καθιστούν κερδοφόρες μια σειρά επιχειρήσεων και τις ωθούν έτσι σε νέες επενδύσεις (Γιαννίρη, 2003).

Σύμφωνα με τα στοιχεία του ΟΑΕΔ, τα οποία βασίζονται στα δεδομένα των αιτήσεων, που υποβλήθηκαν καταρχήν από τους αλλοδαπούς για να

τους χορηγηθεί άδεια παραμονής στην Ελλάδα, φαίνεται ότι η πλειοψηφία των μεταναστών που ζουν και εργάζονται στη χώρα μας είναι ανειδίκευτοι, απασχολούνται κυρίως στον αγροτικό τομέα, έχουν μεσαίο επίπεδο εκπαίδευσης και η κυριότερη χώρα προέλευσης είναι η Αλβανία. Από την ανάλυση των στοιχείων του ΟΑΕΔ, προκύπτει ότι από τις 352.632 αιτήσεις που υποβλήθηκαν για τη χορήγηση άδειας παραμονής, το 65% περίπου των αιτήσεων είναι αλβανικής προέλευσης. Σε ότι αφορά το εκπαιδευτικό επίπεδο των αλλοδαπών, το 49% είναι απόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, το 38% πρωτοβάθμιας, ενώ το 9% είναι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Όσον αφορά την ηλικιακή τους σύνθεση, η συντριπτική τους πλειοψηφία ανήκει στις παραγωγικές ηλικίες με επικρατέστερη την ηλικιακή ομάδα 30-34 ετών, στην οποία κατατάσσεται το 38% του συνόλου (Γιαννίρη, 2003).

Σε ότι αφορά τις ειδικότητες, το 23% είναι ανειδίκευτοι εργάτες ή μικροεπαγγελματίες. Ως ειδικευμένοι τεχνίτες δήλωσαν ότι εργάζονται το 7%, ενώ ως ειδικευμένοι αλιείς, γεωργοί και κτηνοτρόφοι δήλωσαν ότι εργάζονται 4%. Με βάση την ειδικότητα, που είχαν κατά την τελευταία απασχόλησή τους, η πλειοψηφία των μεταναστών συγκεντρώνεται σε ένα μικρό φάσμα επαγγελματιών, τα οποία ως επί το πλείστον ασκούνται στην παραοικονομία, με ότι αυτό συνεπάγεται για τους όρους και τις συνθήκες απασχόλησης. Επισημαίνεται ότι το 58% του συνόλου, δηλαδή 205.462 αλλοδαποί, απέφυγαν να δηλώσουν επάγγελμα, γεγονός το οποίο εξηγείται, κατά πάσα πιθανότητα, από τον διαφόρων ειδών, πρόσκαιρο, ευκαιριακό και άτυπο χαρακτήρα της απασχόλησης (Ιωακείμογλου, 2004).

Ο αριθμός των οικονομικών μεταναστών στην Ελλάδα που έχουν υποβάλει σχετική αίτηση για την έκδοση Λευκής Κάρτας εργασίας από τις κατά τόπους αρμόδιες υπηρεσίες του ΟΑΕΔ, ανέρχεται σε 373.000 περίπου, εκ των οποίων έχουν εγγραφεί και ασφαλιστεί στα ασφαλιστικά ταμεία περί τις 300.000. Από αυτούς, οι 190.000 έχουν αποκτήσει κάρτα ενσήμων στο ΙΚΑ, 90.000 περίπου έχουν δηλωθεί ως εργάτες γης και έχουν ασφαλιστεί στον ΟΓΑ, ενώ 20.000 εγγράφηκαν στο ΤΕΒΕ ως ελεύθεροι επαγγελματίες. Αντίστοιχα την Πράσινη Κάρτα εργασίας (είναι αυτή που δίδεται με βάση αποδεικτικά στοιχεία σχετικά με την απασχόληση και είναι ανανεώσιμη) έχουν έως σήμερα αποκτήσει από τον ΟΑΕΔ, μόνο, 20.000 αλλοδαποί

(Ιωακείμογλου, 2004).

Η παραπάνω αναντιστοιχία δείχνει τις σημαντικές δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι ενδιαφερόμενοι σχετικά με τα δικαιολογητικά που θα πρέπει να προσκομίσουν για να αποδείξουν ότι απασχολούνται από Έλληνες εργοδότες, ώστε να εγκριθούν οι αιτήσεις τους. Διότι, αφενός μεν απαιτείται ο κάθε αλλοδαπός να έχει συγκεντρώσει, τουλάχιστον 40 ένσημα για να του χορηγηθεί η Πράσινη Κάρτα και για την ανανέωσή της να συγκεντρώνει 150 ένσημα κάθε έτος, αφετέρου δε, πρέπει το πιστοποιητικό υγείας του να έχει εκδοθεί ως την 31/12/1998 (ΟΑΕΔ, 2004).

Πολυλειτουργικός αναδεικνύεται ο ρόλος των μεταναστών και για την ελληνική κοινωνία, και ιδιαίτερα την ύπαιθρο. Πέραν της δημογραφικής αναζωογόνησης που είχε ως αποτέλεσμα ακριανά χωριά, και μέσω της επιγαμίας, να «δουν» παιδιά και να ανοίξουν σχολεία ύστερα από 40 χρόνια, συντέλεσε επίσης ώστε τα «γερασμένα νοικοκυριά» -οι οπισθοφυλακές της ελληνικής κοινωνίας- να βρουν τον τρόπο να διατηρήσουν τον παραδοσιακό τρόπο ζωής τους, διατηρώντας προσωρινά τη συνοχή του κοινωνικού ιστού και απαλλάσσοντας τους επιγόνους τους από πολλές σκοτούρες. Ωστόσο, καθοριστικός φαίνεται ότι είναι ο ρόλος των μεταναστών και στην αναζωογόνηση της αγροτικής οικονομίας (Γιαννίρη, 2003).

Το 70% των αγροτικών νοικοκυριών της ελληνικής υπαίθρου παραδέχονται ως θετική την παρουσία των μεταναστών στην κοινωνία, σύμφωνα με έρευνα του Πανεπιστημίου Πατρών που παρουσιάστηκε σε ημερίδα του Ευρωπαϊκού Δικτύου Ελληνίδων Δημοσιογράφων, από τον καθηγητή Χαράλαμπο Κασίμη, ο οποίος άσκησε αυστηρή κριτική στο «νέο» μεταναστευτικό νόμο 2910/2002 παράλληλα με την καθηγήτρια Λουκά Κατσέλη που είπε για το νόμο: «Δεν λύνει τα προβλήματα ανασφάλειας των μεταναστών και θα δημιουργήσει χώρο δράσης και πεδίο διαφθοράς».

Η εισροή μεταναστών (1990) συνέπεσε με σημαντικές αλλαγές στην αγροτική οικονομία της Ελλάδας, της οποίας η ανταγωνιστικότητα μειώθηκε έκτοτε, είτε λόγω της ανορθολογικής διαχείρισης των εισερχόμενων πόρων είτε της έλλειψης επενδύσεων. Σαφέστατη διαγράφεται η «αδυναμία κάλυψης των αναγκών με ντόπιο εργατικό δυναμικό». Η έρευνα καταδεικνύει ότι το

10% του πληθυσμού είναι αλλοδαποί που φτάνουν το 15% του εργατικού δυναμικού, ενώ από αυτούς μόλις το 1,3 είναι γυναίκες (Γιαννίρη, 2003).

Τα πέντε βασικά συμπεράσματα της έρευνας έχουν ως εξής:

1. Τα 2/3 των γεωργικών νοικοκυριών και πάνω από το 50% των «επαρχιακών» απασχολούν μετανάστες. Αυτοί καλύπτουν το 90% της μη οικογενειακής εργασίας που καταβάλλεται.
2. Η απασχόληση των μεταναστών αυξήθηκε σημαντικά τη δεκαετία του 1990. Μιλάμε για διπλασιασμό των έξω-οικογενειακών ημερομισθίων. Και αυτό γιατί οι προσδοκίες των Ελλήνων νέων έχουν αυξηθεί και υπάρχει απαξία για τις εργασίες που δεν έχουν κοινωνική αποδοχή.
3. Οι μετανάστες συνέβαλαν στην ανάπτυξη των αγροτικών εκμεταλλεύσεων (π.χ. παρατημένα χωράφια πήραν ζωή, χτίζονται τουριστικές εγκαταστάσεις).
4. Η διαθεσιμότητα των μεταναστών έπαιξε ρόλο στον καταμερισμό της εργασίας: οι γυναίκες είτε γυρίζουν στο «σπίτι» είτε απασχολούνται στην ελεύθερη αγορά. Οι άντρες πήραν διαχειριστικές εργασίες και απαντούν χαρακτηριστικά. «Οι Αλβανοί μάς έκαναν να γίνουμε αφεντικά, αλλά χωρίς αυτούς πώς θα μπορέσουμε να ξαναλειτουργήσουμε;»
5. Υπάρχει δημογραφική και κοινωνική στήριξη του πληθυσμού της υπαίθρου από τους μετανάστες. Καθοριστικός είναι ο ρόλος σε κτηνοτροφικές περιοχές.

Πάντως, αξίζει να σημειωθεί ότι οι ίδιοι ερωτώμενοι δεν έχουν προσωπικές σχέσεις με τους μετανάστες, μια και ισχύουν βαθιά στερεότυπα, ειδικά με τους Αλβανούς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΤΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΜΕ ΤΟΥΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ

Οι μετανάστες προσπαθούν να ζήσουν και να εργαστούν στην Ελλάδα, χωρίς κανένα είδος ασφάλισης, νόμιμους τίτλους ή κοινωνική και υγειονομική προστασία, μένοντας ακάλυπτοι σε οποιοδήποτε πρόβλημα υγείας και έχοντας ταυτόχρονα να αντιμετωπίσουν την διαρκώς διευρυνόμενη δυσπιστία, επιφύλαξη και σε μερικές περιπτώσεις εχθρότητα της Ελληνικής κοινωνίας που για πρώτη φορά βρίσκεται αντιμέτωπη με τους «Ξένους», τους «Άλλους» (Γιατροί χωρίς σύνορα, 1996).

Η δυνατότητα εκπαίδευσης και κατάρτισης, συμπεριλαμβανομένης και της εκμάθησης γλώσσας, καθώς και η πρόσβαση στην υγεία, την κοινωνική ασφάλιση και τη στέγαση, είναι όλα σημεία κρίσιμης σημασίας για τους μετανάστες και τις οικογένειές τους. Στον τομέα αυτό, οι δημόσιες αρχές σε όλα τα επίπεδα μπορούν να παίξουν έναν ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο για να διασφαλίσουν τα θεμελιώδη δικαιώματα (Βήχος, 2003).

Η πολιτεία αλλά και οι πολίτες οφείλουν να περιβάλλουν τους χιλιάδες πρόσφυγες και οικονομικούς μετανάστες που ζουν και εργάζονται στην Ελλάδα, με ιδιαίτερη αλληλεγγύη. Οι περισσότεροι από αυτούς ζουν σε συνθήκες φτώχειας (πολύ κάτω του μέσου Έλληνα), στριμωγμένοι σε παλιά σπίτια, δουλεύουν σε βαριές δουλειές, με σκληρά ωράρια και χωρίς ασφάλιση ή παραμένουν άνεργοι επί μεγάλο διάστημα και συχνά έχουν δυσκολία με τη γλώσσα, αλλά και με φαινόμενα ρατσισμού, είτε των αρχών, είτε του ντόπιου πληθυσμού. Το αποτέλεσμα είναι, ενώ οι ανάγκες τους για ιατρική φροντίδα είναι αυξημένες, η πρόσβασή τους στις υπηρεσίες υγείας είναι περιορισμένη.

Επιπλέον λόγω του δυσμενούς πλαισίου διαβίωσης, αλλά και του ξεριζωμού από τα πάτρια εδάφη τους και της απώλειας αγαπημένων ανθρώπων, αντιμετωπίζουν συχνά ψυχολογικά προβλήματα, αλκοολισμό και συνεπώς επιδείνωση της υγείας τους. Δεν θα πρέπει να παραβλέπουμε το γεγονός ότι η μετανάστευση αυτών των ανθρώπων δεν ήταν ελεύθερη επιλογή, αλλά η μοναδική διέξοδος επιβίωσης, κάτι που ο ελληνικός λαός το έζησε με το παραπάνω. Οι πρόσφυγες και οι οικονομικοί μετανάστες είναι πλέον ενεργό κομμάτι της ελληνικής κοινωνίας και πέρα από τα εργασιακά και ασφαλιστικά τους δικαιώματα, η υγεία αποτελεί θεμελιώδες ανθρωπινό

δικαίωμα, και είναι ευθύνη της εκάστοτε κοινωνίας που τους υποδέχεται να τους διασφαλίσει την καθολική πρόσβαση σε ποιοτική φροντίδα υγείας, σύμφωνα με τις ανάγκες του πληθυσμού και όχι σύμφωνα με την ικανότητά του να πληρώνει (Γιατροί χωρίς σύνορα, 1996).

Οι νοσοκομειακοί γιατροί της ΑΡΣΙ έχουν ήδη διαμαρτυρηθεί και συνεχίζουν να διαμαρτύρονται για την συμπεριφορά της Ελληνικής Πολιτείας και των οργάνων της προς τους μετανάστες, τους πρόσφυγες, τους διωκόμενους και κατατρεγμένους.

Όσοι μετανάστες καταφέρνουν να φθάσουν στη χώρα μας, τις περισσότερες φορές, αντί για καλύτερη μοίρα, συναντούν την αδιαφορία της Πολιτείας, την έλλειψη Κέντρων Υποδοχής, την πείνα, το κρύο, γνωρίζουν την αγριότητα των δυνάμεων καταστολής, τις επιχειρήσεις «σκούπας», την ρατσιστική συμπεριφορά με κάθε τρόπο. Ακόμη διαπιστώνουν την μη αναγνώρισή τους ως προσφύγων, εμποδίζονται με κάθε τρόπο από την άσκηση του δικαιώματός τους για αίτηση και χορήγηση πολιτικού ασύλου, και γενικά αποκλείονται από κάθε είδους ενημέρωση για τα στοιχειωδέστερα των δικαιωμάτων τους, όπως κατοχυρώνονται από διεθνείς συνθήκες που εντούτοις έχει υπογράψει η χώρα μας (ΑΡΣΙΣ, 2003).

Το κράτος όμως επιτρέπει την εισαγωγή μεταναστών ως φτηνού εργατικού δυναμικού για υπερεκμετάλλευση, ως σύγχρονων σκλάβων χωρίς δικαιώματα, και κατόπιν αδιαφορεί για την τύχη τους εγκαταλείποντας τη φροντίδα τους στον «εθελοντισμό» κάποιων πολιτών. Το εκάστοτε κράτος έχει την υποχρέωση να μεριμνήσει και για τις συνθήκες της εργασίας και της διαμονής των μεταναστών του, την εκπαίδευση των παιδιών τους κλπ.

Σύμφωνα με τις διεθνείς συνθήκες που έχει υπογράψει η χώρα μας, παραχωρείται η χορήγηση ασύλου σε όσους προέρχονται είτε από χώρες σε εμπόλεμη κατάσταση όπως το Αφγανιστάν, η Ινδία, ή το Πακιστάν, οι χώρες της Μέσης Ανατολής, χώρες σε εμπάργκο όπως το Ιράκ, ή χώρες και περιοχές απομονωμένες από την διεθνή κοινότητα και τις διεθνείς σχέσεις (Giorgo, 2002).

Η νομιμοποίηση των μεταναστών και η χορήγηση κάρτας εργασίας χωρίς τη σημερινή απαράδεκτη ταλαιπωρία τους είναι υποχρέωση της

Ελληνικής Πολιτείας, όχι μόνο ως κοινωνίας της αλληλεγγύης, αλλά τουλάχιστον ως οφειλόμενο χρέος απέναντι στους μετανάστες, οι οποίοι με την εργασία τους συμβάλλουν στην ουσιαστική αύξηση του ΑΕΠ της Ελλάδας, αφού το 1% από τα 4 % της αύξησης του ΑΕΠ οφείλεται στην εργασία των μεταναστών. Ένα μέρος τουλάχιστον, πχ. το μισό από αυτό το ποσό, που είναι προϊόν του μόχθου των μεταναστών, πρέπει να τους «επιστραφεί» με κάποιον τρόπο, να χρησιμοποιηθεί για την κάλυψη του κόστους της ένταξής τους, και την ικανοποίηση των δικαιωμάτων τους, όπως είναι η εγκατάσταση, η περίθαλψη και η ασφάλισή τους (Τζιλιβάκη, 2000).

4.1 ΥΓΕΙΑ

Αντ' αυτού, στις 13 Ιουλίου 2003, το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικών Υποθέσεων, εξέδωσε μία απόφαση με την οποία σκληραίνει τους νόμους που αφορούν την ιατρική περίθαλψη αλλοδαπών.

Με βάση την παραπάνω απόφαση, τα κρατικά νοσοκομεία πρέπει να αρνούνται να προσφέρουν ιατρική περίθαλψη, με εξαίρεση την περίθαλψη για επείγοντα περιστατικά, σε λαθρομετανάστες στην Ελλάδα. Οι υπέρμαχοι των ανθρωπίνων δικαιωμάτων χαρακτήρισαν αυτή την κίνηση ως άλλη μία «σκληρή» και «ρατσιστική» μεταναστευτική πολιτική της κυβέρνησης. Υποστηρίζουν ότι μια τέτοια τακτική επιβαρύνει πολύ τις εκατοντάδες χιλιάδες λαθρομεταναστών, μεταξύ των οποίων ολόκληρες οικογένειες με μικρά παιδιά (Τζιλιβάκη, 2000).

Ο πρώην Υπουργός Υγείας και Κοινωνικών Υποθέσεων, Αλέκος Παπαδόπουλος, δικαιολόγησε την απόφαση του Υπουργείου του στη βάση ότι η ιατρική περίθαλψη των λαθρομεταναστών κοστίζει στο κράτος δισεκατομμύρια δραχμές κάθε χρόνο. Είπε, επίσης, ότι θα υποβάλει πρόταση στην Ε.Ε. για κοινή νομοθεσία, ώστε να προστατευτεί κάθε Κράτος από αυτήν την «εκμετάλλευση».

Σύμφωνα με την προαναφερθείσα εγκύκλιο, οι γιατροί στα κρατικά νοσοκομεία πρέπει να αρνούνται κάθε υγειονομική μέριμνα, εκτός εκτάκτων περιστατικών, και να αναφέρουν το γεγονός στην αστυνομία όταν κάποιος λαθρομετανάστης ζητά οποιοδήποτε είδους ιατρική φροντίδα. Μια τέτοια

πολιτική, προειδοποιούν οι υπέρμαχοι των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, θα αποθαρρύνει τους λαθρομετανάστες από το να ζητήσουν οποιαδήποτε ιατρική φροντίδα, λόγω του φόβου ότι οι γιατροί θα τους αποκρούσουν ή θα τους καταδώσουν στην αστυνομία. Όσοι είναι άρρωστοι θα αγνοήσουν τα συμπτώματα μέχρι να είναι πολύ αργά, ενώ σε μερικές περιπτώσεις μπορεί να αποτελέσουν και κίνδυνο για τη δημόσια υγεία(Γιατροί χωρίς σύνορα,1996).

Είναι αβέβαιο, ωστόσο, το αν οι γιατροί στα κρατικά νοσοκομεία θα τηρήσουν αυτήν τη νέα πολιτική. Σε συνέντευξή του στην αγγλόφωνη ημερήσια εφημερίδα Athens News (29 Ιουλίου 2000), ο πρόεδρος της Ένωσης Ιατρών Νοσοκομείων Αθηνών και Πειραιώς (ΕΙΝΑΠ) Στάθης Τσούκαλος χαρακτήρισε ως «απάνθρωπη» την απόφαση του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικών Υποθέσεων και είπε ότι είναι απίθανο να αρνηθούν ποτέ οι γιατροί να περιθάλψουν μετανάστες με βάση το καθεστώς παράνομης διαμονής τους, ή και να αναφέρουν στην αστυνομία αυτές τις περιπτώσεις.

Η εγκύκλιος αυτή ξεκίνησε από ορισμένα, περιορισμένα πάντως, γεγονότα εκμετάλλευσης της υποδομής των νοσοκομείων από ασυνείδητους γιατρούς, οπού κανείς δεν πλήρωνε στο νοσοκομείο, αλλά εκείνοι εισέπρατταν από τους αλλοδαπούς ασθενείς.

Η εγκύκλιος διαιρεί τους αλλοδαπούς που βρίσκονται στην Ελλάδα σε νόμιμους και μη νόμιμους. Στους νόμιμους επιτρέπει την περίθαλψη και για «τακτικά περιστατικά» αν πληρώσουν και μάλιστα με προκαταβολή 50% του «εκτιμώμενου κόστους». Στους μη νόμιμους όμως δεν δίνει αυτήν τη δυνατότητα. Αντίθετα, υποχρεώνει τα νοσοκομεία να καλούν την αστυνομία. Η δημόσια υγεία δεν στηρίζεται στην αστυνόμευση. Στηρίζεται πρωτίστως στην περίθαλψη. Έως τώρα, το χαλαρό σύστημα ανοχής, που επέτρεπε την περίθαλψη των μεταναστών, αποδείχθηκε ιδιαίτερα σημαντικό(Νανούρης, 2003).

Οι ανισότητες της υγείας που παρατηρούνται ανάμεσα στις διαφορετικές κοινωνικές και οικονομικές ομάδες του πληθυσμού, σε όλες τις χώρες της Ευρώπης, ήταν το θέμα της Ευρωπαϊκής Συνάντησης Ειδικών σε θέματα προαγωγής της υγείας, που οργανώθηκε στην Αθήνα. Η συνάντηση

οργανώθηκε στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων του Ευρωπαϊκού Δικτύου Φορέων Προαγωγής Υγείας (ENHPA), όπου την Ελλάδα εκπροσωπεί το Ινστιτούτο Κοινωνικής και Προληπτικής Ιατρικής (3ο Πανελλήνιο Συνέδριο Προαγωγής και Αγωγής Υγείας, 2002).

Οι μετανάστες τις περισσότερες φορές ανήκουν στα χαμηλά κοινωνικά και οικονομικά στρώματα και έτσι ένα μέρος της κακής τους υγείας πρέπει να εξηγείται σύμφωνα με τις παραπάνω θεωρίες που παρουσιάστηκαν αναλυτικά στην παρούσα εργασία.

Σε μία πρόσφατη μελέτη στην Ολλανδία παρατηρήθηκε ότι παιδιά μεταναστών (κυρίως Μαροκινών και Τούρκων) είχαν χειρότερη υγεία απ' ό,τι τα παιδιά των Ολλανδών. Οι πρόσφυγες, κυρίως από το Ιράν και την Τουρκία, σε ποσοστό 78% ανέφεραν προβλήματα σωματικής υγείας, 90% είχαν ψυχολογικά προβλήματα και 97% είχαν κοινωνικά προβλήματα προσαρμογής. Επίσης, στη Σουηδία βρέθηκε ότι οι Λατίνο-Αμερικάνοι πρόσφυγες και οι Νότιο-ευρωπαίοι και Φιλανδοί εργάτες ανέφεραν σε μεγαλύτερη συχνότητα ότι υποφέρουν από κάποια νόσο (Τσιγκρής, 2004).

Οι πρόσφυγες που είχαν υποστεί βασανιστήρια στη χώρα τους είχαν πιο πολλά προβλήματα απ' ό,τι οι πρόσφυγες που δεν είχαν βασανιστεί.

Από άλλες μελέτες, φαίνεται ότι οι μετανάστες έχουν χειρότερη στοματική υγεία και μεγαλύτερη συχνότητα αυτοκτονιών. Επίσης, κάποιες έρευνες έδειξαν αυξημένη περιγεννητική θνησιμότητα, αν και τα στοιχεία από κάποιες άλλες μελέτες δεν υποστηρίζουν αυτό το εύρημα.

Οι παράγοντες που φαίνεται να επηρεάζουν την υγεία των μεταναστών είναι πολλοί, αν και όχι πλήρως τεκμηριωμένοι. Ανάμεσα σε αυτούς είναι η ανεργία, το στρες στο χώρο εργασίας, οι γάμοι ανάμεσα σε συγγενείς, κληρονομικοί παράγοντες και «εισαγόμενα νοσήματα» από τις χώρες προέλευσης.

Θα πρέπει να αναπτυχθεί ένα Σχέδιο Δράσης, έτσι ώστε οι δραστηριότητες για την αντιμετώπιση του προβλήματος των κοινωνικών ανισοτήτων στην υγεία να εστιαστούν κατάλληλα, να αποφεύγονται οι επαναλήψεις και τα κράτη-μέλη να μπορούν να γίνονται κοινωνοί των διαφόρων εμπειριών καλής πρακτικής.

Οι δε στόχοι των διαφόρων παρεμβάσεων πρέπει να αφορούν διάφορα θέματα, όπως την ποιότητα της ζωής, την ψυχοκοινωνική υγεία, τη βελτίωση των γνώσεων, την ανάπτυξη του ατόμου και της κοινότητας, την ανάπτυξη υποδομών, καθώς και την συνεργασία σε διάφορους τομείς. Τέλος, θα πρέπει να ενισχυθούν και να υποστηριχθούν οι συνεργασίες ανάμεσα σε ειδικούς της υγείας και άλλους επαγγελματίες, υπηρεσίες και δομές, όπως η κοινωνική πρόνοια.

Στην μελέτη αυτή θα παρουσιάσουμε αναλυτικά στατιστικά στοιχεία σχετικά με τον τομέα της υγείας και τους μετανάστες που πραγματοποιήθηκε σε δύο μεγάλα Νοσοκομεία της Ελλάδας, στον «Ευαγγελισμό» στην Αθήνα και «Παπανικολάου» στην Θεσσαλονίκη.

4.2 Ευαγγελισμός

Η νοσοκομειακή περίθαλψη τόσο των Ελλήνων πολιτών όσο και των αλλοδαπών ανεξαρτήτου χώρας προέλευσης κοστολογείται και υπολογίζεται με βάση την αριθμό 1320/10-2-1998 Υπουργική απόφαση των συναρμοδίων υπουργών Οικονομικού, Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων καθώς επίσης και του Υπουργού Υγείας και Πρόνοιας. Η ρύθμιση της νοσηλείας των αλλοδαπών της χώρας μας σύμφωνα με το γενικό θεσμικό πλαίσιο και σύμφωνα με τις διακρατικές συμφωνίες, οι οποίες υλοποιούνται σε κάθε περίπτωση με την έκδοση εγκριτικής απόφασης του Υπουργού Υγείας και Πρόνοιας.

Οι αλλοδαποί που ζητούν να εισέλθουν στην χώρα μας προκειμένου να τύχουν δωρεάν νοσοκομειακής περίθαλψης στο Νοσοκομείο του Εθνικού συστήματος Υγείας γίνονται δεκτοί κατόπιν έγκρισης του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας της Ελλάδας. Η εισαγωγή τους γίνεται μετά από κοινοποίηση της σχετικής απόφασης του Υπουργού στο Νοσοκομείο. Προκειμένου να παρασχεθεί νοσοκομειακή περίθαλψη σε αλλοδαπούς που βρίσκονται νόμιμα στην χώρας μας απαιτείται βιβλιάριο ασφαλιστικού φορέα. Σε περίπτωση που δεν έχουν ασφαλιστική κάλυψη γίνονται δεκτοί μόνο στα επείγοντα περιστατικά και πάντοτε μέχρι την σταθεροποίηση της υγείας τους.

Σχετικά με την γεωγραφική κατανομή των αλλοδαπών που εισέρχονται

στο συγκεκριμένο νοσοκομείο αυτοί προέρχονται από διάφορες χώρες με τους Αλβανούς να κατέχουν την πρωτιά με 1.115 ασθενείς. Οι υπόλοιποι σε αριθμό 225 είναι Ρώσοι, 81 άτομα από την Ρουμανία και 69 από την Πολωνία. Οι περισσότεροι από αλλοδαπούς που ζητάνε ιατρικές υπηρεσίες από το νοσοκομείο απευθύνονται στο παθολογικό τμήμα και κατά την διάρκεια της νοσηλείας τους καλύπτουν ανάγκες όπως αιμοκαθάρσεις, μεταμοσχεύσεις, αιματολογικές παθήσεις, περιστατικά ηπατίτιδας και εξειδικευμένες εξετάσεις. Ο χειρουργικός τομέας έρχεται σε δεύτερη μοίρα και έχει να κάνει κυρίως με θέματα λαπαροσκοπήσεων, χολοκυστεκτομών, σκωληκοειδίτιδες. Υπολογίζεται ότι κατά το έτος 2000 οι αλλοδαποί που πέρασαν από το νοσοκομείο ήταν πολλοί. Στον πίνακα στην συνέχεια παρουσιάζονται οι τομείς και ο αριθμός των περιστατικών.

Πίνακας 4-1 Τομείς και ο αριθμός των περιστατικών των μεταναστών

Τομείς	Επείγοντα	Τακτικά	Σύνολο
Παθολογικός	622	170	792
Χειρουργικός	588	157	745
Καρδιολογικός	121	29	150
Ορθοπαιδικός	124	21	145
Αιματολογικός	49	75	124
Καρδιοχειρουργικός	27	16	43
Σύνολο	1531	468	1999

Πηγή: Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής «Οικονομικές Διαστάσεις της Μετανάστευσης. Επιπτώσεις στον Αγροτικό Τομέα», Αθήνα, Ιανουάριος 2005, σελ.8-12

Οι συνολικές μέρες νοσηλείας τους ήταν περίπου 14.599 και η μέση διάρκεια τους 7,30

Σχετικά με την ασφαλιστική κάλυψη των αλλοδαπών από την έρευνα που έγινε προέκυψε ότι πολλοί αλλοδαποί ήταν ασφαλισμένοι στο ΙΚΑ οι οποίοι επιβάρυναν το ταμείο τους με 339.885.291 δρχ. Αξίζει όμως να αναφερθεί ότι αν και οι περισσότεροι είχαν βιβλιάριο οικονομικής αδυναμίας, αρκετοί παρουσίαζαν πλαστά κυρίως από Αλβανούς.

Όσον αφορά την ασφαλιστική κάλυψη και το κόστος αυτής στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζονται αναλυτικά τα ποσά όπως γνωστοποιήθηκαν από το Νοσοκομείο Ευαγγελισμός

Πίνακας 4-2 Ασφαλιστική κάλυψη και κόστος μεταναστών

Είδος Ασφάλειας	Αλλοδαποί Ασθενείς	Κόστος
ΙΚΑ	945	339.885.291
ΟΓΑ	42	12.094.406
Βιβλιάριο Οικονομικής Αδυναμίας	359	145.871.755
Ιδιώτης	154	21.094.406
ΤΑΞΥ	1	80.000
ΔΕΗ	1	130.000
ΤΡΑΠΕΖΑ	3	725.417
ΤΥΔΚΥ	2	1.441.649
ΤΕΒΕ	4	236.965
ΤΣΑΥ	5	995.000
Πανεπιστημιακή Λέσχη	2	210.000
Σύνολο	1999	655.639.290

Πηγή: Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής «Οικονομικές Διαστάσεις της Μετανάστευσης. Επιπτώσεις στον Αγροτικό Τομέα», Αθήνα, Ιανουάριος 2005, σελ.8-12

Διαπιστώνουμε λοιπόν ότι το κόστος παροχής υπηρεσιών υγείας για τους αλλοδαπούς είναι αρκετά μεγάλο και ιδιαίτερα στο ΙΚΑ και στον ΟΓΑ που έχει τους περισσότερους ασφαλισμένους. Διαπιστώνουμε λοιπόν ότι το Νοσοκομείο Ευαγγελισμός επιβαρύνεται οικονομικά από την παροχή υπηρεσιών προς τους αλλοδαπούς με αποτέλεσμα να αυξάνεται σε μεγάλο βαθμό το κόστος.

Ειδικότερα στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζεται η οικονομική επιβάρυνση του Νοσοκομείου « Ευαγγελισμός». Στον πίνακα αυτόν παρατηρούμε ότι το κόστος του νοσοκομείου είναι πάρα πολύ υψηλό με αποτέλεσμα να επιβαρύνεται ο προϋπολογισμός τους σε μεγάλο βαθμό.

Πίνακας 4-3 Η οικονομική επιβάρυνση του Νοσοκομείου « Ευαγγελισμός».

Συνολικό κόστος νοσηλείας αλλοδαπών ασθενών το 2000	655.639.290 δρχ
Επιβάρυνση Προϋπολογισμού Νοσοκομείο	278.631.541 δρχ
Επιχορήγηση Υπουργείου Υγείας	165.000.000 δρχ
Διαφυγόντα έσοδα	11.363.154 δρχ

Πηγή: Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής «Οικονομικές Διαστάσεις της

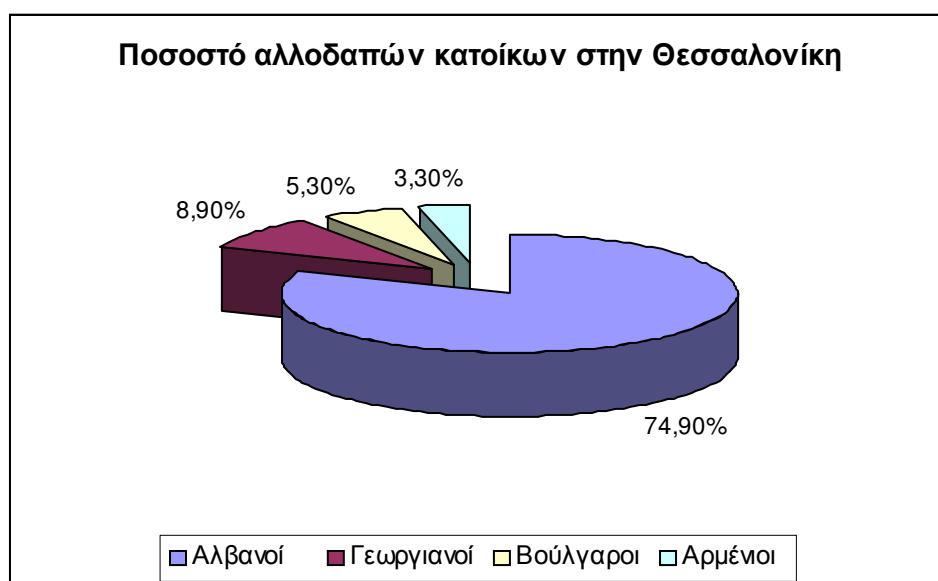
Μετανάστευσης. Επιπτώσεις στον Αγροτικό Τομέα», Αθήνα, Ιανουάριος 2005, σελ.8-12

Συμπερασματικά διαπιστώνουμε ότι η εισροή μεταναστών στην Ελλάδα αποτελεί σήμερα ένα φαινόμενο με ευρύτερες οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις. Με την έρευνα των αλλοδαπών ασθενών που παρουσιάστηκε στο Νοσοκομείο Ευαγγελισμός διαπιστώθηκε ότι οι αλλοδαποί ασθενείς είναι περίπου το 8% με τους περισσότερους να είναι άντρες και να έχουν πολλά προβλήματα υγείας. Αυτό που είναι αξιοσημείωτο είναι ότι αυτοί οι αλλοδαποί στην πλειοψηφία τους Αλβανοί νοσηλεύτηκαν στο Νοσοκομείο από 1 μέρα έως 126 ενώ η μικρότερη δαπάνη αυτών ήταν 25.000 δρχ και η μεγαλύτερη 4.500.000 δρχ. Η μη πληρωμή πάντα των νοσηλίων έχει σαν αποτέλεσμα την επιβάρυνση του προϋπολογισμού του Νοσοκομείου.

4.3 Νοσοκομείο Παπανικολάου

Στον Νομό της Θεσσαλονίκης κατοικούν και εργάζονται περίπου 26.431 μετανάστες με αναλογία Αλβανοί (74,9%), Γεωργιανοί (8,9%), Βούλγαροι (5,3%) και Αρμένιοι (3,3%). Διαγραμματικά τα ποσοστά αυτών παρουσιάζονται στο διάγραμμα που ακολουθεί.

Διάγραμμα 4-1 Ποσοστό αλλοδαπών κατοίκων στη Θεσσαλονίκη

Πηγή: Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής «Οικονομικές Διαστάσεις της Μετανάστευσης. Επιπτώσεις στον Αγροτικό Τομέα», Αθήνα, Ιανουάριος 2005, σελ.8-12

Από αυτούς τους αλλοδαπούς πολλοί ήταν αυτοί που εισήχθησαν στο Νοσοκομείο Παπανικολάου από το 2000 έως το 2001. Ειδικότερα για την περίοδο αυτή εισήχθησαν 24.684 από τους οποίους τα 549 άτομα ήταν αλλοδαποί (Πανταζή,2001).

Ειδικότερα από αυτούς τους εισαχθέντες οι περισσότεροι εισάγονταν για τακτικά περιστατικά και κάποιοι άλλοι για επείγοντα περιστατικά. Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζεται ο αριθμός των εισαγωγών.

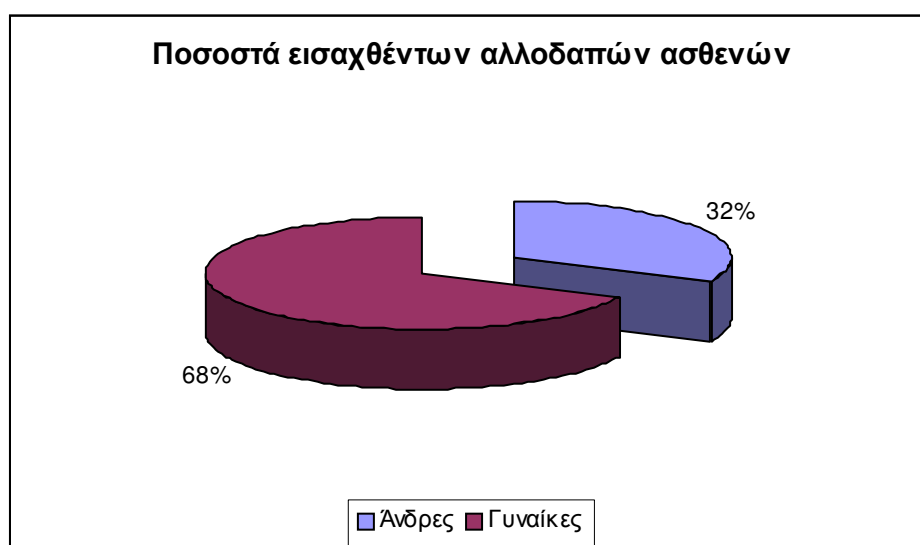
Πίνακας 4-4 Αριθμός εισαγωγών μεταναστών στο νοσοκομείο

Αλλοδαποί Ασθενείς	Τακτικά περιστατικά	Επείγοντα περιστατικά
Ασφαλισμένοι	282	138
Ανασφάλιστοι	15	114

Πηγή: Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής «Οικονομικές Διαστάσεις της Μετανάστευσης. Επιπτώσεις στον Αγροτικό Τομέα», Αθήνα, Ιανουάριος 2005, σελ.8-12

Από αυτούς τους ασθενείς το 68% ήταν γυναίκες και το 32% ήταν άνδρες. Διαγραμματικά τα ποσοστά αυτά παρουσιάζονται στο διάγραμμα που ακολουθεί.

Διάγραμμα 4-2 Ποσοστά εισαχθέντων αλλοδαπών ασθενών

Πηγή: Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής «Οικονομικές Διαστάσεις της Μετανάστευσης. Επιπτώσεις στον Αγροτικό Τομέα», Αθήνα, Ιανουάριος 2005, σελ.8-12

Από αυτό το ποσοστό των ατόμων τα μεγαλύτερα ποσοστά εισαχθέντων ανήκουν στην ηλικιακή ομάδα των 21-30 ετών και 31-40 ετών. Οι

ηλικίες από 0-10 ετών εμφανίζονται σε ελάχιστο ποσοστό 1% και αυτό γιατί το Νοσοκομείο δεν διαθέτει παιδιατρικές ή νεογνολογικές κλινικές. Οι ηλικιακές 11 ετών έως 20 ετών εμφανίζονται με ποσοστό 10%.

Όσον αφορά την οικογενειακή κατάσταση των οικονομικών μεταναστών που προσήλθαν στο Νοσοκομείο για χρήση Υπηρεσιών Υγείας οι έγγαμοι ήταν 206 με ποσοστό 62%, ενώ οι άγαμοι ήταν στο αριθμό 128 δηλαδή με ποσοστό 38% σε σύνολο 344 ατόμων.

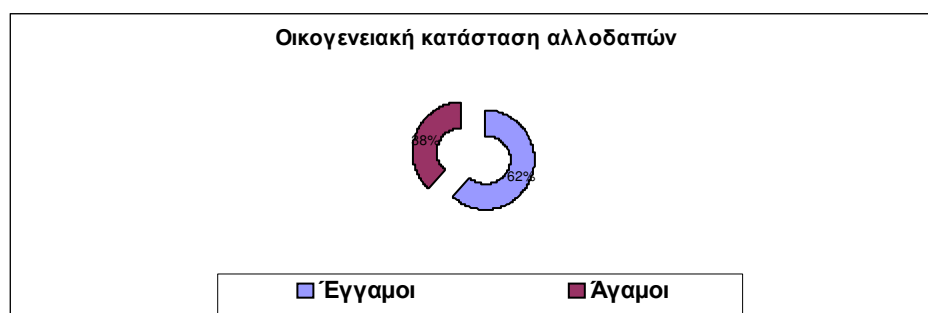
Πίνακας 4.4.1 Οικογενειακή κατάσταση των οικονομικών μεταναστών

Οικογενειακή κατάσταση	Αριθμός	Ποσοστό
Έγγαμοι	206	62%
Άγαμοι	128	38%
Σύνολο	334	100%

Πηγή: Ευροβαρόμετρο, 2008

Η διαγραμματική παρουσίαση των παραπάνω ποσοστών παρουσιάζονται στο διάγραμμα που ακολουθεί.

Διάγραμμα 4.2.1 Οικογενειακή κατάσταση αλλοδαπών

Πηγή: Ευροβαρόμετρο, 2008

Τα κυριότερα περιστατικά που κάνουν τους αλλοδαπούς να εισέρχονται στο συγκεκριμένο νοσοκομείο είναι κυρίως χειρουργικής και παθολογικής φύσεως. Το κόστος νοσηλείας των ανασφάλιστων και των απόρων αλλοδαπών ασθενών ανέρχεται σε ύψος 36.339.500 δραχμών με μέσο κόστος νοσηλείας ανά ασθενή 222.942 δραχμές.

Διαπιστώνουμε από την έρευνα των παραπάνω νοσοκομείων, ότι ο

αριθμός των μεταναστών που εισέρχεται στα δημόσια νοσοκομεία της χώρας αυξάνεται συνεχώς (Παπαχριστοδούλου, 2001)

Η πολιτεία είναι ανάγκη να λάβει κάποια μέτρα προκειμένου να μπορέσει να αντιμετωπίσει αυτή την εισροή των αλλοδαπών ασθενών στα δημόσια νοσοκομεία. Η μετανάστευση ως κοινωνικό φαινόμενο αποτελεί πλέον ένα κομμάτι της ζωής μας. Η νομιμοποίηση τους αποτελεί βασική προϋπόθεση για την ένταξη τους και την αποδοχή τους από την ελληνική κοινωνία, παρά ταύτα παραμένει αμφίβολο το κατά πόσο η συγκεκριμένη κατηγορία πληθυσμού θα έχει ουσιαστική δυνατότητα να ενταχθεί στην κοινωνία και στην οικονομία εφόσον αυτή δεν στηρίζεται σε ένα πλαίσιο μεταναστευτικής – κοινωνικής πολιτικής.

Η νομιμοποίηση των μεταναστών θα συμβάλει στην πλήρη καταγραφή και κατά συνέπεια στην πλήρη ένταξη των μεταναστών που υπάρχουν στην χώρα μας, στην ασφαλιστική τους κάλυψη, στην επίλυση του ασφαλιστικού προβλήματος, στην επίλυση των χρόνιων προβλημάτων ισότιμης προσέγγισης των υπηρεσιών υγείας, στην κάλυψη του κόστους των υπηρεσιών υγείας, στην βελτίωση των συνθηκών υποδομής και στην απόκτηση ίσων δικαιωμάτων με τους Έλληνες εργαζόμενους. Αυτό που θα πρέπει να γίνει προκειμένου να επιλυθεί το θέμα των αλλοδαπών είναι :

- Να υπάρχει μεγαλύτερη πίεση από την πολιτεία προς τους εργοδότες για διεύρυνση της ασφαλιστικής κάλυψης των αλλοδαπών
- Να υπάρχει μεγαλύτερος έλεγχος με σκοπό τον περιορισμό των λαθρομεταναστών
- Να υπάρχει καλύτερη οργάνωση εκ μέρους των διοικήσεων των Νοσοκομείων, προκειμένου να ενημερώνονται οι αλλοδαποί το γρηγορότερο δυνατόν για την οφειλή τους
- Απαίτηση από την Ευρωπαϊκή Ένωση για έκκριση περισσότερων κονδυλίων για την αντιμετώπιση του προβλήματος
- Την κάλυψη της δαπάνης που προκαλείται από την νοσηλεία των αλλοδαπών, από το Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας και αποσυμφόρηση των Νοσοκομειακών Διοικήσεων από το δυσβάσταχτο βάρος τους (ΟΚΕ, 2000).

4.4 ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ - ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Ο «μεταναστευτικός» νόμος 3386/2005 βάζει τα θεμέλια για μια νέα στρατηγική αναφορικά με τους μετανάστες που διαμένουν στη χώρα. Συγκεκριμένα, προβλέπει το «Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Δράσης», το οποίο θα τεθεί σε εφαρμογή από το Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, σε συνεργασία με τα συναρμόδια Υπουργεία και φορείς και το οποίο θα διευκολύνει και θα προωθή την ένταξη των υπηκόων τρίτων χωρών, αναγνωρίζοντας ταυτόχρονα τη διαφορετικότητα και την πολιτισμική τους ιδιαιτερότητα. Σύμφωνα με το νόμο, σκοπός της κοινωνικής ένταξης είναι η χορήγηση δικαιωμάτων στους υπηκόους τρίτων χωρών, που αφενός θα διασφαλίζουν την ισότιμη συμμετοχή τους στην οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ζωή της χώρας και αφετέρου θα εξασφαλίζουν το σεβασμό των αξιών της ελληνικής κοινωνίας.

Στο πλαίσιο του προγράμματος θα υλοποιηθούν δράσεις και μέτρα που στοχεύουν στην επιτυχή ένταξη των υπηκόων τρίτων χωρών στην ελληνική κοινωνία. Ανάμεσα στους τομείς όπου σύμφωνα με το νόμο θα αναπτυχθούν δράσεις και μέτρα είναι:

- α) η εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας και η πιστοποίηση της γνώσης της,
- β) η απόκτηση γνώσεων για την ιστορία, τον πολιτισμό και τον τρόπο ζωής της ελληνικής κοινωνίας,
- γ) η ένταξη στην ελληνική αγορά εργασίας και
- δ) η ενεργός κοινωνική συμμετοχή.

Το Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Δράσης απευθύνεται, σύμφωνα με το νόμο, στους υπηκόους τρίτων χωρών οι οποίοι διαμένουν νόμιμα στη χώρα και εργάζονται όχι υπό προσωρινό καθεστώς, καθώς και στα μέλη των οικογενειών τους. Σημαντικό είναι ότι προβλέπεται ακόμα η συμμετοχή στις δράσεις του προγράμματος υπηκόων τρίτων χωρών δεύτερης και τρίτης γενιάς που έχουν γεννηθεί στην Ελλάδα, όπως επίσης και των προσφύγων και των ατόμων που τελούν υπό καθεστώς διεθνούς προστασίας. Η πρόβλεψη για το Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Δράσης και ο καθορισμός των βασικών του κατευθύνσεων αποτελούν σημαντικό βήμα στην αντιμετώπιση της μεγάλης πρόκλησης που συνδέεται με τη μετανάστευση. Πριν την εφαρμογή του όμως, απαιτείται η προσεκτική εξειδίκευση εκείνων των πολιτικών, μέτρων και δράσεων που θα αναπτυχθούν στους διάφορους τομείς οι οποίοι θεωρούνται κρίσιμοι για την επιτυχή κοινωνική ένταξη των υπηκόων τρίτων χωρών.

Ο νόμος 3386/2005 απλοποιεί σημαντικά τη διαδικασία χορήγησης άδειας διαμονής και ενσωματώνει έγκαιρα τις σχετικές κοινοτικές Οδηγίες,

αναπαράγοντας ωστόσο αρκετές από τις δυσλειτουργίες του προηγούμενου νομοθετικού πλαισίου. Οι μεταβατικές διατάξεις του μεταναστευτικού νόμου καθόρισαν δυο διακριτές διαδικασίες νομιμοποίησης για τους αλλοδαπούς που διαμένουν παράνομα στη χώρα, οι οποίες έχουν ως συνέπεια:

α) δυσμενέστερη μεταχείριση (αριθμός απαιτούμενων ενσήμων, λόγοι ανανέωσης άδειας) των αλλοδαπών που διέμεναν μεγαλύτερο διάστημα στην Ελλάδα σε σχέση με αυτούς που εισήλθαν πιο πρόσφατα

β) αποκλεισμό μεγάλου αριθμού μεταναστών λόγω του περιορισμένου αριθμού δικαιολογητικών που γίνονται αποδεκτά για τη διαδικασία υπαγωγής στηναρχική νομιμοποίηση, και

γ) ιδιαίτερα υψηλό κόστος (εξαγορά ενσήμων, παράβολο) για τον μέσο οικονομικό μετανάστη

Από τα αναφερθέντα συνάγεται ότι ο νόμος 3386/2005 είχε αρκετά θετικά στοιχεία, παρουσίασε όμως και σημαντικά μειονεκτήματα, με σημαντικότερο όλων την υπερβολικά μεγάλη καθυστέρηση στην έκδοση αδειών παραμονής, αφού τις περισσότερες φορές δίνονται εκ των υστέρων με αποτέλεσμα η διαδικασία να είναι μάλλον ατελέσφορη. Αυτό επισημαίνεται και από τις οργανώσεις των μεταναστών αλλά και από την ίδια τη δημόσια διοίκηση. Η εξάλειψη αυτών των γραφειοκρατικών προβλημάτων, τα οποία σχετίζονται κυρίως με τη μετάβαση από το προϊσχύσαν νομικό καθεστώς (ν. 2910/01) στο νέο, οδήγησαν την Κυβέρνηση να εισάγει τροποποιήσεις στο νόμο (Arxeio.gsdb.gr).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ

Η Ελλάδα από χώρα αποστολής μεταναστών στο παρελθόν, έγινε από τις αρχές της δεκαετίας του 1990, χώρα υποδοχής. Η Ελλάδα καλείται σήμερα να διευθετήσει ένα πρόβλημα που άλλες Ευρωπαϊκές χώρες αντιμετώπισαν πολύ πιο πριν.

Οι χώρες "πλούσιου Βορρά" της Ευρώπης, - Γερμανία, Βρετανία, Ολλανδία, Βέλγιο, Γαλλία - απέκτησαν μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, - κυρίως τις δεκαετίες '60-'70- αξιοσημείωτες μεταναστευτικές μειονότητες, που έφταναν μέχρι και το 10% του εθνικού πληθυσμού τους.

Το ρεύμα της μετανάστευσης στην Ελλάδα συνδέεται κυρίως με την καθεστωτική αλλαγή στην ανατολική Ευρώπη, αν και υπάρχουν και μεταναστευτικές μειονότητες που προέρχονται από την Αφρική και την Ασία. Οι μετανάστες αναζητούν, μέσω της εργασίας, μια καλύτερη ζωή από αυτή που τους προσφέρει η πατρίδα τους (Ιωακείμογλου, 2001).

Βασικό στοιχείο που χαρακτηρίζει το σύγχρονο μεταναστευτικό φαινόμενο, είναι το γεγονός ότι η μετανάστευση δεν έχει τον χαρακτήρα που είχε σε παλαιότερες εποχές και η αύξηση του αριθμού των μεταναστών οφείλεται κατά κύριο λόγο στην είσοδο στη χώρα μας με όχι «κανονικό» τρόπο. Παράλληλα ο αριθμός των χωρών αποστολής αυξάνεται, ενώ αυξάνονται και οι πρόσφυγες που ζητούν πολιτικό άσυλο (Ιωσηφίδης, 2001).

Η Ελλάδα γίνεται πόλος έλξης οικονομικών μεταναστών και προσφύγων εκ του γεγονότος ότι αποτελεί γεωγραφικό κομβικό σημείο και προσελκύει τόσο από την Ευρώπη (Ανατολική και Κεντρική), όσο και από άλλες Μεσογειακές χώρες, καθώς και από χώρες της Ασίας και της Αφρικής.

Η γεωγραφική θέση της Ελλάδας διαδραματίζει σημαντικό ρόλο ως προς την επιλογή της είτε ως χώρα τελικού προορισμού, είτε ως ενδιάμεσου προορισμού -«διαβατική» χώρα- από τους μετανάστες. Η μορφολογία των ελληνικών συνόρων και η δυσκολία φύλαξής τους διευκολύνει την είσοδο αλλοδαπών. Η εγγύτητά της με χώρες των Βαλκανίων και της Ανατολικής Ευρώπης που γνώρισαν κοινωνικοπολιτικές αναταραχές, αλλά και με αναπτυσσόμενες χώρες της Βόρειας Αφρικής, της Ανατολικής Μεσογείου για

τον πληθυσμό των οποίων αποτελεί την πρώτη τουλάχιστον πύλη για την Ευρωπαϊκή Ένωση και το Δυτικό Κόσμο.

Μια δεύτερη μορφή μετανάστευσης στην Ελλάδα, αφορά τον επαναπατρισμό των ομογενών Ελλήνων και κατά κύριο λόγο προέρχεται από χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης (Πόντιοι).

Με την έξαρση του φαινομένου της μετανάστευσης όπως ήταν φυσικό, η χώρα και η κοινωνία μας βρέθηκαν απροετοίμαστες. Η αρχική αντίληψη που επικράτησε ήταν ότι έχουμε να κάνουμε με μια κατάσταση "φιλοξενούμενων εργατών", οι οποίοι θα βοηθούσαν απλώς την προσπάθεια ανάκαμψης της ελληνικής οικονομίας, κάτι που ήταν, λίγο ως πολύ, αποδεκτό από ευρέα στρώματα της κοινωνίας (Καβουνίδη, 2001).

Με τον χρόνο όμως έγινε σαφές ότι δεν επρόκειτο να διατηρηθεί επί πολύ αυτό το καθεστώς. Ως εκ τούτου, παρουσιάστηκαν τα φαινόμενα που παρατηρήθηκαν και σε άλλες χώρες υποδοχής, όπως ο κοινωνικός αποκλεισμός, η ξενοφοβία, ο ρατσισμός, αλλά και τέθηκαν ζητήματα -κυρίως από την πλευρά των μεταναστών - όπως η διεκδίκηση ατομικών, κοινωνικών και πολιτικών δικαιωμάτων, η οικογενειακή συνένωση κ.ά (Μπάγκαβος κ.α., 2006).

Οι παλαιότερες ισχυρές πεποιθήσεις στην Ελληνική κοινωνία, για ομοιογενές εθνικό κράτος, προϊόντος του χρόνου αδυνατίζουν. Συνειδητοποιείται το γεγονός της συνύπαρξης με τους αλλοδαπούς. Σιγά-σιγά πρυτανεύουν οι σκέψεις για ενσωμάτωση, κάτι που συνεπάγεται διευθέτηση των εργασιακών, εκπαιδευτικών, στεγαστικών και πολιτιστικών αναγκών των μεταναστών.

5.1 ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑ

Στην συντριπτική τους πλειοψηφία οι οικονομικοί μετανάστες εγκαταλείπουν τις πατρίδες τους με αποκλειστικό σκοπό την εργασία, σε αντίθεση με τους πρόσφυγες οι οποίοι αναγκάζονται να ξενιτευτούν και για διαφορετικούς λόγους. Η εργασία είναι το μοναδικό κίνητρο και η φτώχεια η

βασική αιτία της μετακίνησης των μεταναστών προς την χώρα μας. Η κοινωνικοοικονομική εξαθλίωση, είναι ο πιο σημαντικός λόγος μετανάστευσης, σε συνδυασμό με την μεγάλη ανεργία στις χώρες προέλευσης.

Όσο στον σύγχρονο κόσμο μεγαλώνουν οι κοινωνικοοικονομικές ανισότητες μεταξύ των χωρών, εντείνονται οι δημογραφικές πιέσεις και οι πολιτικοί θεσμοί γίνονται ασταθείς και καταπιεστικοί, όσο εξαπολύονται πόλεμοι και υπάρχουν συγκρούσεις, τόσο οι πληττόμενοι πληθυσμοί τους θα επιδιώκουν καλύτερο μέλλον σε άλλη χώρα, προσδοκώντας την εύρεση εργασίας και τη βελτίωση του βιοτικού τους επιπέδου αν όχι την επιβίωσή τους.

Οι μετανάστες προσφέρουν χαμηλά αμειβομένη ανειδίκευτη εργασία, δίνοντας έτσι τη δυνατότητα σε μικρομεσαίες κυρίως επιχειρήσεις να αντιμετωπίσουν τον αυξανόμενο ανταγωνισμό συμπιέζοντας το κόστος τους. Η αποδυνάμωση της κοινωνικής προστασίας, η ανάγκη για ευελιξία στις εργασιακές σχέσεις και η αναδιάρθρωση της οικονομίας, συμβάλουν στην ένταση του φαινομένου της απασχόλησης μεταναστών.

Παράλληλα παρατηρείται μια στροφή στον επαγγελματικό προσανατολισμό των Ελλήνων με την αναζήτηση θέσεων εργασίας υψηλότερης ποιότητας λόγω της ανάπτυξης του τομέα των υπηρεσιών και της ανόδου του βιοτικού και μορφωτικού επιπέδου του Ελληνικού λαού. Τα παραπάνω έχουν ως συνέπεια επαγγέλματα που δεν πληρούν τις απαραίτητες προϋποθέσεις, καθώς και όσα είναι εποχιακής φύσεως (γεωργία, τουρισμός, κατασκευές), να καταλαμβάνονται συχνά από μετανάστες οι οποίοι λόγω της οικονομικής τους δυσπραγίας, καθίστανται ευέλικτο εργατικό δυναμικό (Ναξάκης, 2006).

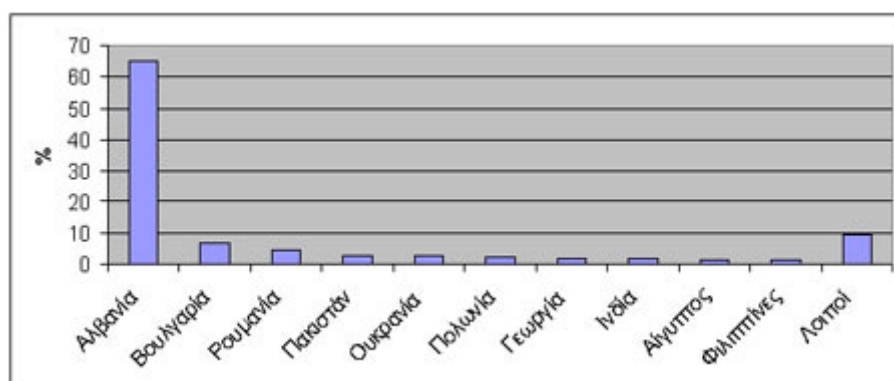
Η κατάτμηση της αγοράς εργασίας σε «πρωτεύουσα», όπου κυριαρχεί η ειδίκευση, η σταθερή απασχόληση και η υψηλή αμοιβή και σε «δευτερεύουσα», με τα εκ διαμέτρου αντίθετα χαρακτηριστικά, οδηγεί στην επίταση του φαινομένου της παραοικονομίας, που αποτελεί έναν ιδιαίτερο πόλο έλξης μεταναστών, κυρίως ανειδίκευτων και πρόθυμων να εργαστούν κάτω από εξαντλητικές συνθήκες, χωρίς ασφαλιστική κάλυψη και οπωσδήποτε με χαμηλότερους μισθούς.

Επιπλέον, η εποχικότητα στους βασικούς κλάδους της οικονομίας της Ελλάδας, όπως η γεωργία, ο τουρισμός και η αλιεία που είναι κλάδοι κυρίως εντάσεως εργασίας, έχουν τη δυνατότητα απορρόφησης ανθρώπινου δυναμικού σε ανειδίκευτους αλλά και «ευέλικτους» εργαζόμενους, οι οποίοι αναζητούνται ανάμεσα στους μετανάστες.

Το παράνομο καθεστώς αποκλείει τις ομάδες των μεταναστών από θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα, ενώ παράλληλα τους καθιστά ευάλωτους στην εκμετάλλευση. Παράλληλα, η παράνομη απασχόληση που βεβαίως γίνεται με μικρότερες των αμοιβών, στερεί θέσεις εργασίας από ντόπιους εργαζομένους σε ορισμένους κλάδους, όπως ο κατασκευαστικός, όπου υπάρχει προσφορά εγχώριου εργατικού δυναμικού. Ως προς τους εργοδότες, το φθηνό εργατικό δυναμικό συγκρατεί μεν το κόστος, πλην όμως ευνοεί τη λογική της εύκολης λύσης και του γρήγορου κέρδους.

5.2 ΥΠΗΚΟΟΤΗΤΑ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ

Με βάση τα στοιχεία του πρώτου προγράμματος νομιμοποίησης, - λευκή κάρτα- προκύπτει ότι οι αλλοδαποί που βρίσκονται στην Ελλάδα προέρχονται από 120 χώρες. Η πλειονότητα όμως, το 91% προέρχεται από 10 χώρες (Γράφημα 1). Οι μετανάστες από τις υπόλοιπες χώρες δεν ξεπερνούν το 1% κατά εθνικότητα.

Γράφημα 5.1: Εθνικότητες μεταναστών

Πηγή: ΕΣΥΕ

Πολυπληθέστερη εθνικότητα στους μετανάστες είναι η Αλβανική σε ποσοστό 65%. Δεύτερη έρχεται η Βουλγαρική σε ποσοστό 6,8% και τρίτη η

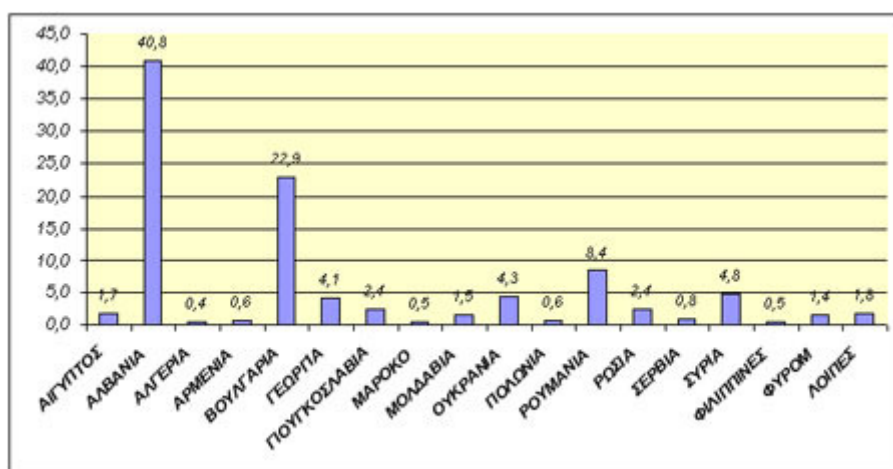
Ρουμανική με 4,6%. Τα Βαλκάνια αποτελούν τη περιοχή που τροφοδοτεί την μετανάστευση στην Ελλάδα κατά το μέγιστο. Ακολουθούν οι χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης που φτάνουν συνολικά το 7%. Από αυτές τις χώρες ξεχωρίζουν η Ουκρανία (5η στη σειρά) με 2,6% και η Γεωργία (7η) με 2%.

Επίσης πέρα από τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης μετανάστες έχουν εισέλθει και από χώρες της Κεντρικής Ευρώπης. Από τις χώρες αυτές, η μόνη που εμφανίζει αξιόλογο μεταναστευτικό πληθυσμό είναι η Πολωνία (2,3%) και η οποία αποτελεί πλέον χώρα της Ε.Ε..

Οι χώρες της Ινδοπακιστανικής Χερσονήσου (Ινδία, Πακιστάν, Μπαγκλαντές) φτάνουν στο 5,4%, με σημαντικότερο το Πακιστάν 2,9% των μεταναστών.

Τέλος η ομάδα των Αραβικών χωρών στην οποία συμπεριλαμβάνονται η Αίγυπτος η Συρία και το Ιράκ, εμφανίζει μία σχετικά αξιόλογη συμμετοχή, που όμως δεν ξεπερνά το 3,4% και για τις τρεις χώρες.

Στον Νομό Χανίων με βάση τα στοιχεία από την χορήγηση πράσινης κάρτας, οι αναλογίες των μεταναστευτικών εθνικοτήτων, σχετικά διαφοροποιούνται. Η εθνότητα που πλειοψηφεί είναι η Αλβανική με 41% και ακολουθεί η Βουλγαρική 23%. Μετανάστες υπάρχουν από όλες τις ανατολικές χώρες με μικρότερα ποσοστά. Επίσης εδώ καταγράφονται μετανάστες και από τις αραβικές χώρες, Συρία, Αίγυπτος κτλ, (Γράφημα 5.2).

Γράφημα 2: Νομός Χανίων - Εθνικότητες μεταναστών

Πηγή: ΕΣΥΕ

5.3 ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΚΑΤΑ ΦΥΛΟ, ΗΛΙΚΙΑ, ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ, ΜΟΡΦΩΣΗ

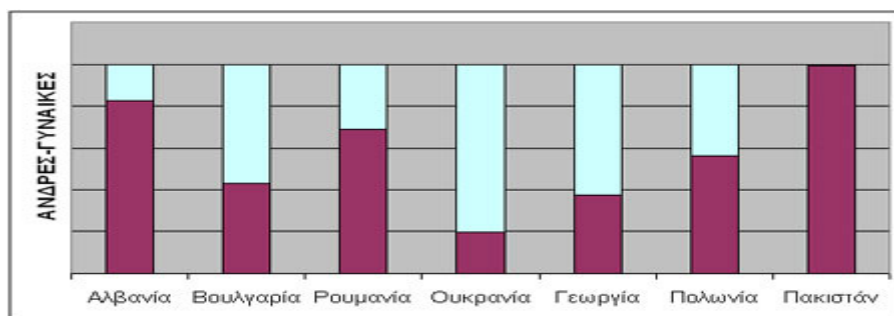
Μεταξύ των φύλλων των μεταναστών δεν υπάρχει σταθερή αναλογία. Σημαντική είναι η υπεροχή στο σύνολο των ανδρών έναντι των γυναικών, οι οποίες φτάνουν μόλις στο 26%. Μεταξύ των εθνοτήτων παρουσιάζεται αξιοσημείωτη ασυμμετρία. Υπάρχουν εθνότητες που οι γυναίκες μετανάστες υπερिशύουν των ανδρών (Χλέτσος, 2008).

Ενώ στο παρελθόν οι γυναίκες ακολουθούσαν τους άνδρες μεταγενέστερα στην μετανάστευση, σήμερα εμφανίζεται ότι γυναίκες δεν μεταναστεύουν πλέον μόνο ως προστατευμένα μέλη, άλλα είναι και οι ίδιες συχνά αυτόνομες οικονομικοί μετανάστες. Το φαινόμενο της θηλυκοποίησης της μετανάστευσης σχετίζεται κυρίως με την ελαστική εργασία που προσφέρουν στον τριτογενή τομέα της οικονομίας, στα νοικοκυριά και τις εταιρείες προσωπικών και άλλων υπηρεσιών. Μια νέα βιομηχανία έχει δημιουργηθεί που στηρίζεται συχνά στη μεταφορά και στην απομόνωση του γυναικείου εργατικού δυναμικού, το οποίο αποκόβει τόσο από τα οικογενειακά και κοινωνικά δίκτυα.

Ενδεικτικό στοιχείο πάντως για την αυτόνομη γυναικεία μετανάστευση στην Ελλάδα είναι η αριθμητική υπεροχή των γυναικών σε ορισμένες υπηκοότητες.

Πίνακας 5.3: Άνδρες - Γυναίκες κατά υπηκοότητα

Υπηκοότητα	Αλβανία	Βουλγαρία	Ρουμανία	Ουκρανία	Γεωργία	Πολωνία	Πακιστάν
Άνδρες	82,60%	42,70%	69%	19,60%	37,10%	56,20%	99,50%
Γυναίκες	17,40%	57,30%	31%	80,40%	62,90%	43,80%	0,50%

Γράφημα 3: Άνδρες - Γυναίκες κατά υπηκοότητα.

Πηγή: ΕΣΥΕ

Η οικογενειακή κατάσταση των αλλοδαπών φαίνεται στον παρακάτω πίνακα:

Πίνακας 5.4: Οικογενειακή κατάσταση μεταναστών

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ % ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ ΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟ	
ΕΓΓΑΜΟΙ	51,4%
ΑΓΑΜΟΙ	41,8%
ΔΙΑΖΕΥΓΜΕΝΟΙ	3,2%
ΧΗΡΟΙ	1%

Πηγή: ΕΣΥΕ

Η πλειοψηφία των αλλοδαπών (84%) βρίσκεται στις πιο παραγωγικές ηλικίες, δηλαδή μεταξύ 20 και 44 ετών. Οι γυναίκες αλλοδαπές είναι κατά μέσο όρο μεγαλύτερης ηλικίας από τους άνδρες. Οι μεταναστευτικές εισροές συντέλεσαν στην αύξηση του πληθυσμού της χώρας, παρά τους χαμηλούς δείκτες φυσικής αύξησης την τελευταία δεκαετία.

Πίνακας 5.5: Ηλικιακή κατανομή εργατικού δυναμικού (1998).

ΟΜΑΔΕΣ ΗΛΙΚΙΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ	
	ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ	ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ
<14+	0%	0%
15-19	2,5%	6,5%
20-24	9,2%	21,9%
25-29	12,6%	23,3%
30-44	39%	39,1%
45-64	33,7%	9%

65+	3%	0,2%
ΣΥΝΟΛΟ	1 00%	100%

Πηγή: ΕΣΥΕ

Από το επίπεδο εκπαίδευσης των μεταναστών που έχουν λάβει πράσινη κάρτα- φαίνεται ότι το μεγαλύτερο μέρος τους έχει δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση. Μόλις το 1,64% του συνόλου των αλλοδαπών είναι αναλφάβητοι. Οι γυναίκες εμφανίζονται περισσότερο μορφωμένες από τους άνδρες (73% έναντι 57% των ανδρών).

Πίνακας 5.6: Επίπεδο εκπαίδευσης μεταναστών

ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	% ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ ΑΝΑ ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΑΝΑΛΦΑΒΗΤΟΙ	1 ,7%
ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ	33,8%
ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ	50,6%
ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ	9,3%
ΛΕΝ ΔΗΛΩΣΑΝ	4,7%
ΣΥΝΟΛΟ	100%

Πηγή: ΕΣΥΕ

Μια αναλυτικότερη εικόνα του επιπέδου εκπαίδευσης και της οικονομικής δραστηριότητας που ασκούν οι μετανάστες στην Ελλάδα, δείχνει ότι είναι πολύ περισσότερο υπερεκπαιδευμένοι από τους Έλληνες στους αντίστοιχους τομείς. Οι υπερεκπαιδευμένοι άνδρες αλλοδαποί φτάνουν το 63% και οι γυναίκες το 68%. Το αντίστοιχο ποσοστό για τους Έλληνες κυμαίνεται στο 42% για τους άνδρες και 32% για τις γυναίκες.

5.4 ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ

Από τα δεδομένα των αιτήσεων για την πράσινη κάρτα προκύπτει ότι η πολυπληθέστερη επαγγελματική κατηγορία αλλοδαπών περιλαμβάνει τους ανειδίκευτους εργάτες τους χειρωνακτες και τους μικροεπαγγελματίες. Οι άνδρες μετανάστες απασχολούνται κυρίως στον τομέα της γεωργίας και

στις κατασκευές, ενώ οι γυναίκες τις περισσότερες φορές απασχολούνται ως οικιακοί βοηθοί ή σε συγκεκριμένες δραστηριότητες στον τουριστικό τομέα.

Με βάση την εγγραφή σε ασφαλιστικό φορέα προκύπτει η εξής εικόνα.

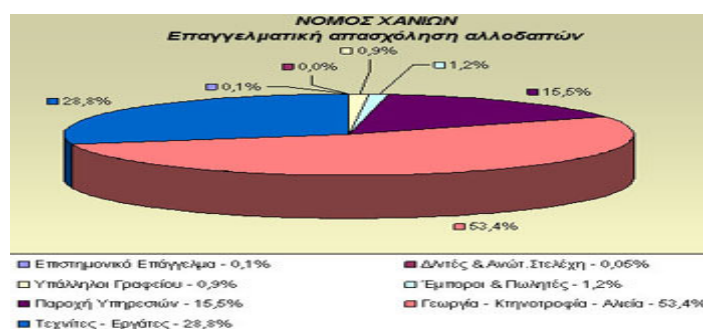
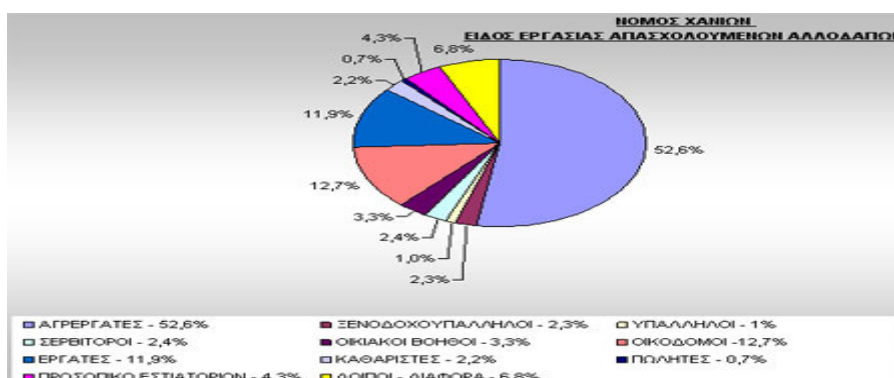
Πίνακας 5.7: Ασφαλιστικός φορέας αλλοδαπών

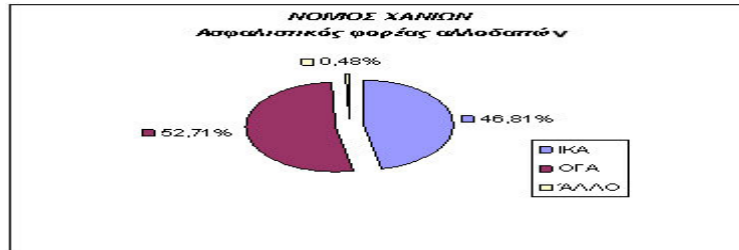
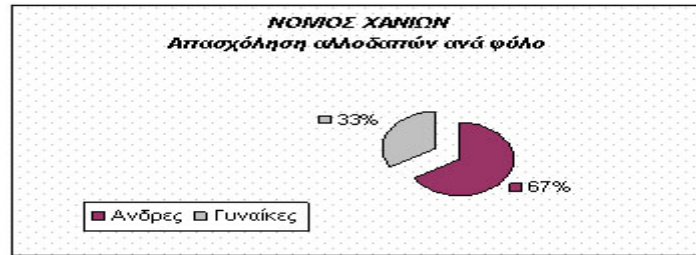
ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΟΣ ΦΟΡΕΑΣ % ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ	
ΙΚΑ	47,2%
ΟΓΑ	26%
ΤΕΒΕ	0,9%
ΔΕΝ ΑΝΑΦΕΡΕΤΑΙ	25,8%

Πηγή: ΕΣΥΕ

Σε τοπικό επίπεδο στον Νομό Χανίων η απασχόληση των αλλοδαπών παρουσιάζει διαφορετική εικόνα.

Πίνακας 5.8-Γραφήματα: Απασχόληση, ασφάλιση αλλοδαπών- Νομός Χανίων

Πηγή: ΕΣΥΕ

5.5 ΧΩΡΟΘΕΤΗΣΗ ΤΟΥ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

Από τα δεδομένα του πρώτου σταδίου του προγράμματος νομιμοποίησης των αλλοδαπών, εμφανίζεται διασπορά του μεταναστευτικού πληθυσμού σε όλες τις περιφέρειες της χώρας, με μεγάλη συγκέντρωση στην περιφέρεια της Αττικής. Στην Αττική το ποσοστό των αλλοδαπών είναι 44,2% του συνόλου. Σε σύγκριση με το ποσοστό του συνολικού πληθυσμού 32%, η συγκέντρωση των μεταναστών είναι ακόμα μεγαλύτερη.

Αυτή η προτίμηση που εμφανίζεται στην περιφέρεια Αττικής ερμηνεύεται από το γεγονός ότι η πρωτεύουσα προσφέρει περισσότερες ευκαιρίες απασχόλησης, μεγαλύτερη ανωνυμία και μικρότερο κίνδυνος απέλασης. Μεγαλύτερη συγκέντρωση στην Αττική παρουσιάζουν οι γυναίκες μετανάστριες (56% του πληθυσμού τους).

Η επικρατέστερη υπηκοότητα στην Αττικής είναι η Αλβανική. Στην Αττική έχουν έντονη και μονομερή παρουσία οι Ασιατικές και Αφρικανικές υπηκοότητες. Σε συνδυασμό με τα φύλα, εμφανίζεται αντίστοιχα μεγάλη δυσαναλογία με συγκέντρωση ανδρών (Πακιστάν, Αίγυπτος, Μπαγκλαντές, Ιράκ, Νιγηρία) ή γυναικών (Φιλιππίνες, Αιθιοπία, Σρι Λάνκα) (Μουσούρου, 2006).

Η δεύτερη πιο σημαντική περιφέρεια, από την άποψη της συγκέντρωσης αλλοδαπών είναι η Κεντρική Μακεδονία (κατά κύριο λόγο ο Νομός Θεσσαλονίκης) με ποσοστό που φτάνει το 15%. Η συγκέντρωση στο

πολεοδομικό συγκρότημα της Θεσσαλονίκης επιβεβαιώνει την γενική προτίμηση στα αστικά κέντρα. Ακολουθούν, η Περιφέρεια Πελοποννήσου (6,7%) και η περιφέρεια της Στερεάς Ελλάδος (6,5%).

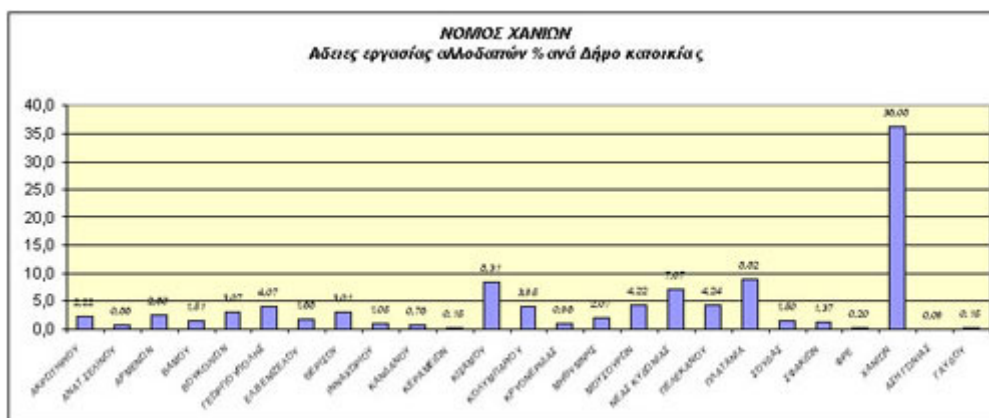
Πίνακας 5.9: Περιφερειακή κατανομή μεταναστευτικού πληθυσμού

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ	
	ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ (1997)	ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ (1998)
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	100%	100%
ΑΤΤΙΚΗΣ	37,3%	44,2%
ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	18%	15%
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	7%	6,1%
ΑΝ. ΜΑΚΕΛΟΝΙΑΣ & ΘΡΑΚΗΣ	5,9%	2,1%
ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	5,9%	5,3%
ΚΡΗΤΗΣ	5,3%	5,7%
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	5,3%	6,8%
ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	4,3%	6,5%
ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	2,8%	2,4%
ΗΠΕΙΡΟΥ	2,67%	1,5%
ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	2,4%	2%
ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ	1,9%	1,6%
ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	1,4%	0,9%

Πηγή: ΕΣΥΕ

Στο Νομό Χανίων ο μισός πληθυσμός των μεταναστών απασχολείται στην γεωργία και είναι διεσπαρμένος σ' όλο το νομό. Σε πολλά χωριά διαμένουν «μόνιμα» ξένοι και έχουν ενσωματωθεί πλήρως. Ο υπόλοιπος πληθυσμός κατανέμεται σ' όλες τις άλλες παραγωγικές και οικονομικές δραστηριότητες και διαμένει στα αστικά κέντρα. Την μεγαλύτερη συγκέντρωση παρουσιάζει στην πόλη των Χανίων (36%). Στο μεγάλο ποσοστό τους εκτελούν εργασίες του ανειδίκευτου εργάτη.

Πίνακας 5.10 και γράφημα: Νομός Χανίων - Κατανομή μεταναστευτικού πληθυσμού

Πίνακας 5-11 Η Ευρώπη απέναντι στους μετανάστες

ΚΡΑΤΟΣ	ΜΕΤΑΝΑΣΤ. ΕΛΛΕΙΜΜΑ (ΧΙΛΙΑΔΕΣ)	ΜΟΝΙΜΟΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ	ΠΑΡΑΝΟΜΟΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ (ΧΙΛΙΑΔΕΣ)
ΒΕΛΓΙΟ	1,18	8,3	50-70
ΔΑΝΙΑ	11,2	4,8	-
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	180,0	9,0	1.000
ΕΛΛΑΔΑ	25,0	6,3	-
ΙΣΠΑΝΙΑ	250,0	3,0	300
ΓΑΛΛΙΑ	60,0	5,5	400
ΙΡΛΑΝΔΙΑ	20,0	3,3	-
ΙΤΑΛΙΑ	170,0	2,2	270
ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	4,0	33,0	-
ΟΛΛΑΝΔΙΑ	535,0	4,1	-
ΑΥΣΤΡΙΑ	18,0	9,3	-

ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	50,0	1,8	-
ΦΙΝΛΑΝΔΙΑ	6,1	1,7	-
ΣΟΥΗΔΙΑ	30,0	5,4	-
ΒΡΕΤΑΝΙΑ	155,0	3,8	50

Πηγή: Ευροβαρόμετρο, 2001

Από την ανάλυση των στοιχείων της έρευνας, που παρουσιάσαμε παραπάνω, καταλήγουμε στις ακόλουθες διαπιστώσεις:

Το 61% των κοινοτικών Ευρωπαίων τάσσεται υπέρ της παρουσίας και της παραμονής στο κοινοτικό έδαφος μεταναστών που προέρχονται από τρίτες, μη κοινοτικές χώρες.

Από το παραπάνω 61%, το ένα τρίτο περίπου δηλώνει ότι δεν ενοχλείται καθόλου από την παρουσία μειονοτικών ομάδων στη χώρα του και υποστηρίζει ότι αυτές εμπλουτίζουν την κοινωνία και ότι δεν πρέπει να οδηγηθούν σε αναγκαστική αφομοίωση από τον τοπικό πληθυσμό.

Το υπόλοιπο 40%, υποστηρίζει ότι θα πρέπει οι μετανάστες να γίνονται αποδεκτοί στα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.) με κάποιους περιορισμούς και εφόσον πληρούν συγκεκριμένες προϋποθέσεις.

Στα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης υπολογίζεται ότι μένουν περίπου 3.000.000 λαθρομετανάστες, ενώ περίπου 400.000 άτομα υπολογίζεται ότι ζητούν άσυλο από κάποια χώρα της Ε.Ε..

Σύμφωνα με το «Ευρωβαρόμετρο», οι νόμιμοι μετανάστες που διαβιούν στην Ελλάδα αποτελούν το 6,3% του συνόλου του ελληνικού πληθυσμού, ενώ υπολογίζεται ότι οι λαθρομετανάστες στη χώρα μας ξεπερνούν τις 600.000.

Τέλος, η Ελλάδα παρουσιάζεται να έχει το μεγαλύτερο επίπεδο παραοικονομίας και το δεύτερο μεγαλύτερο ποσοστό ανεργίας στο σύνολο των κρατών-μελών της Ε.Ε.

Πίνακας 5.12 Αύξηση πληθυσμού για το έτος 2003

Χώρα	Μετανάστες	Συνολική αύξηση εγχώριου πληθυσμού
Ε.Ε.-15	1.027.600	1.342.300
Ευρωζώνη	876.700	1.130.600
Βέλγιο	30.000	36.400
Δανία	14.000	19.300
Γερμανία	230.000	115.000
Ελλάδα	35.000	30.400
Ισπανία	227.000	274.000
Γαλλία	60.000	295.300
Ιρλανδία	20.000	47.800
Ιταλία	150.000	132.000
Λουξεμβούργο	3.000	4.600
Ολλανδία	28.900	89.600
Αυστρία	17.000	20.000
Πορτογαλία	70.000	73.000
Φινλανδία	5.800	12.400
Σουηδία	32.900	33.300
Ην. Βασίλειο	104.000	159.100
Ισλανδία	-400	1.800

Λιχτενστάιν	200	400
Νορβηγία	21.800	32.000
Ελβετία	45.000	54.900
Υποψήφιες χώρες	-51.500	-135.500
Κύπρος	3.500	6.600
Τσεχία	-47.500	-62.400
Εσθονία	-1.000	-6.300
Ουγγαρία	16.400	-19.800
Λετονία	-4.700	-17.000
Λιθουανία	-5.400	-16.000
Μάλτα	900	1.600
Πολωνία	-17.400	-23.300
Σλοβακία	700	-1.200
Σλοβενία	3.000	2.100
Βουλγαρία	-	-43.900
Ρουμανία	0	-62.200

Πηγή: Ελληνική Εταιρία Δημογραφικών Μελετών

Οι πρώτες δημογραφικές εκτιμήσεις της στατιστικής υπηρεσίας επιβεβαιώνουν τη διαπίστωση ότι η μετανάστευση είναι βασικό συστατικό της πληθυσμιακής αλλαγής. Για παράδειγμα, χωρίς την έλευση μεταναστών ο αριθμός των Γερμανών, των Ελλήνων και Ιταλών θα είχε συρρικνωθεί.

Έντονο μεταναστευτικό ρεύμα εμφάνισε και η Κύπρος (5 μετανάστες ανά 1.000 κατοίκους), ενώ η συνολική αύξηση του πληθυσμού στο

ελεγχόμενο από τη νόμιμη κυβέρνηση της Λευκωσίας τμήμα πέρασε από τις 706.000 στις 712.000.

Αντίθετα, σε άλλες χώρες η αύξηση του εγχώριου πληθυσμού είναι μεγαλύτερη από τον αριθμό των μεταναστών, π.χ. στην Ισπανία, τη Γαλλία, την Ιρλανδία, το Λουξεμβούργο κ.α.

Ειδικότερα, στον πίνακα παραπάνω παρατηρούμε ότι χώρες, όπως η Γερμανία, η Ελλάδα και η Ιταλία, έχουν μεγαλύτερη αύξηση των μεταναστών τους απ' ό τι του εγχώριου πληθυσμού τους. Αντίθετα σε χώρες, όπως η Πορτογαλία, η Αυστρία, η Σουηδία, η Ολλανδία, η Ισλανδία, η Νορβηγία και η Ιρλανδία, ο εγχώριος πληθυσμός παρουσιάζει σημαντικές αυξήσεις σε αντίθεση με τους μετανάστες οι οποίοι παρουσιάζουν έντονη μείωση λόγω του ότι στρέφονται σε άλλες χώρες, προκειμένου να αυξήσουν περισσότερο τα εισοδήματά τους ή στρέφονται σε χώρες όπου για μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο έχουν ανάγκη από εργατικό δυναμικό. Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι και η Ελλάδα, στην οποία έχει παρατηρηθεί έντονη εισροή μεταναστών μετά την ανάληψη των Ολυμπιακών Αγώνων για το 2004, γεγονός το οποίο μεταφράζεται ως αύξηση εισοδημάτων για τους μετανάστες, λόγω της παροχής υπηρεσιών από αυτούς.

Πίνακας 5.13 Οικονομικά στοιχεία για την περίοδο 1898-1912

A. Εξέλιξη της μετανάστευσης	
ΕΤΟΣ	ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ
1900	3.771
1901	5.991
1902	8.533
1903	14.493
1904	11.728
1905	10.715
1906	19.987
1907	37.391
1908	23.016
1909	14.789
1910	26.860

Πηγή: Ευάγγελος Χεκίμογλου «Τα οικονομικά της επώδυνης ανασυγκρότησης», Περιοδικό Ιστορικά της εφημερίδας ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ, 19/7/2001, σ. 38-43

Στον παραπάνω πίνακα παρατηρούμε ότι ο αριθμός των μεταναστών αυξάνεται με την πάροδο των χρόνων, από το έτος 1900 έως το 1910. Ενώ όμως σταδιακά αυξάνει από το 1900 μέχρι το 1903, υπάρχει μια μείωση του αριθμού τους το 1904 και το 1905, καθώς και το 1909.

Πίνακας 5.14 Γεννήσεις, θάνατοι, φυσική αύξηση του πληθυσμού και μεταναστευτικά ρεύματα τις δεκαετίες 1951-1960, 1961-1970, 1971-1980, 1981-1990 και 1991-2000

Δεκαετία	Μεταναστευτικά ρεύματα		
	Ελλήνων	Αλλοδαπών	Σύνολο
1951-1960	-244.450	24.165	-200.285
1961-1970	-497.169	37.832	-459.337
1971-1980	255.552	78.856	334.408
1981-1990	251.190	-4.148	247.042
1991-2000	52.746	629.817	682.563

Πηγή: Ευροβαρόμετρο, 2001

Από τον παραπάνω πίνακα διαπιστώνεται μία μεγάλη διαφορά της αύξησης του αριθμού των μεταναστών κατά τη δεκαετία του '50 σε σχέση με τη δεκαετία του '90. Ενώ από το 1951 έως το 1960 ο αριθμός των αλλοδαπών ήταν 24.165, από το 1991 έως το 2000, ο αντίστοιχος αριθμός ήταν 629.817. Αντίθετα, ενώ από το 1950 μέχρι το 1980 οι μετανάστες αυξήθηκαν, τη δεκαετία του '80 παρατηρείται μια μείωση του αριθμού τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Προκειμένου να μπορέσουν να αντιμετωπιστούν όλες οι παράμετροι σε σχέση με την εισροή ξένων μεταναστών στην Ελλάδα και οι οποίοι αναλύθηκαν κατά την διάρκεια της παρούσης εργασίας, θα πρέπει να υιοθετηθούν άμεσα μέτρα πάταξης της λαθρομετανάστευσης και ελέγχου της νόμιμης μετανάστευσης. Παράλληλα, θα πρέπει να προωθήσει σε επίπεδο Ε.Ε. μια συνολική πρόταση αντιμετώπισης του φαινομένου που να βασίζεται στα τέσσερα παρακάτω βασικά σημεία:

1. Εναρμόνιση του δικαίου που ρυθμίζει το άσυλο και καθορισμός του καθεστώτος των προσφύγων.
2. Καταπολέμηση των δικτύων που διακινούν λαθρομετανάστες.
3. Ενίσχυση του ελέγχου στα εξωτερικά σύνορα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
4. Συνεργασία με τις χώρες προέλευσης των μεταναστών.

Από την άλλη μεριά, πρέπει να πεισθούν οι Ευρωπαίοι εταίροι για την ανάγκη συγκρότησης του Ευρωπαϊκού Σώματος Φρούρησης Συνόρων, που η Ελληνική Προεδρία το έβαλε στο περιθώριο των ευρωπαϊκών της προανατολισμών. Η Ελλάδα θα είχε τα μεγαλύτερα οφέλη από την υλοποίηση αυτής της ιδέας γιατί αποτελεί σύνορο της Ε.Ε. και βρίσκεται στο πλέον νευραλγικό γεωγραφικό σημείο της.

Πρέπει να υποστηριχθεί σθεναρά η συγκρότηση του Ευρωπαϊκού Σώματος Φρούρησης Συνόρων. Η χώρα μας αποτελεί το πλέον νευραλγικό, από άποψη γεωγραφικής θέσης, εξωτερικό σύνορο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Από τα ελληνικά χερσαία, αλλά κατά κύριο λόγο από τα θαλάσσια, ελληνικά σύνορα διακινείται το μεγαλύτερο ποσοστό των λαθρομεταναστών προς τα κράτη-μέλη της Ε.Ε., αλλά λαμβάνει χώρα και το μεγαλύτερο κομμάτι του λαθρεμπορίου νόμιμων ή παράνομων ουσιών.

Από την άλλη μεριά, θα πρέπει να προωθήσουμε και μια σειρά επιπρόσθετων μέτρων για μια κοινή Ευρωπαϊκή Μεταναστευτική Πολιτική, της οποίας βασικοί άξονες θα είναι:

1. Η μείωση της αναπτυξιακής βοήθειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης προς τις χώρες προέλευσης των μεταναστών που δε θα επιδείξουν πνεύμα συνεργασίας στη δίωξη των δικτύων που διακινούν λαθρομετανάστες.
2. Η ενίσχυση των ελέγχων στα σύνορα της Ε.Ε.
3. Η στενότερη συνεργασία στο ζήτημα της θεώρησης των διαβατηρίων.
4. Η αύξηση της κοινοτικής βοήθειας προς την Ελλάδα, την Ιταλία και την Ισπανία, που αποτελούν εξωτερικά σύνορα της Ε.Ε.

Η Ε.Ε. έχει χρέος να θωρακίσει τα σύνορά της και η Ελλάδα πρέπει να πείσει τους Ευρωπαίους εταίρους της για την αναγκαιότητα αυτής της θωράκισης για το μέλλον της Ευρώπης.

Η χώρα μας έχει κάνει ελάχιστα στον τομέα των υποδομών για την υποδοχή μεταναστών και δεν έχει σαφείς στοχεύσεις στην μεταναστευτική της πολιτική. Παράλληλα, η χώρα μας αριθμεί εκατομμύρια Ελλήνων μεταναστών σε όλο τον κόσμο. Είμαστε ιδιαίτερα ευαίσθητοι στα ζητήματα των μεταναστών και φιλόξενοι γι' αυτούς που έρχονται νόμιμα να εργασθούν και να ζήσουν στη χώρα μας. Αντίθετα, σήμερα έχει δημιουργηθεί μια ιδιαίτερα απογοητευτική κατάσταση αναφορικά με τη μεταχείριση των μεταναστών στην Ελλάδα.

Έχουμε υποχρέωση απέναντι στους νόμιμους μετανάστες που ζουν στην Ελλάδα και απέναντι των Ελλήνων πολιτών για την άμεση λήψη μέτρων:

1. Για την ενημέρωση των Ελλήνων πολιτών σε ζητήματα μετανάστευσης, με στόχο τη μείωση των συναισθημάτων ρατσισμού και ξενοφοβίας που παρατηρούνται τα τελευταία χρόνια στη χώρα μας.
2. Για την ενημέρωση των παραγωγικών φορέων για τη διευκόλυνση της πρόσβασης των μεταναστών στην απασχόληση.
3. Για την ενημέρωση των μεταναστών σε ζητήματα εργασίας, εκπαίδευσης, υγείας και κοινωνικής ένταξης.
4. Για την εκπαίδευση τους και τη στοιχειώδη εκμάθηση της Ελληνικής γλώσσας.
5. Για την υγειονομική περίθαλψη και την εξέτασή τους για τυχών

μεταφορά, από την αλλοδαπή, μολυσματικών ασθενειών και επιδημιών.

6. Για την επίλυση του στεγαστικού τους προβλήματος και τη διευκόλυνσή τους στην απόκτηση στέγης.
7. Για την ένταξη των μεταναστών στο εθνικό σύστημα κοινωνικών ασφαλίσεων και τη διασφάλιση των μισθών και των συνθηκών εργασίας τους.

Έχουμε την υποχρέωση να αποδείξουμε έμπρακτα την κοινωνική μας ευαισθησία και να μην την επιδεικνύουμε μόνο φραστικά για την εξυπηρέτηση σκοπιμοτήτων, αλλά ουσιαστικά με παρεμβάσεις για να γίνει καλύτερη η ζωή των μεταναστών που ζουν νόμιμα στη χώρα μας και να μπορούμε να παλέψουμε στο πλαίσιο της Ε.Ε. για μια Ευρώπη για όλους.

Ο αρμόδιος για τα θέματα της ελληνικής προεδρίας, πρώην αναπληρωτής υπουργός Εξωτερικών, Τάσος Γιαννίτσης, ανέφερε ότι οι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων αποφάσισαν να δρομολογηθεί ένας «Οδικός Χάρτης» (Road Map), που εκπονήθηκε από τη δανική προεδρία σχετικά με την κοινή διαχείριση των συνόρων, την αντιμετώπιση του φαινομένου της μετανάστευσης με βάση την υλοποίηση του συμπεφωνημένου «Οδικού Χάρτη» (Σιούτη, 2003).

Το τρίπτυχο των ειδικότερων προσπαθειών της ελληνικής προεδρίας έχει να κάνει με: α) Την επιχειρησιακή αντιμετώπιση του ζητήματος, με την ολοκλήρωση των προγραμμάτων εκπαίδευσης των συνοριοφυλάκων, και τη συνεργασία των κρατών-μελών για αποτελεσματικότερο έλεγχο των εξωτερικών συνόρων, καθώς και με την προώθηση της δημιουργίας κοινής βάσης δεδομένων για τις θεωρήσεις. β) Την ενθάρρυνση πολιτικών που αφορούν στην πρόληψη και καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης, γ) Την ανάδειξη της συζήτησης ότι πρόκειται για έκφανση του φαινομένου της παγκοσμιοποίησης και ως εκ τούτου χρειάζεται ανάλογη αντιμετώπιση.

Σχετικά με τις τάσεις της Ε.Ε. ενδιαφέρεται κυρίως να καταπολεμηθεί η παράνομη μετανάστευση, να θωρακιστούν τα εξωτερικά σύνορα και να ελεγχθούν οι μεταναστατευτικές ροές. Στην ίδια περίοδο, η διαμόρφωση κοινών πολιτικών για ζητήματα που αφορούν τη νόμιμη μετανάστευση και την

ενίσχυση των πολιτικών ένταξης για τους υπηκόους τρίτων χωρών προοδεύει αργά.

Αυτό οφείλεται στις δυσκολίες λόγω διαφορετικών αναγκών και ιδιαιτεροτήτων των κρατών-μελών και αφετέρου σε ιδεολογικές διαφοροποιήσεις. Έτσι, στην Ε.Ε. δεν έχουν υιοθετηθεί ακόμη προτάσεις οδηγιών για τη νόμιμη μετανάστευση. Αρκετά κράτη-μέλη βρίσκονται στη διαδικασία αναθεώρησης και «σκλήρυνσης» των μεταναστευτικών τους πολιτικών.

Η Ευρώπη αναζητεί ισορροπία ανάμεσα σε τρία σημεία: την ανάσχεση των μεταναστευτικών πιέσεων και την αυστηρότερη πολιτική ελέγχου στα σύνορα, τη συνεργασία για τη μεγιστοποίηση των θετικών αποτελεσμάτων, και την παράδοση του ανθρωπισμού.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση έρχεται τώρα να λάβει μέτρα προς αυτή την κατεύθυνση. Μια τέτοια συνολική πολιτική αντιμετώπιση του φαινομένου στη σύγχρονη παγκοσμιοποιημένη εκδοχή του προϋποθέτει τη στενή συνεργασία όχι μόνο των κρατών-μελών της Ένωσης αλλά και όλων των φορέων και των κοινωνικών οργανώσεων που ασχολούνται με τους πρόσφυγες και τους αιτούντες άσυλο, καθώς και των τρίτων χωρών προέλευσης των μεταναστευτικών ροών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

- 3ο Πανελλήνιο Συνέδριο ΠΡΟΑΓΩΓΗΣ και ΑΓΩΓΗΣ ΥΓΕΙΑΣ**, 2002.
- ΑΡΣΙΣ (2003)**, «Για τους πρόσφυγες και τους μετανάστες », Αθήνα 2003.
- Βήχος Π. (2003)** «Μετανάστες: Το δίκαιο της εξολόθρευσης του διαφορετικού» Περιοδικό Μαρμίτα, 07/04/2003.
- Γιαννίρη Ν.(2003)**, «Χρυσάφι» τα ξένα χέρια, Ελευθεροτυπία 31/01/2003.
- Γιαννίτσης Τ. (αν. υπουργός Εξωτερικών), (2003)**, Συνέντευξη στη Βασιλική Σιούτη, Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία 05/01/2003.
- Γιατροί χωρίς σύνορα (2006)**, Προγράμματα εντός συνόρων, ενημερωτικό φυλλάδιο: 'προγράμματα της διπλανής πόρτας', Αθήνα.
- Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών «Απόδημοί Έλληνες»**, Αθήνα, 2002.
- Europa (2003)** "Ελεύθερη κυκλοφορία των ατόμων. Υποδοχή και εκούσιος επαναπατριsmός προσφύγων, ακουσίως μετακινηθέντων και αιτούντων άσυλο", Ευρωπαϊκό Ταμείο για τους Πρόσφυγες 2000-2004.
- Gabaglio E. (2003)**, «Οικονομική και κοινωνική ενσωμάτωση των μεταναστών και η δράση της Ε.Ε .», Διεθνής Διάλογος Η Ελληνική Προεδρία της ΕΕ ,Αθήνα, 2003.
- Giorgo (2003)** «Μετανάστευση και αστυνομική βαρβαρότητα : ένα μάθημα χωροταξίας» Dans la même rubrique lundi 17 juin 2002 .
- Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής «Οικονομικές Διαστάσεις της Μετανάστευσης. Επιπτώσεις στον Αγροτικό Τομέα»**, Αθήνα, Ιανουάριος 2005.
- Ιωακείμογλου Η. (2004)**, «Οι μετανάστες και η απασχόληση», εκδ. Τεγόπουλος Α.Ε., Αθήνα.
- Κασιμάτη Κ.,(2006)**, Μετανάστευση –Παλιννόστηση. Η προβληματική της δεύτερης γενιάς, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα.
- Κιόχος Πέτρος** «Η εξωτερική μετανάστευση της χώρας μας και οι συνέπειες αυτής» www.digilib.lib.unipi.gr.
- Μακρίδης Φ. (2002)** «Όψεις του δημογραφικού προβλήματος στην Ελλάδα. Ορισμένες παρατηρήσεις σχετικά με τον πλανήτη και την Ευρώπη», Περιοδικό Καλάμι.
- Μουσούρου Μ.Α.** «Μετανάστευση και μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα και την Ευρώπη», Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα, 2003.
- Νανούρης Δ. (2003)** «Το κράτος απουσιάζει για τους πρόσφυγες και τους μετανάστες», Ελευθεροτυπία 05/01/2003.

ΟΑΕΔ (2004) «Μετανάστες - Πρόγραμμα Κατάρτισης - ΕΡΓΟΝ ΚΕΚ - EQUAL.» Εφημερίδα Χίου, Πε 15/1/2004.

ΟΗΕ & Διεθνής Αμνηστία, “Κλείνουν οι πόρτες της Ευρώπης”, Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, 05/01/2003.

ΟΚΕ, 2004, «Μετανάστευση και παραμονή αλλοδαπών, στην Ελληνική επικράτεια», www.oke.gr, Αθήνα.

Πανταζή Θεοδώρα, 2005, «Χρήση Υπηρεσιών Υγείας Αλλοδαπών Ασθενών», Εθνική Σχολή Δημοσίας Υγείας (ΕΣΔΥ), Αθήνα.

Παπαϊωάννου Λάζαρος «Η Παμμακεδονική Ένωση Αμερικής –Πενήντα χρόνια ζωής και δράσης», Κοζάνη, 2002.

Παπαχριστοδούλου Βασιλική, 2004, «Χρήση Υπηρεσιών Υγείας από Αλλοδαπούς ασθενείς στο Νοσοκομείο Γ. Παπανικολάου Θεσσαλονίκης», Εθνική Σχολή Δημόσιας Υγείας (ΕΣΔΥ), Αθήνα.

Πετσάλνικος Φ. (2003) «Κακούργημα το δουλεμπόριο», Ελευθεροτυπία 05/01/2003.

Σιούτη Β. (2003) «Κλείνουν οι πόρτες της Ευρώπης», ΚΥΡΙΑΚΑΤΙΚΗ - 05/01/2003

Συμβούλιο Απόδημου Ελληνισμού www.sae.gr.

Τζιλιβάκη Κάθου (2003) «Λαθρομετανάστες στην Ελλάδα: δεν έχουν δικαίωμα περίθαλψης!», Εναλλακτικό Δίκτυο Πληροφόρησης - Γραφείο Αθήνας.

Τσιγκρής Α.Α. (2004), «Μετανάστευση και λαθρομετανάστευση» περιοδικό Εψιλον.

Ξενόγλωσση

Borjas, G. (2004) “The economics of immigration”, Journal of Economic Literature Vol. 32: 1667-1717.

Cross, M. (2003), “Migrants and new minorities in Europe” International Review of Comparative Public Policy Vol. 1, 153-178.

Fix, M. & J.S. Passel (2004) *Immigration and Immigrants: Setting the Record Straight*, Washington, D.C.: The Urban Institute.

Frey, M. & U. Mammey (2004), *Impact of Migration in the Receiving Countries*, OIM.

Giddens A. (2005), “Theoretical Dilemma: A basic theoretical problem that forms the focus of long-standing debates in sociology.” Journal of Gambling Issues, 2005.

INED (2004), *Cent ans d’immigration, etrangers d’hier, francais d’aujourd’hui. Apport demographique, dynamique familiale et economique de l’immigration etrangere*, Travaux et Documents, Cahier no 131, PUF.

Jayet H. (2003), «*L' impact économique de l' immigration sur les pays et regions d' accueil : modeles et methodes d' analyse* », Documents d' etudes DARES no 20, Ministere du Travail et des Affaires Sociales, Avril.

Papademetriou, D. (2003) « *The economic and labor market effects of immigration on the United States* », National Forum Vol. 74 No. 3.

Sarris A.H., Zografakis S. (2002), *A computable general equilibrium assessment of the impact of illegal immigration on the Greek economy*, Journal of Population Economics, Vol. 12, issue 1.

US Department of Labor (2003) *The Effects of Immigration on the U.S. Economy and Labor Market Immigration Policy and Research Report 1*, Washington, D.C., U.S. Department of Labor.

Waldinger, R. (2004) *Still the Promised City? New Immigrants and African Americans in Postindustrial New York*, Cambridge: Harvard University Press.

